"हाम्रो तुलसीपुर, राम्रो तुलसीपुर"

"हाम्रो तुलसीपुर, राम्रो तुलसीपुर"

तुलसीपुर उप-महानगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

दाङ, लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

मध्यमकालीन खर्च संरचना

(आर्थिक वर्ष २०८३/८४ - २०८५/८६)

अन्तिम प्रतिवेदन

विषयसूची

परिच्छेद - १: परिचय १
१.१ पृष्ठभूमि १
१.२ अवधारणा तथा उद्देश्य १
१.३ कानूनी तथा संस्थागत व्यवस्था २
१.३.१ संस्थागत व्यवस्था ३
१.३.२ स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति ३
१.३.३ मध्यमकालीन खर्च संरचना कार्यदल ३
१.३.४ विषयगत योजना तर्जुमा समितिहरू ३
१.३.५ बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति ४
१.४ तर्जुमा प्रक्रिया ५
१.४.१ कार्य तालिका तथा जिम्मेवारी निर्धारण ५
परिच्छेद - २: मध्यमकालीन खर्च संरचना ६
२.१ पृष्ठभूमि ६
२.२ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति ६
२.३ मध्यमकालीन आर्थिक खाका ७
२.४ मध्यमकालीन नतिजा खाका ८
२.५ मध्यमकालीन बजेट खाका १०
२.६ कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतीकरण तथा बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट १२
२.६.१ रणनीतिक स्तम्भको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण १२
२.६.२ प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण १३
२.६.३ दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण १३
२.६.४ लैङ्गिक संकेतको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण १५
२.६.५ जलवायु परिवर्तन संकेतका आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण १५
२.६.६ स्थानीय गौरवका आयोजनाको तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण १६
परिच्छेद - ३: आर्थिक क्षेत्र १७
३.१ कृषि, मत्स्य, पशुपंक्षी तथा जडीबुटी १७
३.१.१ पृष्ठभूमि १७
३.१.२ समस्या तथा चुनौती १७
३.१.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य १७
३.१.४ रणनीति १८
३.२ जडीबुटी १८
३.२.१ रणनीति १८
३.३ पशुपंक्षी विकास तथा मत्स्यपालन १९
३.३.१ पृष्ठभूमि १९
३.३.२ समस्या तथा चुनौती १९
३.३.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य १९
३.३.४ रणनीति १९
३.४ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण २०
३.५ जोखिम पक्ष तथा अनुमान २५

३.६ उद्योग, वाणिज्य, खानी, खनिज तथा आपूर्ति २६
३.६.१ पृष्ठभूमि २६
३.६.२ समस्या तथा चुनौती २६
३.६.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य २६
३.६.४ रणनीति २७
३.६.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण २७
३.६.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान २९
३.७ पर्यटन २९
३.७.१ पृष्ठभूमि २९
३.७.२ समस्या तथा चुनौती ३०
३.७.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य ३०
३.७.४ रणनीति ३०
३.७.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ३१
३.७.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ३३
३.८ भूमि व्यवस्थापन (भू-उपयोग) ३३
३.८.१ पृष्ठभूमि ३३
३.८.२ समस्या तथा चुनौती ३३
३.८.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य ३३
३.८.४ रणनीति ३४
३.८.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ३४
३.८.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ३५
३.९ सहकारी ३५
३.९.१ पृष्ठभूमि ३५
३.९.२ समस्या तथा चुनौती ३६
३.९.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य ३६
३.९.४ रणनीति ३६
३.९.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ३६
३.९.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ३८
३.१० बैङ्क तथा वित्तीय क्षेत्र ३८
३.१०.१ पृष्ठभूमि ३८
३.१०.२ समस्या तथा चुनौती ३८
३.१०.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य ३८
३.१०.४ रणनीति ३९
३.१०.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ३९
३.१०.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ३९
३.११ गरिबी निवारण ४०
३.११.१ पृष्ठभूमि ४०
३.११.२ समस्या तथा चुनौती ४०
३.११.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य ४०
३.११.४ रणनीति ४०
३.११.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ४०
३.११.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ४१

परिच्छेद - ४: सामाजिक क्षेत्र ४७
४.१ शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि ४७
४.१.१ पृष्ठभूमि ४७
४.१.२ समस्या तथा चुनौती ४७
४.१.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य ४७
४.१.४ रणनीति ४८
४.१.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ४८
४.१.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ५३
४.२ स्वास्थ्य ५३
४.२.१ पृष्ठभूमी ५३
४.२.२ समस्या तथा चुनौती ५३
४.२.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य ५३
४.२.४ रणनीति ५४
४.२.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ५४
४.२.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ५७
४.३ संस्कृति, भाषा, कला तथा साहित्य ५७
४.३.१ पृष्ठभूमि ५७
४.३.२ समस्या तथा चुनौती ५८
४.३.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य ५८
४.३.४ रणनीति ५८
४.३.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ५९
४.३.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ६०
४.४ लैङ्गिक समानता, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण ६०
४.४.१ पृष्ठभूमि ६०
४.४.२ समस्या तथा चुनौती ६१
४.४.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य ६१
४.४.४ रणनीति ६१
४.४.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ६१
४.४.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ६४
४.५ बालबालिका ६४
४.५.१ पृष्ठभूमि ६४
४.५.२ समस्या तथा चुनौती ६५
४.५.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य ६५
४.५.४ रणनीति ६५
४.५.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ६५
४.५.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ६६
४.६ युवा, मानव संसाधन, श्रम तथा रोजगार ६७
४.६.१ पृष्ठभूमि ६७
४.६.२ समस्या तथा चुनौती ६७
४.६.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य ६७
४.६.४ रणनीति ६७
४.६.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ६८

४.६.६ जोखिम पक्ष तथा अुनमान ६९
४.७ खेलकुद तथा मनोरञ्जन ६९
४.७.१ पृष्ठभूमि ६९
४.७.२ समस्या तथा चुनौती ६९
४.७.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य ७०
४.७.४ रणनीति ७०
४.७.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ७०
४.७.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ७१
४.८ सामाजिक सुरक्षा ७१
४.८.१ पृष्ठभूमि ७१
४.८.२ समस्या तथा चुनौती ७२
४.८.३ दीर्घकालनीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य ७२
४.८.४ रणनीति ७२
४.८.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ७२
४.८.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ७३
४.९ शान्ति सुरक्षा ७३
४.९.१ पृष्ठभूमि ७३
४.९.२ समस्या तथा चुनौती ७४
४.९.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य ७५
४.९.४ रणनीति ७५
४.९.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ७५
४.९.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ७५
४.१० शवदाहस्थल तथा समाधीस्थल व्यवस्थापन ७६
४.१०.१ पृष्ठभूमि ७६
४.१०.२ समस्या तथा चुनौती ७६
४.१०.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य ७६
४.१०.४ रणनीति ७६
४.१०.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ७७
४.१०.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ७७
परिच्छेद - ५: पूर्वाधार विकास ८५
५.१ खानेपानी तथा सरसफाई ८५
५.१.१ पृष्ठभूमि ८५
५.१.२ समस्या तथा चुनौती ८५
५.१.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य ८५
५.१.४ रणनीति ८५
५.१.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ८६
५.१.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ८८
५.२ सिँचाई ८८
५.२.१ पृष्ठभूमि ८८
५.२.२ समस्या तथा चुनौती ८८
५.२.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य ८८
५.२.४ रणनीति ८९

५.२.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ८९
५.२.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ९०
५.३ ऊर्जा ९०
५.३.१ पृष्ठभूमि ९०
५.३.२ समस्या तथा चुनौती ९१
५.३.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य ९१
५.३.४ रणनीति ९१
५.३.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ९१
५.३.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ९३
५.४ सडक तथा यातायात ९३
५.४.१ पृष्ठभूमि ९३
५.४.२ समस्या तथा चुनौती ९३
५.४.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य ९४
५.४.४ रणनीति ९४
५.४.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ९४
५.४.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ९६
५.५ आवास, भवन तथा बस्ती विकास ९६
५.५.१ पृष्ठभूमी ९६
५.५.२ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य ९६
५.५.३ रणनीति ९७
५.५.४ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ९७
५.५.५ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ९८
५.६ सूचना तथा सञ्चार ९९
५.६.१ पृष्ठभूमी ९९
५.६.२ समस्या तथा चुनौती ९९
५.६.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य ९९
५.६.४ रणनीति ९९
५.६.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण १००
५.६.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान १०१
परिच्छेद - ६: वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन १०३
६.१ वन तथा भू-संरक्षण १०४
६.१.१ पृष्ठभूमी १०४
६.१.२ समस्या तथा चुनौती १०४
६.१.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य १०४
६.१.४ रणनीति १०५
६.१.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण १०५
६.१.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान १०७
६.२ जलाधार व्यवस्थापन १०७
६.२.१ पृष्ठभूमी १०७
६.२.२ समस्या तथा चुनौती १०७
६.२.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य १०७
६.२.४ रणनीति १०८

६.२.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण १०८
६.२.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान १०९
६.३ विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन १०९
६.३.१ पृष्ठभूमी १०९
६.३.२ समस्या तथा चुनौती १०९
६.३.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य १०९
६.३.४ रणनीति १०९
६.३.५ कार्यक्रमको विस्तृत विवरण ११०
६.३.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान १११
६.४ वातावरण संरक्षण ११२
६.४.१ पृष्ठभूमी ११२
६.४.२ समस्या तथा चुनौती ११२
६.४.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य ११२
६.४.४ रणनीति ११३
६.४.५ कार्यक्रमको विस्तृत विवरण ११३
६.४.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ११३
परिच्छेद - ७: संस्थागत विकास सेवा प्रवाह तथा सुशासन ११६
७.१ सुशासन तथा सेवा प्रवाह ११६
७.१.१ पृष्ठभूमि ११६
७.१.२ समस्या तथा चुनौती ११६
७.१.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य ११६
७.१.४ रणनीति ११६
७.१.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ११६
७.१.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान ११८
७.२ मानव अधिकार तथा सामाजिक न्याय ११८
७.२.१ पृष्ठभूमि ११८
७.२.२ समस्या तथा चुनौती ११८
७.२.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य ११८
७.२.४ रणनीति ११९
७.२.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण ११९
७.२.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान १२०
७.३ तथ्याङ्क, व्यवस्थापन, राजश्व परिचालन, वित्तीय अनुशासन तथा लेखा व्यवस्थापन १२०
७.३.१ पृष्ठभूमि १२०
७.३.२ समस्या तथा चुनौती १२०
७.३.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य १२०
७.३.४ रणनीति १२०
७.३.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण १२१
७.३.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान १२२

तालिम सूची

तालिका नं. १: मध्यमकालीन समष्टिगत आर्थिक लक्ष्य ७

तालिका नं. २: समष्टिगत मध्यमकालीन नतिजा खाका ८

तालिका नं. ३: त्रिवर्षीय बजेट विनियोजन तथा प्रक्षेपण १०

तालिका नं. ४: रणनीतिक स्तम्भको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण १२

तालिका नं. ५: प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण १३

तालिका नं. ६: दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण १३

तालिका नं. ७: लैङ्गिक संकेतको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण १५

तालिका नं. ८: जलवायु परिवर्तन संकेतका आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण १५

परिच्छेद - १: परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

मध्यमकालीन खर्च संरचना आवधिक योजना र सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण औजार हो। मध्यमकालीन खर्च संरचनाले आवधिक योजनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र वार्षिक बजेट बिच तादाम्यता कायम गराउने हुँदा यसलाई योजना र बजेट बिचको सेतुको रुपमा समेत परिभाषित गरिन्छ। यसले प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रम/आयोजनमा स्रोत विनियोजनको सुनिश्चितता गर्दछ। कार्यान्वयन ईकाइलाई जिम्मेवार र जवाफदेही बनाउने हुँदा वित्तीय अनुशासन कायम गर्न मद्दत गर्छ। सीमित स्रोत साधनको विवेकपूर्ण र कुशल विनियोजन, मितव्ययी र पारदर्शी खर्च प्रणालीको स्थापना, सामाजिक-आर्थिक पूर्वाधारको निर्माण मार्फत सेवाको गुणस्तरमा सुधार गरी आर्थिक स्थायित्व तथा वित्तीय सुशासन कायम राख्न मध्यमकालीन खर्च संरचना अत्यन्तै महत्वपूर्ण हुन्छ।

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा १७ मा नेपाल सरकार, प्रदेश र स्थानीय तहले चालु, पूँजीगत र वित्तीय व्यवस्था सहितको सार्वजनिक खर्चको विवरण तयार गर्दा आगामी तीन आर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने कानूनी दायित्व उल्लेख रहेको छ। उल्लिखित कानूनी दायित्व पूरा गर्न तथा तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले आफ्नो आर्थिक प्रणालीलाई मितव्ययी, पारदर्शी बनाउँदै विकासका आयोजनालाई वस्तुगत आधारमा प्राथमिकिकरण गर्न यो मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरेको हो।

यो मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्दा राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक दीर्घकालीन र आवधिक योजना, दिगो विकासका लक्ष्य तथा तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले तर्जुमा गरेको आवधिक योजना समेतलाई मध्यनजर गरिएको छ। तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा नेपालको संविधान, २०७२ द्वारा निर्दिष्ट कार्यक्षेत्र, स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ तथा स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ लाई मार्ग निर्देशक दस्तावेजको रुपमा लिइएको छ।

१.२ अवधारणा तथा उद्देश्य

सीमित स्रोत र साधनको विवेकपूर्ण र कुशल विनियोजन, मितव्ययी र पारदर्शी खर्च, सामाजिक-आर्थिक पूर्वाधारको निर्माण मार्फत सेवाको गुणस्तरमा सुधार गरी आर्थिक स्थायित्व तथा वित्तीय सुशासन कायम राख्न मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा अत्यन्तै महत्वपूर्ण हुन्छ। यसले स्थानीय आर्थिक खाका अनुसार समष्टिगत र विषय क्षेत्रगत नतिजा प्राप्त हुने गरी स्रोत तथा खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण गर्न मद्दत गर्छ। मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा स्रोत अनुमान तर्फ आन्तरिक राजश्व, संघीय र प्रादेशिक सरकारबाट विभिन्न शिर्षकमा प्राप्त हुने राजश्व बाँडफाँट र अनुदानको आँकलन गरिएको छ। समष्टिगत स्रोतको आँकलन गरी विषय क्षेत्रगत नीति, कार्यक्रम र प्राथमिकताको आधारमा खर्चको अनुमान सहितको त्रिवर्षीय बजेट खाका समेत निर्माण गरिएको छ। कार्यक्रम आयोजनालाई नतिजा तथा प्रतिफलमा आधारित बनाउनका लागि मध्यमकालीन नतिजा खाका समेत समावेश गरिएको छ। समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व, वित्तीय सुशासन र नतिजामूलक विकास व्यवस्थापन मार्फत विकासको प्रतिफल सबै उपमहानगरपालिकावासीलाई

समतामूलक तवरले वितरण गर्न सार्वजनिक स्रोतको अनुमान, विनियोजन र कार्यान्वयनलाई वस्तुगत र वैज्ञानिक बनाउने प्रयास गरिएको छ । यसमा चालु आर्थिक वर्षको यथार्थ विनियोजन र आगामी दुई आर्थिक वर्षको स्रोत अनुमान समावेश गरिएको छ ।

उद्देश्यहरू

मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाको उद्देश्य आवधिक योजनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र वार्षिक बजेटबिच तादाम्यता कायम गरी सीमित स्रोत साधनको महत्तम उपयोग गर्नु, स्थानीय सरकारको विनियोजन कुशलता, कार्यान्वयनमा दक्षता तथा वित्तीय अनुशासन प्रभावकारी बनाउँदै आर्थिक स्थायित्व तथा वित्तीय सुशासन कायम गर्नु हो । यसका अन्य उद्देश्य देहाय अनुसार रहेका छन् :-

१. पालिकाको आन्तरिक स्रोत, संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरण आदिको वास्तविक अनुमान सहित यथार्थमा आधारित बजेट खाका तर्जुमा गर्नु ।
२. प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा स्रोत सुनिश्चित गर्नु ।
३. मध्यावधि मुल्याङ्कनद्वारा कार्यान्वयन कुशलता र नतिजा प्राप्ति उन्मुखताको विश्लेषण गर्नु ।
४. तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन मूल्याङ्कन गर्ने सबै निकायलाई जिम्मेवार र जवाफदेही बनाउनु ।

१.३ कानूनी तथा संस्थागत व्यवस्था

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा २४ मा स्थानीय तहहरुले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा स्थानीय स्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत, विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन तथा दीर्घकालीन योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ । त्यसैगरी अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा १६ मा स्थानीय तहले सार्वजनिक खर्चको विवरण तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ । सोही ऐनको दफा १७ मा यस्तो विवरण तयार गर्दा आगामी तीन आर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ । दफा १७ को उपदफा (२) मा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा देहाय अनुसारको विवरण खुलाउनु पर्ने व्यवस्था रहेको छ:

१. प्रस्तावित योजनाको उद्देश्य,
२. प्रस्तावित योजनाको लागि सम्भाव्यता अध्ययन गर्न र खर्च छुट्याउन आवश्यकताको पुष्ट्याइँ,
३. प्रस्तावित योजना कार्यान्वयन हुन सक्ने आर्थिक वर्ष र त्यसपछि दुई आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुन सक्ने प्रतिफल र उपलब्धि,
४. प्रस्तावित योजना लागू गर्न आवश्यक पर्ने खर्चको विवरण,
५. खर्च व्यहोर्ने स्रोत र खर्च गरिएको रकमबाट प्राप्त हुन सक्ने प्रतिफल र उपलब्धिको प्रक्षेपण,
६. प्रस्तावित योजनाको मध्यम अवधिको खर्चको रणनीति र त्यसको वार्षिक खर्चसँग तादाम्यता,
७. सञ्चालित योजना भए गत आर्थिक वर्षमा छुट्याइएको खर्च अनुसार लक्ष्य हासिल भए नभएको,

यसैगरी आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६ को दफा ७ मा राष्ट्रिय स्रोत अनुमान समितिले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको कुल राष्ट्रिय स्रोत अनुमान गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ । स्थानीय तहको समेत स्रोत अनुमानका आधारमा मात्र कुल राष्ट्रिय स्रोत अनुमान गर्न सकिने हुँदा सबै स्थानीय तहहरुले मध्यमकालीन खर्च संरचना बनाउनु आवश्यक छ ।

१.३.१ संस्थागत व्यवस्था

मध्यमकालीन खर्च संरचना आवधिक योजना र वार्षिक बजेटबिच तादाम्यता कायम गर्ने औजार भएकोले वार्षिक बजेट निर्माणमा यसको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । यसका लागि स्थानीय तहमा देहाय बमोजिमको संस्थागत व्यवस्था रहेको छ :-

१.३.२ स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६६ बमोजिमको स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिले मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी कार्यदललाई देहायका कार्य मार्फत सहयोग गर्दछ :-

(क) पालिकाको आगामी तीन वर्षको कुल स्रोत र खर्चको प्रक्षेपण गर्ने,

(ख) प्रक्षेपण गरिएको कुल स्रोत र खर्चको आधारमा विषय क्षेत्र र उपक्षेत्रगत खर्चको बजेट सीमा निर्धारण गर्ने,

(ग) कार्यक्रम तथा आयोजनाहरु छनौट गरी प्राथमिकताका आधारमा बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा मार्गदर्शन तयार गर्ने,

(घ) बजेट सीमा स्वीकृतिका लागि कार्यपालिका समक्ष पेश गर्ने,

(ङ) पालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा सम्बन्धी समग्र कार्यको निर्देशन गर्ने ।

१.३.३ मध्यमकालीन खर्च संरचना कार्यदल

उप-महानगरपालिकामा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका लागि देहाय बमोजिमको एक कार्य दल रहन्छ । सो कार्यदलले प्रत्येक क्रियाकलापमा एकाइगत लागत आँकलन, शाखाहरूको विषयगत रूपमा एकीकृत बजेट मस्यौदा तयारी तथा समन्वय र सहजीकरण गर्दछ ।

(क) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - संयोजक

(ख) विषयगत शाखा प्रमुखहरू - सदस्य

(ग) योजना शाखा प्रमुख - सदस्य सचिव

मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी गर्दा कार्यदलले आवश्यकता अनुसार विषय विज्ञलाई आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

१.३.४ विषयगत योजना तर्जुमा समितिहरू

कार्यपालिकाबाट प्राप्त स्रोत सीमा तथा मार्गदर्शन भित्र रही विषयगत शाखाहरूबाट प्राथमिकता निर्धारण भई बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिमा पेश भएका कार्यक्रम तथा आयोजनालाई विषयगत रूपमा छलफल, विश्लेषण र पुन : प्राथमिकिकरण गरी पेश गर्ने कार्य विषयगत समितिले गर्दछन् । यसका अलावा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी प्रक्रियामा विषयगत समितिले देहाय बमोजिमका कार्यहरू सम्पादन गरी मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी कार्यदललाई देहायका कार्य मार्फत सहयोग गर्दछ :

१. उपमहानगरपालिकाको त्रिवर्षीय खर्च प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना र आगामी आर्थिक वर्षको बजेट उपर छलफल र विश्लेषण गर्न ।

२. कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुको प्राथमिकीकरणको आधार तयार गर्न ।

३. प्राथिमकता निर्धारण गरिएका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुलाई बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिमा पेश गर्न ।

(क) विषयगत रूपमा कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्राथमिकीकरणका निर्धारित आधार, प्रक्रिया एवम् प्राप्त बजेट सीमा र मार्गदर्शन अनुसार बजेट, कार्यक्रम तथा आयोजना प्रस्ताव भए नभएको यकिन गर्न ।

(ख) कार्यदलबाट प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको त्रिवर्षीय खर्च प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना र आगामी आर्थिक वर्षको बजेट उपर छलफल र विश्लेषण गर्न ।

(ग) विषय क्षेत्रगत रूपमा तयार भएको मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदालाई अन्तिम रुप दिई बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिमा पेश गर्न ।

१.३.५ बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति

विषयगत समितिबाट प्रस्ताव भएका विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचना र बजेटको एकीकृत मस्यौदा तयारी सम्बन्धी कार्य स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६७ बमोजिमको बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिले गर्नुपर्दछ । मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी कार्यदललाई देहायका कार्य मार्फत सहयोग गर्दछ ।

(क) मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा उपर छलफल गरी स्वीकृत बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन अनुरुप भए नभएको एकिन गर्न,

(ख) पालिकाको आवधिक योजनाको लक्ष्य, उद्देश्य, प्राथमिकता एवम् चालु आर्थिक वर्षको नीति तथा कार्यक्रम, दिगो विकास लक्ष्य र विषय क्षेत्रगत सन्तुलन कायम हुने गरी स्रोत विनियोजन तथा प्रक्षेपण भए नभएको एकीन गर्न,

(ग) गत वर्षहरुको उपलब्धि, आय र खर्चको प्रवृत्ति समेतको विश्लेषणगरी पालिकाको आर्थिक खाका तयार गर्न,

(घ) आवधिक योजनाको लक्ष्य, उद्देश्य, प्राथमिकता तथा रणनीति र चालु आर्थिक वर्षको नीति तथा कार्यक्रम, दिगो विकास लक्ष्यको स्थानीयकरण श्रोत पुस्तिका लगायतका आधारमा तय भएको त्रिवर्षिय खर्च तथा स्रोत अनुमानको आधारमा समष्टिगत मध्यमकालीन बजेट खाका तर्जुमा गर्न,

(ङ) आवधिक योजना तथा विषय क्षेत्रगत योजनाको लक्ष्य र उपलब्धि सूचकलाई आधार मानी विषय उपक्षेत्रगत रुपमा तयार भएको नतिजा खाकाको आधारमा समष्टिगत मध्यमकालीन नतिजा खाका तयार गर्न,

(च) मध्यमकालीन खर्च संरचना दस्तावेजलाई स्वीकृतिका लागि आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तथा कार्यक्रमसँगै कार्यपालिकामा पेश गर्न ।

१.४ तर्जुमा प्रक्रिया

१.४.१ कार्य तालिका तथा जिम्मेवारी निर्धारण

वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम र मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्दा देहाय बमोजिमको कार्यतालिकाको अवलम्बन गरिएको छ :

क्रियाकलाप	समयसीमा	जिम्मेवारी
कार्यपालिकाका सदस्य र विषयगत महाशाखा/शाखा प्रमुखलाई अभिमूखीकरण	फागुन मसान्त	कार्यदल
योजना तथा कार्यक्रमको समीक्षा एवम् स्थानीय आर्थिक खाका तयारी	चैत्र १५ गतेभित्र	कार्यपालिका
त्रिवर्षीय खर्चको प्रक्षेपण सहित बजेटको आकार र स्रोत आँकलन	वैशाख ५ गतेभित्र	स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति
बजेट सीमा निर्धारण तथा स्रोत बाँडफाँट	वैशाख ७ गतेभित्र	स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति
बजेट सीमा र मार्गदर्शन स्वीकृति तथा सम्प्रेषण	वैशाख १५गते भित्र	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रारम्भिक मस्यौदा तयारी	जेठ ५ गते भित्र	कार्यदल/विषयगत समिति
विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचना विषयगत समितिमा छलफल	जेठ २५ गतेभित्र	कार्यदल/विषयगत समिति
मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अन्तिम मस्यौदा तयारी	असार ५ गतेभित्र	बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति
मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गरी सभामा पेश	असार १० गतेभित्र	कार्यपालिका
मध्यमकालीन खर्च संरचना र बजेटमा प्रविष्टि	असार मसान्तभित्र	योजना शाखा

यसैविच देहायका चरणहरु पुरा गरी तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी गरिएको छ ।

चालु आवधिक योजना र वार्षिक विकास कार्यक्रमको समीक्षा

↓

त्रिवर्षीय खर्चको प्रक्षेपणसहित बजेटको आकार र स्रोत आँकलन

↓

बजेट सीमा निर्धारण तथा बाँडफाँट

↓

बजेट सीमा र मार्गदर्शन स्वीकृति तथा सम्प्रेषण

↓

विषय उपक्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रारम्भिक मस्यौदा तयारी

↓

विषयगत समितिमा मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदामाथि छलफल

↓

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अन्तिम मस्यौदा तयारी

↓

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको स्वीकृति

परिच्छेद - २: मध्यमकालीन खर्च संरचना

२.१ पृष्ठभूमि

स्थानीय सरकारले तर्जुमा गरेको आवधिक योजना, कुशलतापूर्वक विनियोजन गरिएको सार्वजनिक खर्च र प्रभावकारी कार्यान्वयनले राष्ट्रिय र प्रादेशिक स्तरमा तय गरिएका दीर्घकालीन र आवधिक योजनाको सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्तिमा सघाउ पुऱ्याउँछ। सोह्रौं आवधिक योजना (२०८१/८२-२०८५/८६) तथा **लुम्बिनी प्रदेशको दोस्रो आवधिक योजना (२०८१/८२ २०८५/८६)** ले तय गरेका सोचहरु क्रमश: **"सुशासन, सामाजिक न्याय र समृद्धि"** तथा **"समुद्ध लुम्बिनी : खुसी नागरिक"** को सोचलाई यथार्थमा परिणत गराउन तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले **"हाम्रो तुलसीपुर, राम्रो तुलसीपुर"** को सोच सहित आवधिक योजना (२०८२/८३-२०८६/८७) तर्जुमा गरेको छ। त्यसैगरी उपलब्ध स्रोतको कुशल, मितव्ययी र प्रभावकारी व्यवस्थापनबाट आवधिक योजनाले पहिचान गरेको प्रमुख कार्यक्रम र सूचक हासिल गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०८३/८४- २०८५/८६) तयार गरिएको छ।

तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले चालु आर्थिक वर्षबाट कार्यान्वयन गर्ने गरी तयार गरेको मध्यमकालीन खर्च संरचनामा राष्ट्रिय र प्रादेशिक आवधिक योजना, दिगो विकासका लक्ष्य तथा उप-महानगरपालिकाले तर्जुमा गरेको आवधिक योजनाको समष्टिगत र क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीतिको आधारमा उपलब्धि सूचक निर्माण गरिएको छ। यसैगरी आन्तरिक र बाह्य स्रोत अनुमानको आधारमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको समष्टिगत आर्थिक खाका, बजेट खाका, नतिजा खाका निर्माण गरेको छ। आवधिक योजनाको रणनीतिक स्तम्भ, आयोजना/कार्यक्रमको प्राथमिकता क्रम, दिगो विकासको लक्ष्य, लैङ्गिक तथा जलवायु संकेत, स्थानीय गौरवका आयोजना तथा विषय क्षेत्रगत आयोजना/कार्यक्रमको आधारमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान र प्रक्षेपण गरिएको छ।

२.२ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति

दीर्घकालीन सोच
"हाम्रो तुलसीपुर, राम्रो तुलसीपुर"
लक्ष्य
भूमिको वैज्ञानिक सदुपयोग गरि आधुनिक र व्यवसायिक कृषि, पर्यटन र दिगो पुर्वाधार विकास मार्फत स्वच्छ, सुन्दर र समुन्नत उपमहानगरपालिका निर्माण गर्ने।
उद्देश्यहरू
✓ कृषि, वन, जल, उद्योग र पर्यटन लगायत आर्थिक सम्भावनाका क्षेत्रहरूको विकास मार्फत आर्थिक समृद्धि हासिल गर्नु।
✓ न्याय पूर्ण, सौहार्द, खुसी र सुखी समाज निर्माण गर्नु।
✓ विकासका लागि अपरिहार्य सम्पूर्ण भौतिक पूर्वाधारको दिगो र सन्तुलित विकास गर्नु।
✓ पर्यावरणीय सन्तुलन कायम गरी वातावरण संरक्षण गर्नु।
✓ सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई चुस्त र दुरुस्त पारी असल शासन स्थापित गर्नु।

प्रमुख रणनीतिहरु
▪ आर्थिक क्षेत्रका मूल स्तम्भहरू जस्तै कृषि, वन, जल, उद्योग र पर्यटन क्षेत्रको समुचित विकास गर्न ती क्षेत्रहरूलाई वैज्ञानिक र व्यवसायिक बनाई यसमा संलग्न मानव स्रोतलाई सक्षम र प्रतिस्पर्धी तुल्याउने ।
▪ हरेक क्षेत्रको विकासमा अपरिहार्य आधारको रूपमा रहेका आधारभूत भौतिक पूर्वाधार जस्तै-सडक, उर्जा, सिँचाई, खानेपानी आदिको विकासलाई उच्च प्राथमिकता दिने ।
▪ सम्पूर्ण क्षेत्रको दीर्घकालीन विकासलाई प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने शिक्षा र स्वास्थ्य क्षेत्रको संस्थागत विकास गरी मानव स्रोत निर्माण, अध्ययन र अनुसन्धान तर्फ केन्द्रित नीति तथा कार्यक्रमलाई महत्वका साथ कार्यान्वयन गर्ने ।
▪ सामाजिक न्याय स्थापित गरी समावेशीकरण र पछाडि परेका वर्गलाई मूल प्रवाहीकरण गर्न सहभागितामूलक विकास पद्धति अवलम्बन गरी राज्यको नजरमा कोही पछि नपर्ने नीति कार्यान्वयन गर्ने ।
▪ विकास निर्माणका हरेक क्रियाकलापमा वातावरण संरक्षण र प्रवर्द्धन हुने क्रियाकलाप समेत गर्न सोको सुनिश्चितता गर्ने ।
▪ जनमूखी असल शासन स्थापित गर्न संघीय र लोकतान्त्रिक सफल राज्यहरूमा अवलम्बन गरिएका असल अभ्यासहरूलाई हाम्रो विशिष्टिकृत परिस्थिति अनुरूप अनुशरण गर्ने ।

२.३ मध्यमकालीन आर्थिक खाका

उप-महानगरपालिका क्षेत्रभित्र उपलब्ध मानवीय, प्राकृतिक, आर्थिक, साँस्कृतिक स्रोतको उच्चतम सदुपयोग मार्फत उत्पादनमूखी व्यवसायिक कृषि, उद्योग र पर्यटनको विकास गरी आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने तथा सोको न्यायोचित र समतामूलक वितरण गरी समन्यायिक समाजको निर्माण सहितको आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्न आगामी तीन आर्थिक वर्ष निम्नानुसारको स्रोत संकलनको लक्ष्य सहित तयार गरिएका आर्थिक खाका तालिका नं. १ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १: मध्यमकालीन समष्टिगत आर्थिक लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	गत आ.व.को उपलब्धि	चालु आ.व.को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१.	वार्षिक उत्पादन	रू. लाखमा					
१.१	कृषि	रू. लाखमा					
१.२	गैर कृषि (उद्योग र सेवा)	रू. लाखमा					
२.	औषत पारिवारिक आय	रू. लाखमा					
३.	उद्योग, व्यापार र व्यवसाय	संख्या					
४	औपचारिक क्षेत्रमा रोजगारी सिर्जना	कार्यदिन					
५	आधारभूत खाद्य सुरक्षाको स्थितिमा रहेका परिवार	प्रतिशत					

२.४ मध्यमकालीन नतिजा खाका

संघीय सरकारको सोह्रौं आवधिक योजना, मधेश प्रदेशको दोस्रो पञ्चवर्षीय योजना, तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाको पार्श्वचित्र तथा तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाको आवधिक योजना जस्ता आधारभूत र मार्गनिर्देशक दस्तावेजलाई आधार मानी यस उप-महानगरपालिकाको मध्यमकालीन नतिजा सूचक तयार गरिएको छ। यस अन्तर्गत गत आर्थिक वर्षको वास्तविक उपलब्धि चालु आ.व. को अनुमानित उपलब्धि सहित आगामी तीन आर्थिक वर्षको गन्तव्य तय गरिएको छ।

तालिका नं. २: समष्टिगत मध्यमकालीन नतिजा खाका

क्र. सं.	लक्ष्य, गन्तव्य र सूचक	एकाई	गत आ.व.को वास्तविक उपलब्धि	चालु चा.व.को अनुमानित उपलब्धि	आ.व. २०८२/८३ को लक्ष्य	आ.व. २०८३/८४ को लक्ष्य	आ.व. २०८४/८५ को लक्ष्य
१	आर्थिक वृद्धिदर (औसत)	प्रतिशत	३.५*	३.७	३.९	४.२	४.५
२	प्रति व्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय	अमेरिकी डलर	१४५६*	१४७६*	१४५८६*	१४९६*	१५००
३	गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसंख्या (निरपेक्ष गरिबी)	प्रतिशत	२०.३*	१८.३*	१७.५*	१६.०*	१५
४	श्रम सहभागिता दर (१५ वर्ष माथि)	प्रतिशत	३८.५*	३९.५*	४०.५*	४२.५*	४३
५	बेरोजगारी दर	प्रतिशत					
६	रोजगारीमा औपचारिक क्षेत्रको हिस्सा	प्रतिशत	३६.५*	३७.५*	३८.५*	३९.५*	४०
७	विद्युतमा पहुँचप्राप्त परिवार	प्रतिशत	९६.७*	९६.९*	९७.३*	९७.७*	९८
९	३० मिनेटसम्मको दुरीमा यातायात पहुँच भएको परिवार	प्रतिशत	८५*	८६*	८७*	८८*	८९
१०	इन्टरनेट प्रयोगकर्ता कुल परिवार	प्रतिशत					
११	अपेक्षित आयु (जन्महुँदाको)	वर्ष	७०.५*	७०.५*	७०.७*	७०.९*	७१
१२	मातृ मृत्युदर (प्रतिहजार जीवितजन्ममा)	संख्या	१५०*	१४५*	१४०*	१३५*	१३०
१३	पाँचवर्ष मुनिको बाल मृत्युदर (प्रतिलाख जीवितजन्ममा)	संख्या	३३*	३१*	२९*	२७*	२६
१४	४ वर्ष मुनिका कम तौल भएका बालबालिका	प्रतिशत					
१५	साक्षरता दर (५ वर्ष माथि)	प्रतिशत	७६.३*	७७.३*	७८६.३*	७९.३*	८०
१६	माध्यमिक तह (९-१२) मा खुद भर्नादर	प्रतिशत					

क्र. सं.	लक्ष्य, गन्तव्य र सूचक	एकाई	गत आ.व.को वास्तविक उपलब्धि	चालु चा.व.को अनुमानित उपलब्धि	आ.व. २०८२/८३ को लक्ष्य	आ.व. २०८३/८४ को लक्ष्य	आ.व. २०८४/८५ को लक्ष्य
१७	उच्च शिक्षामा कुल भर्नादर	प्रतिशत					
१८	उच्च मध्यम स्तरको खानेपानी सुविधा पुगेको घरधुरी	प्रतिशत	२५.८*	२५.९*	२६.८*	२५.९*	२७
१९	आधारभूत सामाजिक सुरक्षामा आवद्ध जनसंख्या	प्रतिशत	३२*	३३*	३५*	३७*	४०
२०	लैङ्गिक विकास सूचकांक	सूचकांक	०.८८५*	०.८८५*	०.८८६*	०.८८७*	०.८८७
२१	मानव विकास सूचकांक	सूचकांक	०.६०१*	०.६०२*	०.६०३*	०.६०४*	०.६०७
२२	आधारभूतखाद्य सुरक्षाको स्थितिमा रहेका घरपरिवार	प्रतिशत					
२३	जीवनकालमा शारीरिक वा मानसिक वा यौन हिंसा पिडित महिला	प्रतिशत					
२४	आफ्नै स्वामित्वको आवासमा बसोवास गर्ने परिवार	प्रतिशत					
२५	सिंचित क्षेत्रफल	प्रतिशत					
२६	पक्की सडकमा पहुँच भएको घरपरिवार	प्रतिशत					
२७	लैङ्गिक असमानता सूचक	सूचकांक					

स्रोत: सोह्रौं योजना

२.५ मध्यमकालीन बजेट खाका

उप महानगरपालिकाको आन्तरिक स्रोत, तहगत सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरण लगायतका स्रोत समेटी नगरपालिकाले आगामी तीन आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुने रकमलाई तलको तालिका नं. ३ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ३: त्रिवर्षीय बजेट विनियोजन तथा प्रक्षेपण

विवरण	आ.व. २०८१/८२ को	मध्यमकालिन बजेट अनुमान र प्रक्षेपण			
		चालुआ.व. २०८२/८३ को विनियोजित बजेट	०८३/८४ को प्रक्षेपण	०८४/८५ को प्रक्षेपण	०८५/८६ को प्रक्षेपण
बजेट अनुमान		२०६६६९३८५५	२२७३३६३२४०५	२५००६९९५६४६	२७५०७६९५२१००.५०
चालु खर्च					
पुँजीगत खर्च					
आय अनुमान		**२०६६६९३८५५**	२२७३३६३२४०५	२५००६९९५६४६	२७५०७६९५२१०१
आन्तरिक आय		**७२१५००००० **	**७९३६५००००० **	**८७३०१५००००० **	**९६०३१६५००००० **
राजस्व बाँडफाँट बाट प्राप्त रकम		**२५४५१९८५५**	**२७९९७१८४०५**	**३०७९६९०२४५५**	३३८७६५९२७००५
क. नेपाल सरकार		**२३२०९९८५५**	२५५३०९८४०५	२८०८४०८२४५५	**३०८९२४९०७००५**
ख. प्रदेश सरकार		२२४२००००	२४६६२००००	२७१२८२००००	२९८४१०२००००
रोयल्टी बाँडफाँट			०	०	**०**
क. वन रोयल्टी			०	०	०
नेपाल सरकार वित्तीय हस्तान्तरण		**१०२१८००००० **	**११२३९८००००० **	**१२३६३७८००००० **	**१३६००१५८००००० **
क. वित्तीय समानीकरण अनुदान		२८३३०००००	३११६३०००००	३४२७९३०००००	३७७०७२३०००००

विवरण	आ.व. २०८१/८२ को	मध्यमकालिन बजेट अनुमान र प्रक्षेपण			
		चालुआ.व. २०८२/८३ को विनियोजित बजेट	०८३/८४ को प्रक्षेपण	०८४/८५ को प्रक्षेपण	०८५/८६ को प्रक्षेपण
ख. सशर्त अनुदान		७२९३०००००	८०२२३०००००	८८२४५३०००००	**९७०६९८३००००० **
ग. विशेष अनुदान			०	०	०
घ. समपुरक अनुदान		९२०००००	१०१२०००००	१११३२०००००	**१२२४५२००००० **
प्रदेश सरकार वित्तीय हस्तान्तरण		**५६८७४००० **	**६२५६१४००० **	**६८८१७५४००० **	७५६९९२९४०००
क. वित्तीय समानीकरण अनुदान		१९६६६०००	२१६३२६०००	२३७९५८६०००	**२६१७५४४६००० **
ख. सशर्त अनुदान (चालु, पुँजीगत)		२०५०८०००	२२५५८८०००	२४८१४६८०००	२७२९६१४८०००
ग. विशेष अनुदान		१७०००००	१८७०००००	२०५७०००००	**२२६२७००००० **
घ. समपुरक अनुदान		१५००००००	१६५००००००	१८१५००००००	१९९६५००००००
आन्तरिक ऋण			०	०	**० **
अन्य (नगर विकास कोष)		१२००००००	१३२००००००	१४५२००००००	१५९७२००००००
जनसहभागिता			०	०	**० **
अन्तर स्थानीय तह साझेदारी रकम			०	०	०
मौज्दात रकम			०	०	**० **
कुल			०	०	०
बचत (-) न्यून (।)			०	०	**० **

२.६ कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतीकरण तथा बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट

आगामी तीन वर्षको लागि विभिन्न आयामबाट गरिएको बजेट अनुमान र प्रक्षेपणको तुलनात्मक विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.६.१ रणनीतिक स्तम्भको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण

रणनीतिक स्तम्भ बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान र प्रक्षेपण तालिका नं. ४ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ४: रणनीतिक स्तम्भको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण

रणनीतिक संकेत	रणनीतिक स्तम्भ	गत आ.व. २०८१/८२ को यथार्थ		चालु आ.व. २०८२/८३ को विनियोजन		आगामी आ.व. २०८३/८४ को प्रक्षेपण		आ.व. २०८४/८५को खर्च प्रक्षेपण		आ.व. २०८५/८६ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	आर्थिक विकास			२५१०००००	४.६	२७६१००००	४.६	३०३७१०००	४.६	३३४०८१००	४.६
२	सामाजिक विकास			१०२००००००	१८.९	११२२०००००	१८.९	१२३४२००००	१८.९	१३५७६२०००	१८.९
३	पूर्वाधार विकास			३८४६८४८९५	७१.१	४२३१५३३८५	७१.१	४६५४६८७२३	७१.१	५१२०१५५९५.२	७१.१
४	वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन			२३०५००००	४.३	२५३५५०००	४.३	२७८९०५००	४.३	३०६७९५५०	४.३
५	संस्थागत विकास सेवा प्रवाह तथा शुसासन			६०००००	१.१	६६०००००	१.१	७२६००००	१.१	७९८६०००	१.१
कुल जम्मा				५४०८३४८९५	१००.	५९४९१८३८५	१००	६५४४१०२२३	१००	७१९८५१२४५	१००
				नोट विषयक्षेत्रगत बजेट तालिकामा बडागत कार्यक्रम शिर्षकमा रहेका कार्यक्रमको बजेट समावेश नगरिएको । शाखागत रुपमा छुट्याइएको बजेट मात्र समावेश भएको ।							

२.६.२ प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

आयोजना प्राथमिकिकरण तथा साङ्केतिकरणको आधारमा नगरपालिकाले छनौट गरेका आयोजनाको प्राथमिकताक्रम अनुसार बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. ५ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ५: प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रू हजारमा)

प्राथमिकता क्रम	आयोजना संख्या	गत आ.व. २०८१/८२ को यथार्थ		चालु आ.व. २०८२/८३ को विनियोजन		आगामी आ.व. २०८३/८४ को प्रक्षेपण		आ.व. २०८४/८५को खर्च प्रक्षेपण		आ.व. २०८५/८६ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
पहिलो											
दोस्रो											
कुल जम्मा											

२.६.३ दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

क्षेत्र र उपक्षेत्रमा विनियोजित बजेटले दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिमा गर्ने योगदानलाई लक्ष्यगत तवरबाट देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६: दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

संकेत नं.	दिगो विकास लक्ष्य	गत आ.व २०८१/८२ को यथार्थ		चालु आ.व २०८२/८३ को विनियोजन		आ.व २०८३/८४ को प्रक्षेपण		आ.व. २०८४/८५ को प्रक्षेपण		आ.व २०८५/८६ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	रकम	प्रतिशत	रकम
१	गरिवीको अन्त्य			४७०८१४	०.१५	५०८४७९	०.१५	५४९१५७	०.१५	५९३०९०	०.१५
२	शून्य भोकमरी			३८८२१	०.०१	४१९२६	०.०१	४५२८०	०.०१	४८९०३	०.०१
३	स्वस्थ जीवन			३६०२१०००	११.५६	३८९०२६८०	११.५६	४२०१४८९४	११.५६	४५३७६०८६	११.५६
४	गुणस्तरीय शिक्षा			६१७६६८००	१९.८२	६६७०८१४४	१९.८२	७२०४४७९६	१९.८२	७७८०८३७९	१९.८२

संकेत नं.	दिगो विकास लक्ष्य	गत आ.व २०८१/८२ को यथार्थ		चालु आ.व २०८२/८३ को विनियोजन		आ.व २०८३/८४ को प्रक्षेपण		आ.व. २०८४/८५ को प्रक्षेपण		आ.व २०८५/८६ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	रकम	प्रतिशत	रकम
५	लैङ्गिक समानता			४४०००००	१.४१	४७५२०००	१.४१	५१३२१६०	१.४१	५५४२७३३	१.४१
६	स्वच्छ पानी र सरसफाई			६८७०००००	२.२०	७४१९६००	२.२०	८०१३१६८	२.२०	८६५४२२१	२.२०
७	दिगो र आधुनिक उर्जामा पहुँच			९०५०००००	२.९०	९७७४०००	२.९०	१०५५५९२०	२.९०	११४००३९४	२.९०
८	समावेशी र दिगो आर्थिक वृद्धि र मर्यादित काम			६०५३३२	०.१९	६५३७५९	०.१९	७०६०५९	०.१९	७६२५४४	०.१९
९	उद्योग, नवीन खोज र पूर्वाधार			९२६५०२००	२९.७३	१०००६२२१६	२९.७३	१०८०६७१९३	२९.७३	११६७१२५६९	२९.७३
१०	असमानता न्यूनीकरण			३३६२९५५	१.०८	३६३१९९१	१.०८	३९२२५५१	१.०८	४२३६३५५	१.०८
११	दिगो शहर र बस्तीहरु			१४५५०००००	४.६७	१५७१४०००	४.६७	१६९७११२०	४.६७	१८३२८८१०	४.६७
१२	दिगो उपभोग र उत्पादन			७४७१२५४३	२३.९७	८०६८९५४६	२३.९७	८७१४४७१०	२३.९७	९४११६२८७	२३.९७
१३	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन			११५०००००	०.३७	१२४२०००	०.३७	१३४१३६०	०.३७	१४४८६६९	०.३७
१४	सामुद्रिक स्रोतको उपयोग			०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००
१५	भूसतह स्रोतको उपयोग			०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००
१६	शान्ति, न्याय र सवल संस्था			२९५९४०	०.०९	३१९६१५	०.०९	३४५१८४	०.०९	३७२७९९	०.०९
१७	दिगो विकासका लागि साझेदारी			५७१७०२४	१.८३	६१७४३८६	१.८३	६६६८३३७	१.८३	७२०१८०४	१.८३
	कुल जम्मा			३११६६१४२८	१००	३३६५९४३४३	१००	३६३५२१८९०	१००	३९२६०३६४१	१००

२.६.४ लैङ्गिक संकेतको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

छनौट गरिएका आयोजना/कार्यक्रमको कार्यान्वयनबाट लैङ्गिक समानता कायम गर्न पुऱ्याउने योगदानको आधारमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको लागि गरिएको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ७: लैङ्गिक संकेतको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

संकेत नं.	लैंगिक संकेत	गत आ.व. २०८१/८२ को यथार्थ		चालु आ.व २०८२/८३ को विनियोजन		आ.व. २०८३/८४ को प्रक्षेपण		आ.व. २०८४/८५ को प्रक्षेपण		आ.व. २०८५/८६ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	प्रत्यक्ष लाभ			२०६६६९३८६	१०	२२७३३६३२४.१	१०	२५००६९९५६	१०	२७५०७६९५२	१०
२	अप्रत्यक्ष लाभ			३९२६७१८३२	१९	४३१९३९०१५.७	१९	४७५१३२९१७	१९	५२२६४६२०९	१९
३	तटस्थ			१४६७३५२६३७	७१	१६१४०८७९०१	७१	१७७५४९६६९१	७१	१९५३०४६३६०	७१
	जम्मा			२०६६६९३८५५	१००	२२७३३६३२४१	१००	२५००६९९५६५	१००	२७५०७६९५२१	१००

२.६.५ जलवायु परिवर्तन संकेतका आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

जलवायु परिवर्तनबाट सिर्जित असर र प्रभाव न्यूनीकरण तथा परिवर्तन अनुकूलका समायोजनामा सघाउने विशेषतायुक्त आयोजना/कार्यकमको आगामी तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तलको तालिका प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ८: जलवायु परिवर्तन संकेतका आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

संकेत नं.	जलवायु परिवर्तन संकेत	गत आ.व. २०८१/८२ को यथार्थ		चालु आ.व २०८२/८३ को विनियोजन		आ.व. २०८३/८४ को प्रक्षेपण		आ.व. २०८४/८५ को प्रक्षेपण		आ.व. २०८५/८६ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
	प्रत्यक्ष लाभ			३५१३३७९५५	१७	३८६४७१७५१	१७	४२५११८९२६	१७	४६७६३०८१९	१७
	अप्रत्यक्ष लाभ			११९५९९५७३४	५७.८७	१३१५५९५३०७	५७.८७	१४४७१५४८३८	५७.८७	१५९१८७०३२२	५८
	तटस्थ			५१९३६०१६६	२५.१३	५७१२९६१८२	२५.१३	६२८४२५८०१	२५.१३	६९१२६८३८१	२५
	जम्मा			२०६६६९३८५५	१००	२२७३३६३२४१	१००	२५००६९९५६५	१००	२७५०७६९५२१	१००

२.६.६ स्थानीय गौरवका आयोजनाको तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

क्र.स	उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	गत आ.व.को यथार्थ	चालु आ.व.को सशोधित अनुमान	आगामी आ.व.को विनियोजन	आ.व. २०....../.... को खर्च प्रक्षेपण	आ.व. २०....../.... को खर्च प्रक्षेपण
१.	पूर्वाधार विकास	तुलसीपुर बृहद चक्रपथ (Ringroad) गुरुयोजना निर्माण	लम्बाई कि.मी.					
२.	सामाजिक विकास	विद्युतीय नगर बस सञ्चालन सम्भाव्यता अध्ययन	संख्या-१					
३	आर्थिक विकास	विशेष आर्थिक क्षेत्र (SEZ) तथा उद्योग ग्राम निर्माण	संख्या-१					
४	पूर्वाधार विकास	बृहद रंगशाला निर्माण आयोजना	संख्या-१					
५	पूर्वाधार विकास	विशेष जलाधार क्षेत्र तथा जलाशय निर्माण	संख्या-३					
६	पूर्वाधार विकास	आधुनिक पशु वधशाला निर्माण	संख्या-१					
७	आर्थिक विकास	तुलसीपुर पर्यटन सर्किट (Tourism Circuit) निर्माण र प्रवर्द्धन	वर्ग कि.मी.					
८	पूर्वाधार विकास	विद्युतीय शवदाह गृह निर्माण योजना	संख्या-१					
९	पूर्वाधार विकास	दंगीशरण राजाको दरबार क्षेत्रको बृहद विकास	संख्या-१					
१०	पूर्वाधार विकास	छिल्लीकोट दरबारको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन	संख्या-१					
११	पूर्वाधार विकास	चमेरे गुफा संरक्षण र विकास कार्यक्रम	संख्या-१					
१२	पूर्वाधार विकास	प्रतापकोट तथा सुकेकोट संरक्षण आयोजना	संख्या-२					
१३	पूर्वाधार विकास	तुलसीपुर स्याटेलाइट टाउन (Satellite Town) सम्भाव्यता अध्ययन	संख्या-१					
१४	सामाजिक विकास	नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयलाई पूर्वीय दर्शनको केन्द्र (जगद) को रूपमा विकास	संख्या-१					

परिच्छेद - ३: आर्थिक क्षेत्र

३.१ कृषि, मत्स्य, पशुपंक्षी तथा जडीबुटी

३.१.१ पृष्ठभूमि

अधिकांश भू-भाग समथर जमिन र केही भू-भाग पहाडी क्षेत्र रहेको यो उप-महानगरपालिकामा प्रशस्त मात्रामा मलिलो पाँगो र बलौटे माटो रहेको छ। यहाँको मलिलो र समथर जमिन नै समृद्धिको पहिलो आधार हो। यहाँ बाह्रै महिना सिँचाईको सुविधा पुग्ने क्षेत्रको विकास र विस्तार गरी वैज्ञानिक, व्यवसायिक र तीव्र उत्पादनमूखी कृषिको प्रवर्द्धन गरी समग्र कृषि उत्पादनको भण्डारको रुपमा विकास गर्न सकिन्छ। यस पालिकाका सबै वडामा खेतीपाती हुन सक्ने र भैरहेका प्रसस्त कृषि क्षेत्रहरू छन्। यो पालिका समुद्र सतहबाट ५४६ मिटर देखि २०४७ मिटरको उचाईमा रहेको छ। उपमहानगरपालिकाको आवधिक योजना २०८२/८३-०८६/८७ बाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार यहाँको १८२.१९ वर्ग कि.मि अर्थात ४७.३८ प्रतिशत भू-भाग कृषि क्षेत्रले ओगटेको छ। यहाँका उत्पादन हुने प्रमुख खाद्यान्न बालीहरू धान, मकै, गहुँ, जौ हुन् भने फलफूल बालीहरू मेवा, आँप, केरा, लिची, भूइँकटहर, अम्बा, कागती, रुखकटहर, अनार, नासपाती, कागती, आरु आदि हुन्। त्यसैगरी दलहन बालीहरू मसुरो, मास, चना, बोडी, केराउ, रहर, भटमास, सिमी आदि, तेलहन बालीहरू तोरी, तील, रायो, सर्स्यूं आदि रहेका छन् भने यहाँ प्रशस्त मात्रामा मौसमी तथा बेमौसमी तरकारी बालीहरु आलु, गोलभेडा/टमाटर, काउली, बन्दा, काक्रो, च्याउ, प्याज, लौका, करेला, भिण्डी, फर्सी, मुला, गाँजर, भेडे खुर्सानी, चम्सुरको साग लगायतका तरकार बाली र मसाला बालीमा लसुन, धनिया, खुर्सानी, बेसार, अदुवा, मेथी उत्पादन हुने गर्दछ। यहाँका अधिकांश जनसंख्या कृषि पेशामा संलग्न रहेकाले उप-महानगरपालिकाको दीर्घकालीन विकास र समृद्धिका लागि यो क्षेत्रलाई वैज्ञानिकीकरण र व्यवसायिकीकरण गर्न सकिने प्रबल सम्भावना रहेको छ।

३.१.२ समस्या तथा चुनौती

परम्परागत तथा निर्वाहमूखी कृषि प्रणाली, पर्याप्त सिँचाईको अभाव, बीउ विजन, मलखाद र शीत भण्डारणको उचित प्रबन्ध नहुनु, कृषिको व्यवसायिकरण र कृषि उपजको बजारीकरण, खाद्यान्नमा आत्मनिर्भर हुने अवस्था हुँदा पनि खाद्यान्न आयात गरिनु, कृषि सडकहरुको अभाव, आवश्यकता अनुसार पशु तथा कृषिको घुम्ती शिविर संचालन गर्न नसक्नु, रैथाने जातका बालीनालीहरू लोप हुने जोखिम रहनु जस्ता समस्या र चुनौती रहेका छन्।

३.१.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
वैज्ञानिक, व्यावसायिक, उच्च प्रतिफलयूक्त निर्यातमूखी कृषि।
लक्ष्य
उप-महानगरपालिकाको आर्थिक समृद्धिको मूल संवाहकको रुपमा कृषिको विकास गर्ने।

उद्देश्यहरू

- ✓ सघन शहरी कृषि प्रणालीको प्रवर्द्धन गर्नु ।
- ✓ व्यवसायिक र उच्च प्रतिफलमूखी उत्पादनमा केन्द्रित हुनु ।
- ✓ वातावरण मैत्री दिगो कृषि र कृषिमा आधारित उद्योगहरूको विकास गर्नु ।
- ✓ व्यवसायिक जडीबुटी उत्पादनको सुरुवात गर्नु ।

३.१.४ रणनीति

१. सघन शहरी कृषिका सम्भाव्य क्षेत्रहरुको खोज तथा प्रयोग गरी शहरी कृषिको अभियान सञ्चालन गर्ने ।
२. असल अभ्यासहरूको अध्ययन र अवलोकन गर्ने ।
३. सघन कृषि उत्पादन क्षेत्रको वर्गीकरण र घोषणा गर्ने ।
४. कृषिको विकासरका लागि आवश्यक भौतिक कृषि पूर्वाधारको क्रमश विकास गर्दै नमूना कृषि क्षेत्र बनाउने ।
५. व्यवसायिक सोचको अभिवृद्धि गर्न कृषक अभिमूखीकरण तथा तालिमको व्यवस्था गर्ने ।
६. उच्च, प्रतिफलमूखी सघन खेती प्रणालीको अवलम्बन गर्ने ।
७. कृषि पकेट क्षेत्रको विकास गर्ने ।
८. अत्यावश्यकीय कृषि सामाग्रीको पहुँच र उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने ।
९. खाद्यान्न तथा मल भण्डारण तथा विषादिको प्रयोग सम्बन्धी कृषक ज्ञान अभिवृद्धि गर्ने ।
१०. सहुलियतपूर्ण कृषि कर्जाको व्यवस्था गर्ने ।
११. कृषि बिमालाई प्रभावकारी बनाउने ।
१२. वातावरणमैत्री दिगो कृषि सम्बन्धी अभिमूखीकरण गर्ने ।
१३. उप-महानगरपालिकामा निरन्तर उत्पादन हुन सक्ने कृषिजन्य कच्चा पदार्थको पहिचान गर्ने ।
१४. निजी क्षेत्र र अगुवा कृषकको समन्वय र सहकार्यमा कम्तीमा **"एक वडा एक कृषि"** मा आधारित उद्योगको निर्माण गर्ने ।
१५. स्थानीय कृषि उद्योगबाट उत्पादित सामग्रीको ब्रान्डिङ गर्ने ।
१६. कृषि र पर्यावरणमैत्री मौरीपालन व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्ने ।

३.२ जडीबुटी

नेपालमा भौगोलिक तथा जैविक विविधताका कारण वनजंगल क्षेत्रमा विभिन्न प्रकारका जडीबुटीहरू पाइन्छन् । उपमहानगरपालिकाको आवधिक योजना २०८२/८३-२०८६/८७ बाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार उपमहानगरपालिकामा झाडी बुट्यान सहितको वनजंगल क्षेत्रले कूल भू-भागको करिब ४३.५७ प्रतिशत भू-भाग ओगटेका कारण विभिन्न प्रकारका जडीबुटीहरू पाइन्छन् । यहाँ विशेष गरी पहाडी क्षेत्रमा चिराइतो, पाषणवेद, टिमुर, सुगन्ध कोकिला, मलायागिरी लगायतका जडिबुटी पाईन्छन् भने उच्च पहाडी क्षेत्रमा गुराँस, मध्यभागमा चिउरी, उत्तिस, काफल तथा समथर क्षेत्रमा साल, साज, सिसौ, बढ्धाइरो, बकाइनो, इपिल, जिंगटे, सिमल लगायतका जडिबुटीहरु पाइन्छन । तथापि यस्ता जडीबुटीहरुको व्यवसायिक उत्पादन हुन सकेको छैन । यस्ता जडीबुटीहरुको पहिचान गरी व्यावसायिक उत्पादन, प्रशोधन र बजार प्रवर्द्धन गर्न सकेमा स्थानीयबासीको आयआर्जनमा समेत टेवा पुऱ्याउँन सकिन्छ ।

३.२.१ रणनीति

१. उप-महानगरपालिकामा पाइने बहुमुल्य जडीबुटीहरुको पहिचान र संरक्षण गर्ने ।
२. कृषकलाई व्यवसायिक जडीबुटी उत्पादनका लागि प्रोत्साहन गर्ने ।

३. कृषि र जडीबुटी उत्पादनलाई एकीकृत गरी व्यवसायिकता प्रवर्द्धन गर्ने ।

३.३ पशुपंक्षी विकास तथा मत्स्यपालन

३.३.१ पृष्ठभूमि

नेपालका अन्य स्थानहरुमा जस्तै यस उप-महानगरपालिकाका अधिकांश घरपरिवारहरूले पशुपंक्षी पाल्ने गरेका छन् । उप-महानगरपालिकाको आवधिक योजना २०८२/८३-२०८६/८७ बाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार उप-महानगरपालिकाबासीले गाई, भैँसी, बाखा, कुखुरा, हाँस लगायतका पशुपंक्षी पाल्ने र बिक्री गर्ने गरेका छन् । उष्ण तथा समशितोष्ण क्षेत्रमा उपयुक्त हुने जातका पशुपंक्षीहरूको यहाँ व्यावसायिक उत्पादनको राम्रो सम्भावना रहेको हुनाले कृषि तथा पशु फर्महरू मार्फत पशुपंक्षीहरूको व्यवसायिक उत्पादन समेत हुँदै आएको छ । तथापि पशुपंक्षीपालनमा आधुनिकीकरण र व्यवसायीकरण हुन नसकेकाले यिनीहरुको बिक्री वितरणबाट प्राप्त हुने आम्दानी भने न्यून रहेको छ । अर्कोतर्फ, यस उप-महानगरपालिकामा माछापालनबाट आर्थिक आम्दानीको राम्रो सम्भावना भएता पनि केही फाट्टफुट्ट बाहेक ठूलोस्तरको व्यवसायिक व्यवस्थित माछापालन भने हुन सकेको छैन् । उप-महानगरपालिकामा भूमिगत जलस्रोत भएका क्षेत्रहरुमा पर्याप्त उपलब्धता भएकोले स्थानीय जलवायू अनुकूलका माछा पालन गर्न उपयूक्त देखिन्छ ।

३.३.२ समस्या तथा चुनौती

पशुपंक्षीपालन कार्यलाई व्यवसायिक बनाउन नसकिनु, बजारको माग अनुसारको उत्पादन र आपूर्ति संयन्त्रको व्यवस्था नहुनु, पशुपंक्षी तथा मत्स्यपालन व्यवसायको आधुनिकीकरण हुन नसक्नु, पशुपंक्षी, मत्स्यपालन सेवा केन्द्र तथा दक्ष प्राविधिकहरूको अभाव, पशुपंक्षी उपचार पर्याप्तता नहुनु, स्थानीय प्रजातीका पशुपंक्षी तथा माछा संरक्षणका लागि पर्याप्त अध्ययन अनुसन्धान नहुनु जस्ता समस्या र चुनौतीको विद्यमानता रहेको छ ।

३.३.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
व्यवसायिक पशुपंक्षी तथा मत्स्यपालन मार्फत आर्थिक समृद्धि
लक्ष्य
आधुनिक, वैज्ञानिक र व्यवसायिक पशुपंक्षी तथा मत्स्यपालन मार्फत निर्यातमूखी उत्पादनलाई बढावा दिने
उद्देश्यहरू
✓ पशुपंक्षीपालनलाई व्यवसायिक बनाउनु । ✓ पशुपंक्षीजन्य उत्पादनमा आत्मनिर्भर भई निर्यात प्रर्वद्धन गर्नु । ✓ माछाको व्यवसायिक उत्पादनमा आत्मनिर्भर भई निर्यात प्रर्वद्धन गर्नु ।

३.३.४ रणनीति

१. पशुपंक्षी पालनमा व्यवसायिकता अभिवृद्धि गर्न कृषक अभिमूखीकरण गर्ने ।
२. युवा उद्यमीहरूलाई यसतर्फ आर्कषण गर्न विशेष सहुलियत प्रदान गर्ने ।
३. पशुपंक्षी उत्पादनलाई आवश्यक कृषि सामाग्री तथा प्रविधिको उपलब्धता वृद्धि गर्ने ।

४. कृषि तथा पशुपंक्षी तथ्याङ्क प्रणालीको विकास गर्ने ।
५. पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको निर्यात गर्ने ।
६. माछापालनमा इच्छुक कृषक पहिचान गर्ने ।
७. माछाका भूरामा अनुदान दिने ।
८. माछाको स्थानीय माग पूरा गरी निर्यात गर्ने ।
९. पोखरी निर्माणमा अनुदान तथा सहुलियत दिने ।

३.४ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	कृषक वर्गीकरण तथा परिचय पत्र वितरण	साना, ठूला, अगुवा, उत्कृष्ट लगायतका कृषक पहिचान	०८३/८४-०८४/८५	१२००	कृषक वर्गीकरण तथा परिचय पत्र वितरण भएको हुने
२.	कृषि सम्बन्धी अभिमूखीकरण, तालिम र अन्तरक्रिया	कृषि सम्बन्धी सबै किसिमका तालिम, अन्तरक्रिया र अभिमूखीकरण	साल बसाली	११५०	कम्तीमा १०० जना कृषकलाई अभिमूखीकरण, तालिम र अन्तरक्रिया संचालन भएको हुने
३.	खाद्यान्न बालीमा पोष्ट हार्भेष्ट क्षति न्यूनीकरण गर्न निशुल्क त्रिपाल र PICS व्याग वितरण	क्षति न्यूनीकरण	०८३/८४-०८४/८५	४००	खाद्यान्न बालीमा पोष्ट हार्भेष्ट क्षति न्यूनीकरण गर्न निशुल्क त्रिपाल र PICS व्याग वितरण भएको हुने
४.	ब्रोसर, बुकलेट, होर्डिङ्ग बोर्ड तयारी तथा प्रकाशन	सचेतना अभिवृद्धि	०८३/८४-०८३/८४	५०	ब्रोसर, बुकलेट, होर्डिङ्ग बोर्ड तयारी तथा प्रकाशन भएको हुने
५.	गड्यौला मल उत्पादन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	दिगो कृषि प्रवर्द्धन	०८४/८५-०८४/८५	७००	गड्यौला मल उत्पादन प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
६.	५० प्रतिशत लागत साझेदारीमा कृषि एम्बुलेन्स वितरण	बजारमा सहज पहुँच	०८३/८४-०८४/८५	६०००	५० प्रतिशत लागत साझेदारीमा कृषि एम्बुलेन्स वितरण भएको हुने
७.	कृषि ज्ञान केन्द्रसँगको सहकार्यमा विषादी द्रुत परीक्षण प्रयोशाला स्थापना	खाद्य सुरक्षा	०८३/८४-०८५/८६	१५००	कृषि ज्ञान केन्द्रसँगको सहकार्यमा विषादी द्रुत परीक्षण प्रयोशाला स्थापना भएको हुने
८.	कृषक पाठशालाको पाठयक्रम निर्माण र शिक्षक व्यवस्थापन	कृषक पाठशाला सञ्चालन र व्यवस्थापन	०८३/८४-०८४/८५	१४५०	कृषक पाठशालाको पाठयक्रम निर्माण र कृषि सम्बन्धी दक्ष शिक्षकको व्यवस्थापन भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
९.	कृषि उपजको मूल्य श्रृंखला निर्धारण	कृषि उपज बिक्री वितरणमा सहजीकरण	०८३/८४-०८४/८५	३००	मूल्य श्रृंखला निर्धारण भएको हुने
१०.	वडास्तरीय उत्कृष्ट कृषक पुरस्कारको प्रवन्ध	कृषि कार्यलाई प्रोत्साहन	सालबसाली	६५०	प्रत्यक वडामा २ कृषक उत्कृष्ट कृषक पुरस्कारबाट पुरस्कृत भएको हुने
११.	पालिकाका प्रमुख सिँचाई योजनाहरूको प्राथमिकीकरण	सिँचाई योजनाको प्राथमिकीकरण	०८३/८४-०८४/८५	१५०	पालिकाका सिंचाई योजनाको प्राथमिकीकरण भएको हुने
१२.	वडास्तरीय सघन कृषि क्षेत्र तथा मिश्रित बाली/अन्तरबाली वर्गीकरण तथा पहिचान	सघन कृषि क्षेत्र पहिचान र वर्गीकरण	०८३/८४-०८४/८५	२५०	सघन कृषि क्षेत्र पहिचान र वर्गीकरण भएको हुने
१३	वडास्तरीय उच्च मूल्यका बाली तथा उत्पादन सम्भाव्यता अध्ययन	उच्च मूल्यका बाली पहिचान	०८३/८४-०८४/८५	६००	उच्च मूल्यका बाली पहिचान तथा उत्पादन सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने
१४	बाँझो क्षेत्र तथा बगर खेती क्षेत्र पहिचान र विवरण संकलन गरी बगर खेती विस्तार	खेतीयोग्य क्षेत्रको पहिचान	०८३/८४-०८५/८६	९००	बाँझो क्षेत्र तथा बगर खेती क्षेत्र पहिचान र बगर खेती विस्तार भएको हुने
१५	जग्गाको वर्गीकरण गरि कृषि योग्य जग्गाको चक्लाबन्दी तथा कन्ट्रयाक्ट फार्मिङका लागि समन्वय	जग्गाको वर्गीकरण	०८३/८४-०८४/८५	३००	कृषियोग्य जग्गाको चक्लाबन्दी तथा कन्ट्रयाक्ट फार्मिङका लागि समन्वय भएको हुने
१६	प्रत्येक वडामा बाली विशेष पकेट क्षेत्र निर्माणका लागि सम्भाव्यता अध्ययन	बाली विशेष पकेट क्षेत्र पहिचान	०८३/८४-०८४/८५	२५०	बाली विशेष पकेट क्षेत्र निर्माणका लागि सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने
१७	रासायनिक मल माग तथा आपूर्ति तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण	कृषि कार्यमा सहजिकरण	०८४/८५-०८४/८५	२००	रासायनिक मल माग तथा आपूर्ति तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण भएको हुने
१८	वडास्तरीय बीज बैङ्क निर्माण	बीउ विजनको सहज उपलब्धता	०८४/८५-०८५/८६	१३००	करिब १७ वटा बीज बैङ्क निर्माण भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१९	पालिकास्तरीय Custom Hiring Center निर्माण	Custom Hiring Center निर्माण	०८४/८५-०८४/८५	१३००	पालिकामा एक Custom Hiring Center निर्माण भएको हुने
२०	पालिकास्तरीय कृषि अनुसन्धान केन्द्र निर्माण	कृषि कार्यको गुणस्तर वृद्धि	०८५/८६-०८५/८६	३००	पालिकामा एक कृषि अनुसन्धान केन्द्र निर्माण भएको हुने
२१	पालिकास्तरीय कृषि Call Center को स्थापना	कृषि Call Center को स्थापना	०८४/८५-०८४/८५	३००	नगरपालिकामा एक कृषि Call Center को स्थापना भएको हुने
२२	घुम्ती माटो परीक्षण शिविर सञ्चालन	माटोको गुणस्तरीयता वृद्धि	सालबसाली	३००	माटो परीक्षण शिविर सञ्चालन भएको हुने
२३	जैविक विषादी उत्पादन तालिम	जैविक विषादी सम्बन्धी जनचेतना वृद्धि	०८३/८४-०८३/८४	३००	जैविक विषादी उत्पादन तालिम भएको हुने
२४	कृषक तथा बीमा कम्पनी बिच अन्तरक्रिया कार्यक्रम	कृषि बिमा प्रवर्द्धन	०८३/८४-०८३/८४	३००	कृषक तथा बीमा कम्पनी बीच अन्तरक्रिया भएको हुने
२५	विपन्न कृषक बीमा अनुदान	कृषकलाई प्रोत्साहन	०८३/८४-०८४/८५	३००	विपन्न कृषक बीमा अनुदान दिइएको हुने
२६	कृषि क्षेत्र विशेष अगुवा कृषक अध्ययन तथा अवलोकन भ्रमण	कृषि अनुभव आदन प्रदान	साल बसाली	३५०	कृषक अनुभव आदन प्रदान भएको हुने
२७	वार्षिक कृषि मेलाको आयोजना	कृषि प्रर्दशनी	साल बसाली	१४५०	एक वर्षमा कम्तीमा एक वटा कृषि मेलाको आयोजना भएको हुने
२८	कृषि क्षेत्र विशेष मापदण्ड निर्माण र कार्यान्वयन तथा अनुगमन संयन्त्र निर्माण	मापदण्ड निर्माण कार्यान्वयनको अनुगमन	०८३/८४-०८४/८५	१००	कृषि क्षेत्र सम्बन्धी मापदण्ड निर्माण र कार्यान्वयन तथा अनुगमन संयन्त्र निर्माण भएको हुने
२९	कृषि सडक स्तरोन्नति	सहज पहुँच	०८३/८४-०८५/८६	३०००	कृषि सडक स्तरोन्नति भई सहज पहुँच हुने
३०	वडास्तरीय कृषि उपज तथा जडीबुटी संकलन र शीत भण्डारण केन्द्र निर्माण	कृषि उपज भण्डारण व्यवस्थापन	०८३/८४-०८४/८५	५००	प्रत्येक वडामा कृषि उपज तथा जडीबुटी संकलन र भण्डारण व्यवस्थापन भएको हुने
३१	शीत भण्डार निर्माणका लागि	संकलन र भण्डारण व्यवस्थापन	०८३/८४-०८४/८५	१५०	शीत भण्डार निर्माण भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
	सम्भाव्यता अध्ययन				
३२	पालिका स्तरीय सामुदायिक कृषि सेवा केन्द्र स्थापना	कृषि कार्यमा सहजीकरण	०८३/८४-०८४/८५	३००	पालिकामा एक सामुदायिक कृषि सेवा केन्द्र स्थापना भएको हुने
३३	जोन र सूपर जोन पहिचान र स्वचालित वार्षिक तथ्याङ्क प्रणालीको निर्माण	तथ्याङ्क प्रणालीको निर्माण	०८३/८४-०८४/८५	३००	वार्षिक तथ्याङ्क प्रणालीको निर्माण भएको हुने
३४	खाद्य तथा कृषि उपज गुणस्तर मापन केन्द्र स्थापना	कृषि उपजको गुणस्तर निर्धारण	०८३/८४-०८४/८५	३००	पालिकामा एक खाद्य तथा कृषि उपज गुणस्तर मापन केन्द्र स्थापना भएको हुने
३५	कृषि सम्बन्धी उपभोग्य वस्तुको वस्तुगत माग सम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन	कृषि वस्तुको उत्पादन र मागको अभिलेख	०८३/८४-०८३/८४	१५०	कृषि वस्तुको उत्पादन र मागको सम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन भएको हुने
३६	मह उपभोक्ता बजारको अध्ययन	सम्भावित बजारको अध्ययन	०८३/८४-०८३/८४	३००	सम्भावित बजारको अध्ययन भएको हुने
३७	नगरपालिकामा पाइने सबै प्रकारका जडीबुटीको ब्रोसर तथा प्रोफाइल तयार	जडीबुटी उत्पादन	०८३/८४-०८३/८४	२००	जडीबुटीको ब्रोसर तथा प्रोफाइल तयार भएको हुने
३८	पालिकास्तरीय Herborium निर्माण	Herborium निर्माण	०८४/८५-०८४/८५	१३००	पालिकामा एक Herborium निर्माण भएको हुने
३९	जडीबुटी सम्बन्धी जनचेतना सञ्चार	जडीबुटी प्रवर्द्धन	सालबसाली	२००	जडीबुटी सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन भएको हुने
४०	स्थानीय जडीबुटी पहिचान तथा उपयोगिता र संरक्षण बारे जनचेतना	जडीबुटीको पहिचान	सालबसाली	३००	स्थानीयस्तरमा जडीबुटी पहिचान तथा उपयोगिता र संरक्षण बारे जनचेतनामूलक कार्यक्रम सम्पन्न भएको हुने
४१	अगुवा तथा युवा पशुपन्छी पालक कृषक पहिचान	कृषक पहिचान	०८३/८४-०८३/८४	३५०	युवा पशुपन्छी पालक कृषक पहिचान भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
४२	बेरोजगार युवा र व्यवसायिक पशुपन्छी पालन कृषकलाई Venture Capital को प्रबन्ध	Venture Capital को प्रबन्ध	०८४/८५-०८४/८५	१३००	बेरोजगार युवा र पशुपन्छी पालन कृषकलाई Venture Capital को प्रबन्ध भएको हुने
४३	पशुपन्छी तथा मत्स्यपालक कृषक समूह तथा सञ्जाल निर्माण तथा परिचालन	सामूहिक व्यवसायिकरण	०८३/८४-०८४/८५	३००	पशुपन्छी तथा मत्स्यपालक कृषक समूह तथा सञ्जाल निर्माण तथा परिचालन भएको हुने
४४	निजीस्तरका पाराभेटेरियन तथा पशु चिकित्सक परिचालन कार्यक्रम	पशु स्वास्थ्य सेवाको विस्तार	०८३/८४-०८३/८४	४००	निजीस्तरका पाराभेटेरियन तथा पशु चिकित्सक परिचालन कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
४५	पशुपन्छीका रोगहरुको उपचार सम्बन्धी Treatment Guidelines तयार पार्ने कार्यक्रम	सेवाकको गुणस्तर वृद्धि	०८४/८५-०८४/८५	२००	पशुपन्छीका रोगहरुको उपचार सम्बन्धी Treatment Guidelines तयार पार्ने कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
४६	पशु सेवा शाखाको लागि प्लाष्टिक डिपिङ्ग ट्याङ्क खरिद कार्यक्रम	रोग नियन्त्रण तथा रोकथाम	०८४/८५-०८५/८६	१५००	पशु सेवा शाखाको लागि प्लाष्टिक डिपिङ्ग ट्याङ्क खरिद कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
४७	अगुवा तथा युवा कृषक विशेष अभिमूखीकरण, तालिम तथा अवलोकन भ्रमण	कृषि सम्बन्धी ज्ञान वृद्धि	०८४/८५-०८४/८५	३५०	वर्षमा कम्तीमा एक युवा कृषक विशेष अभिमूखीकरण, तालिम तथा अवलोकन भ्रमण सम्पन्न भएको हुने
४८	व्यवसायिक पशुपन्छी पालक, युवा कृषक, वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका युवालाई व्याज अनुदान	कृषकलाई व्याजमा अनुदान	०८३/८४-०८४/८५	६००	व्यवसायिक पशुपन्छी पालक, युवा कृषक तथा वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका युवालाई व्याज अनुदान प्रदान गरिएको हुने
४९	उन्नत जातका बोका, राँगा, बहर तथा माउमा अनुदान	कृषि अनुदान	०८३/८४-०८४/८५	६००	उन्नत जातका बोका, राँगा, बहर तथा माउमा अनुदान प्रदान गरिएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
५०	सामुहिक व्यवसाय गर्ने समूहलाई व्याजमा सहुलियत	व्याज अनुदान	०८४/८५-०८५/८६	६००	सामुहिक व्यवसाय गर्ने समूहलाई व्याजमा सहुलियत प्रदान गरिएको हुने
५१	घाँसको व्यवसायिक उत्पादन सम्बन्धी कृषक तालिम	कृषकलाई प्रोत्साहन	०८४/८५-०८४/८५	६५०	घाँसको व्यवसायिक उत्पादन सम्बन्धी कम्तीमा ५० कृषकलाई तालिम दिइएको हुने
५२	पशुपन्छी स्वास्थ्य घुम्ती सेवा सञ्चालन	पशुपालनमा सहजीकरण	सालवसाली	२५०	पशुपन्छी स्वास्थ्य घुम्ती सेवा सञ्चालन भएको हुने
५३	पशुबीमा, अनुदान, सहुलियत तथा अन्तरक्रिया	पशुपन्छी पालन कार्यमा सहजीकरण	सालवसाली	३००	पशुबीमा, अनुदान, सहुलियत तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम भएको हुने
५४	उन्नत नश्ल तथा कृत्रिम गर्भाधान सेवा विस्तार	पशु प्रजनन सेवाको विस्तार	सालवसाली	२५०	उन्नत नश्ल तथा कृत्रिम गर्भाधान सेवा विस्तार भएको हुने
५५	लागत सहभागितामा Cow Mat वितरण	पशुपालनलाई प्रोत्साहन	०८४/८५-०८४/८५	६५०	लागत सहभागितामा Cow Mat वितरण भएको हुने
५६	पशुपालन पकेट क्षेत्र र घाँस बीज बैङ्क स्थापना	पशुपालनमा सहजीकरण	०८३/८४-०८४/८५	३००	पशुपालन पकेट क्षेत्र र घाँस बीज बैङ्क स्थापना भएको हुने
५७	पशुपन्छी तथ्याङ्क प्रणाली अद्यावधिक	तथ्याङ्क प्रणाली अद्यावधिक	०८३/८४-०८५/८६	६००	पशुपन्छी तथ्याङ्क प्रणाली अद्यावधिक भएको हुने ।
५८	पशुपन्छी उपज संकलन केन्द्रको निर्माण	पशुपंक्षीपालनमा सहजता	०८३/८४-०८४/८५	३००	कम्तीमा एक पशुपन्छी उपज संकलन केन्द्रको निर्माण भएको हुने
५९	पशुपन्छी जन्य उत्पादन निर्यात बजारको माग अध्ययन	माग र आपूर्ति सन्तुलन	०८३/८४-०८३/८४	२००	पशुपंक्षीजन्य उत्पादन निर्यात बजारको माग अध्ययन भएको हुने
६०	माछा पोखरी निर्माण गर्ने कृषकलाई लागत सहभागितामा अनुदान	माछापालन गर्ने कृषकलाई प्रोत्साहन	०८५/८६-०८५/८६	१२००	माछा पोखरी निर्माण गर्ने कृषकलाई लागत सहभागितामा अनुदान प्रदान गरिएको हुने

३.५ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

उल्लिखित कियाकलाप प्राथमिकता र उचित लगानीका साथ संचालन नभएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ । उप-महानगरपालिका क्षेत्रमा पशुपंक्षी तथा माछापालक कृषकको तथ्याङ्क उपलब्ध, प्राविधिक सेवाको विस्तार र सहज पहुँच स्थापना, संकलन तथा बिक्री वितरण केन्द्रको स्थापना पशुपंक्षी तथा

माछापालक कृषकलाई सहुलियत दरको ऋण तथा अनुदान उपलब्ध भएमा व्यवसायिक उत्पादन फस्टाउने सम्भावना रहन्छ। उपयुक्त लगानी, कृषक अभिमूखीकरण, बजारको पहिचान, माग र आपूर्तिबिच सम्बन्ध कायम गराउन नसकेमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ।

३.६ उद्योग, वाणिज्य, खानी, खनिज तथा आपूर्ति

३.६.१ पृष्ठभूमि

उप-महानगरपालिकामा मुख्यतया कृषि पेशामा संलग्न घरपरिवारको संख्या बढी भएकोले विशेषगरी कृषिमा आधारित साना तथा मध्यम किसिमका उद्योग र अन्य घरेलु उद्योगहरू यहाँ सञ्चालनमा रहेका छन् तथापि ठूलो स्तरका उपभोक्ता बजारहरूको निकटता रहेकोले यहाँ व्यावसायिक रूपमा गाई, भैसी, माछा, कुखुरा, बाखा आदि पालन भइरहेको छ। उप-महानगरपालिकाको आवधिक योजना २०८२/८३-२०८६/८७ बाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार यहाँ साना तथा ठुला गरी ५० भन्दा बढि उद्योगहरु रहेका छन्। मिनिरल वाटर उद्योग, फर्निचर उद्योग, पाउरोटी उद्योग, परफ्युम उद्योग, डेरी उद्योग, जाली उद्योग, ग्रिल उद्योग, कपी उद्योग, इटा उद्योग, लगायतका उद्योगहरुका साथै २००० भन्दा बढि प्रकारका व्यापार व्यवसायहरु विधिवत रुपमा दर्ता भई संचालनमा रहेका छन्। विशेषतः यहाँ कृषि उत्पादन र प्रशस्त जंगल क्षेत्र भएको हुँदा कृषि तथा जडिबुटीमा आधारित उद्योगहरूको राम्रो सम्भावना रहेको देखिन्छ।

३.६.२ समस्या तथा चुनौती

आर्थिक पूर्वाधारको कमी, बैङ्क तथा वित्तीय औद्योगिक कर्जा पहिचानको कमजोर अवस्था, संगठित निजी क्षेत्रको अनुपस्थिती, युवा जनशक्ति विदेश पलायन हुनु, निजी क्षेत्रको लगानी आर्कषण गर्न नसकिनु, वित्तीय सुरक्षाको पर्याप्त प्रत्याभूति नहुनु, उद्योग विकासको लागि सडक, यातायात, विद्युत् तथा अन्य भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्नु, अद्यौगिक सीप विकास केन्द्र नहुनु लगायतका समस्या तथा चुनौती यस आधारित उप-महानगरपालिकामा समेत रहेका छन्।

३.६.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
उप-महानगरपालिकाको आर्थिक वृद्धिदर, स्थानीय पहिचान र स्रोतमा आधारित उद्योगको भर
लक्ष्य
आगामी पाँच वर्षमा उप-महानगरपालिकाको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको योगदान कम्तीमा २० प्रतिशत पुऱ्याई रोजगारी श्रृजना गर्ने।
उद्देश्यहरू
✓ उद्योगका लागि आवश्यक आधारभूत पूर्वाधारको सुनिश्चितता गर्नु। ✓ उप-महानगरपालिकामा उत्पादन हुने स्थानीय कच्चा पदार्थ हस्तकला, काष्ठकलामा आधारित उद्योग स्थापना मार्फत आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्नु। ✓ उपभोक्ता हित सुनिश्चित गर्नु। ✓ स्थानीय बजार प्रवर्द्धन र व्यवस्थापनमार्फत वाणिज्य बजार र आपूर्ति प्रणाली सुदृढ गर्नु।

३.६.४ रणनीति

१. नीतिगत सुधार गरी लगानी मैत्री वातावरण निर्माण गर्ने ।
२. प्रमुख औद्योगिक पूर्वाधारको सुनिश्चितता गर्ने ।
३. लगानीको वातावरण सुनिश्चित गर्दै उद्यमीहरूसँगको वडास्तरीय उद्योगको निर्माण गर्ने ।
४. स्थानीय कृषि उद्योगबाट उत्पादित सामग्रीको ब्रान्डिङ गर्ने ।
५. उपभोक्ताको मौलिक हक र अधिकार संरक्षण गर्न प्रचलित कानून बमोजिम हुनेगरी विविध कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
६. बजार, व्यापार तथा वाणिज्य व्यवस्थापन सूचना प्रणाली निर्माण गर्ने ।
७. स्थानीय बजार प्रवर्द्धन कार्ययोजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

३.६.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	उद्योगका लागि करारमा दिन सकिने जग्गा पहिचान गर्न अध्ययन	औद्योगिक जग्गा पहिचान	०८३/८४-०८२/८२	२००	उद्योगका लागि करारमा दिन सकिने जग्गा पहिचान गर्न अध्ययन भएको हुने
२	श्रमिक, उद्योग र उद्यमी मैत्री सम्बन्धी नीति, कानून संशोधन गर्न विज्ञसँग परामर्श	कानूनको निर्माण	०८३/८४–०८३/८४	२५०	श्रमिक, उद्योग र उद्यमी मैत्री सम्बन्धी नीति, कानून संशोधन गर्न विज्ञसँग परामर्श लिइएको हुने
३	उद्योग व्यवसाय दर्ता, नविकरण तथा कानूनी व्यवस्था सम्बन्धी अभिमुखीकरण	लगानीमैत्री वातावरण	०८३/८४–०८३/८४	२००	उद्योग व्यवसाय दर्ता, नविकरण तथा कानूनी व्यवस्था सम्बन्धी अभिमुखीकरण भएको हुने
४	महिला, युवा तथा विपन्न वर्ग लक्षित उद्यम विकास कार्यक्रम	स्वरोजगारी सिर्जना	०८४/८५–०८४/८५	२००	महिला, युवा तथा विपन्न वर्ग लक्षित उद्यम विकास कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
५	उद्यम पुर्नताजगी तथा स्तरोन्नति तालिम	गुणस्तर तथा उत्पादकत्व वृद्धि	०८४/८५–०८४/८५	१००	उद्यम पुर्नताजगी तथा स्तरोन्नति तालिम प्रदान भएको हुने
६	उद्यम प्रविधि हस्तान्तरण तथा प्रविधि पहुँचका लागि सहजीकरण (५० प्रतिशत अनुदान)	उत्पादनमा आधुनिकीकरण	०८३/८४–०८४/८५	३००	उद्यम प्रविधि हस्तान्तरण तथा प्रविधि पहुँचका लागि सहजीकरण (५० प्रतिशत अनुदान)
७	महिला तथा युवा उद्यमी पहिचान, सहुलियत तथा अनुदान	नव उद्यमीलाई प्रोत्साहन	०८३/८४–०८४/८५	४५०	१०० जना महिला तथा युवा उद्यमी पहिचान गरी अनुदान वितरण गरिएको हुने
८	ठूला लगानी भित्र्याउन बाह्य लगानीकर्ताहरूसँग लगानी सम्मेलन	लगानी सम्मेलन आयोजना	०८३/८४–०८३/८४	४५०	वर्षमा कम्तीमा एक पटक बाह्य लगानीकर्ताहरूसँग लगानी सम्मेलन आयोजना भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
९	दश लाखसम्मको उद्योग लगानी प्रस्तावका लागि व्याज अनुदान	उद्योग स्थापना	०८३/८४–०८४/८५	४५०	दश लाखसम्मको उद्योग लगानी प्रस्तावका लागि व्याज अनुदान वितरण गरिएको हुने
१०	पालिकास्तरीय औद्योगिक ग्राम निर्माणको सम्भाव्यता अध्ययन	उद्योगको स्थापना	०८३/८४-०८३/८४	३००	पलिकामा एक औद्योगिक ग्राम निर्माणको सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने
११	उद्योग क्षेत्रको स्थिति पत्र प्रकाशन	उद्योगको अवस्था अवगत	०८३/८४-०८३/८४	१००	उद्योग क्षेत्रको स्थिति पत्र प्रकाशन गरिएको हुने
१२	औद्योगिक क्षेत्र विद्युतीकरण, सडक निर्माण र स्तरोन्नति	औद्योगिक पूर्वाधार निर्माण	०८३/८४–०८४/८५	४०००	औद्योगिक क्षेत्र विद्युतीकरण, सडक निर्माण र स्तरोन्नति भएको हुने
१३	कच्चा पदार्थ उत्पादन केन्द्रित उद्योगी कृषक अन्तरक्रिया	कच्चा पदार्थ उत्पादन गर्न कृषकलाई प्रोत्साहन	साल बसाली	१००	कच्चा पदार्थ उत्पादन केन्द्रित उद्योगी कृषक अन्तरक्रिया गरिएको हुने
१४	औद्योगिक क्षेत्र केन्द्रित प्रहरी बिट स्थापना तथा निर्माण	औद्योगिक सुरक्षा	०८३/८४–०८४/८५	४००	औद्योगिक क्षेत्र केन्द्रित प्रहरी बिट स्थापना भएको हुने
१५	औद्योगिक श्रमिक तथा श्रम सूचना तथ्याङ्क प्रणालीको निर्माण	श्रमको व्यवस्था	०८३/८४–०८४/८५	३००	औद्योगिक श्रमिक तथा श्रम सूचना तथ्याङ्क प्रणालीको निर्माण भएको हुने
१६	बाली विशेष पकेट क्षेत्र स्तरीय उद्योगहरूको सम्भाव्यता अध्ययन	कृषिमा आधारित उद्योगको प्रवर्द्धन	०८४/८५–०८४/८५	३००	बाली विशेष पकेट क्षेत्र स्तरीय उद्योगहरूको सम्भाव्यता अध्ययन गरिएको हुने
१७	एक वडा एक कृषि उद्योग अर्न्तगत उद्योगी पहिचान	उद्योगी पहिचान	०८४/८५–०८४/८५	३००	एक वडा एक कृषि उद्योग अर्न्तगत उद्योगी पहिचान गरिएको हुने
१८	कृषि उद्योगी विशेष अभिमूखीकरण कार्यक्रम	कृषिमा आधारित उद्योगीलाई अभिमूखीकरण	साल बसाली	१५०	कम्तीमा ५० कृषि उद्योगीलाई विशेष अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन भएको हुने
१९	रैथाने प्रजातिका बालीहरूको पहिचान तथा बीज बैङ्क स्थापना	रैथाने प्रजातिका बीज संरक्षण	०८३/८४–०८४/८५	३००	रैथाने प्रजातिका बालीहरूको पहिचान गरी १ बीज बैङ्क स्थापना भएको हुने
२०	स्थानीय औद्योगिक उत्पादनहरूको प्रशोधन, प्याकेजिङ, लेवलिङ, गुणस्तर तथा ब्रान्डिङ सम्बन्धी तालिम	औद्योगिक सीप विकास	०८४/८५–०८४/८५	३००	स्थानिय औद्योगिक उत्पादनहरूको प्रशोधन, प्याकेजिङ, लेवलिङ, गुणस्तर तथा ब्रान्डिङ सम्बन्धी तालिमहरु संचालन भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२१	पालिकास्तरीय खाद्य गुणस्तर मापन केन्द्रको स्थापना	खाद्य गुणस्तर कायम	०८३/८४–०८४/८५	३००	पलिकामा एक खाद्य गुणस्तर मापन केन्द्रको स्थापना भएको हुने
२२	उपभोक्ता हित, नीति कानून र मापदण्ड निर्माण	कानूनको निर्माण	०८४/८५–०८४/८५	२४०	उपभोक्ता हित, नीति कानून र मापदण्ड निर्माण भएको हुने
२३	व्यवसाय दर्ता अभिलेखीकरण प्रणाली निर्माण	प्रणालीको विकास	०८४/८५–०८४/८५	२००	व्यवसाय दर्ता अभिलेखीकरण प्रणाली निर्माण भएको हुने
२४	माग तथा आपूर्ति र कारोबारको आकार साथै व्यापार नाफा/घाटाको तथ्याङ्क प्राप्त हुने तथ्याङ्क प्रणालीको निर्माण	व्यापारको अवस्था अवगत	०८३/८४–०८३/८४	३००	माग तथा आपूर्ति र कारोबारको आकार साथै व्यापार नाफा/घाटाको तथ्याङ्क प्राप्त तथा तथ्याङ्क प्रणालीको निर्माण भएको हुने
२५	पालिकाबाट हुने निकासी तथा आयातको वस्तुगत सूचना तथा तथ्याङ्क प्राप्त गर्ने प्रणालीको विकास	पालिकाको आयात र निर्यात प्रणालीको विकास	०८३/८४-०८३/८४	२५०	पालिकाबाट हुने निकासी तथा आयातको वस्तुगत सूचना तथा तथ्याङ्क प्राप्त गर्ने प्रणालीको विकास भएको हुने
२६	बहाल बिटौरी कर लागू गर्ने गरी व्यापारिक स्टल निर्माण	व्यापारिक स्टल निर्माण	०८३/८४–०८४/८५	३००	बहाल बिटौरी कर लागू गर्ने गरी व्यापारिक स्टल संचालन भएका हुने
२७	वार्षिक पात्रो अनुसार व्यापारिक मेला आयोजना	आर्थिक विकास	साल बसाली	४५०	वर्षमा कम्तीमा दुईवटा व्यापारिक मेला आयोजना भएको हुने
२८	उपयुक्त स्थानमा संघ र प्रदेश सरकारसँगको सहकार्यमा हाटबजार पूर्वाधार निर्माण	आर्थिक पूर्वाधार निर्माण	०८३/८४–०८५/८६	५००	पालिकामा हाटबजार पूर्वाधारहरु निर्माण भएको हुने

३.६.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

भौतिक, आर्थिक, वित्तीय, प्राविधिक, मानवीय र पर्यावरणीय पूर्वाधारको पर्याप्त विकास हुन नसकेमा यो क्षेत्रको उद्देश्य प्राप्त नहुने जोखिम रहन्छ।

३.७ पर्यटन

३.७.१ पृष्ठभूमि

तुलसीपुर उप-महानगरपालिका धार्मिक, ऐतिहासिक, भौगोलिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक हिसाबले प्रसिद्ध रहेको छ। उप-महानगरपालिकाको आवधिक योजना २०८२/८३-२०८६/८७ बाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार सबै वडाहरुमा सानाठूला धार्मिक तथा ऐतिहासिक पर्यटकिय स्थलहरु रहेका छन्। ठूला साना गरि १४ वटा भन्दा बढी धार्मिक, साँस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा प्राकृतिक सम्पदाहरु रहेको यस उप-महानगरपालिकामा रहेका प्रसिद्ध स्थलहरुमा त्रिशिद्धेश्वरी मन्दिर, चमेरे गुफा, छिलिकोट, सुकौराकोट, सिद्ध गुफा, सिद्धबाबा थान

थर्कोट, सुकीदह ताल, सातताले झरना लगायतका प्राकृतिक, धार्मिक तथा ऐतिहासिक महत्व बोकेका पर्यटकीय स्थलहरु रहेका छन् । विशेष गरी यस क्षेत्रलाई सम्पदा पर्यटन, ऐतिहासिक, धार्मिक पर्यटन, पर्या-पर्यटन र कृषि पर्यटन हिसाबले विकास गर्न सकिन्छ । यहाँ हिन्दु देवालय तथा मन्दिरहरू साथै बौद्ध मार्गीहरूका विहार र गुम्बाहरू, मुस्लिमका मश्जिद र क्रिश्चियनका चर्चहरू समेत भएकोले ती क्षेत्रहरूको विकास मार्फत धार्मिक पर्यटन प्रर्वद्धन गर्न सकिन्छ । यसका साथै थारु र मगर समुदायको समेत बसोबास रहेको यस उप-महानगरपालिकामा पर्यटकहरुको बसाइँ अवधि लामो बनाउन रैथाने परिकार, परम्परागत पाहुना सत्कार गर्ने शैलीका होमस्टेहरु सञ्चालन गरी साँस्कृतिक पर्यटनको विस्तार गर्न सकिने उत्तिकै सम्भावना छ ।

३.७.२ समस्या तथा चुनौती

उप-महानगरपालिकाका प्राकृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक र पुरातात्विक महत्वका स्थलहरूका बारेमा पर्याप्त प्रचारप्रसार नगरिनु, पर्यटन विकासमा निजी क्षेत्रलाई पर्याप्त मात्रामा आर्कषण गर्न नसकिनु, पर्यटक पथ प्रर्दशक तथा व्यावसायिक ट्राभल एजेन्सीहरूको पर्याप्तता नहुनु, गुणस्तरीय आधारभूत भौतिक पूर्वाधारको अभाव, सुरक्षा र आपतकालिन उद्धारको भरपर्दो व्यवस्थाको कमी, मनोरञ्जनात्मक सुविधाको कमी, आतिथ्यता सत्कार सम्बन्धी ज्ञान र सीपको कमी लगायतका समस्या र चुनौती यो उप-महानगरपालिकामा समेत विद्यमान रहेका छन् ।

३.७.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
पर्यटन तथा साँस्कृतिक सम्पदाको विकास : आर्थिक, सामाजिक र साँस्कृतिक सम्वृद्धिको आधार
लक्ष्य
आर्थिक, सामाजिक र साँस्कृतिक सम्पन्नताकालागि आगामी ५ वर्षमा पर्यटन क्षेत्रलाई एक आधारशिलाको रूपमा विकास गर्ने ।
उद्देश्यहरू
✓ आधारभूत पर्यटन पूर्वाधारको विकास गर्नु । ✓ शहरी पर्यटनको आधार विकास गर्नु । ✓ ऐतिहासिक तथा धार्मिक पर्यटनको विकास गर्नु । ✓ पदमार्ग तथा शैक्षिक पर्यटनको विकास गर्नु ।

३.७.४ रणनीति

१. प्रमुख पर्यटकीय स्थलसम्म पुग्ने सडकहरुको स्तरोन्नति गर्ने ।
२. पर्यटन सूचना व्यवस्थापन तथा सूचना केन्द्रलाई पूर्वाधार सम्पन्न बनाउने ।
३. बसोबासको र सुरक्षाको आवश्यक प्रबन्ध गर्ने ।
४. पर्यटन क्षेत्रस्तरीय योजना र पर्यटन विकास समिति निर्माण गर्ने ।
५. शहरी पर्यटनका सम्भाव्य आयामहरुको अन्वेषण गरी शहरी पर्यटनको व्यापक विकास र विस्तार गर्ने ।
६. धार्मिक स्थलको निर्माण र जिर्णोद्धार गर्ने ।
७. उप-महानगरपालिकाका पर्यटकीय स्थलहरुको प्रचार प्रसार गर्ने ।
८. उप-महानगरपालिका भर सञ्चालन गर्न सकिने सम्पूर्ण पदमार्गहरुको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने ।
९. उप-महानगरपालिका क्षेत्रबारे प्रचार गर्न शैक्षिक संघ संस्था, शिक्षण संस्थासँग सहकार्य गर्ने ।

३.७.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	पर्यटकीय मार्गको वस्तुगत विवरण संकलन तथा प्रकाशन	पर्यटकीय मार्गको स्तरोन्नति	०८३/८४-०८३/८४	१००	नगरपालिकाको पर्यटकीय मार्गको वस्तुगत विवरण संकलन तथा प्रकाशन भएको हुने
२	१९ वडाका पर्यटकीय क्षेत्रको विस्तृत तथ्याङ्क संकलन तथा क्यु आर निर्माण	पर्यटकलाई सहजीकरण	०८३/८४-०८३/८४	१००	१९ वडाका पर्यटकीय क्षेत्रको विस्तृत तथ्याङ्क संकलन तथा क्यु आर निर्माण भएको हुने
३	वडा नं. १८ कात्तिके रानीवन पार्क दुधरास निर्माण	पर्यटकीय पूर्वाधार विकास	०८३/८४-०८५/८६	५००	वडा नं. १८ कात्तिके रानीवन पार्क दुधरास निर्माण भएको हुने
४	मुख्य पर्यटकीय केन्द्र जोड्ने सडक विस्तार तथा स्तरोन्नति	सडकको सहज पहुँच	०८३/८४–०८५/८६	४०००	मुख्य पर्यटकीय केन्द्र जोड्ने सडकहरु विस्तार तथा स्तरोन्नति भएका हुने
५	टुरिजम सर्किटको निर्माण	पर्यटक आवागमनमा वृद्धि	०८४/८५-०८४/८५	४००	टुरिजम सर्किटको निर्माण सम्पन्न भएको हुने
६	पर्यटन विकास गुरुयोजना निर्माण	पर्यटन प्रवर्द्धन	०८४/८५-०८४/८५	८००	पालिकास्तरीय पर्यटन विकास गुरुयोजना निर्माण भएको हुने
७	पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना	पर्यटकलाई सहजता	०८४/८५–०८४/८५	३००	पालिकामा कम्तीमा एक पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना भएको हुने
९	पर्यटन सम्बन्धी वेवसाइट, ब्रोसर, पर्यटन पात्रो निर्माण	सूचनामा सहज पहुँच	०८३/८४-०८३/८४	१५०	पर्यटन सम्बन्धी वेवसाइट, ब्रोसर, पर्यटन पात्रो निर्माण लगायतका कार्य सम्पन्न भएको हुने
१०	प्रमुख पर्यटकीय क्षेत्रमा Hotspot सेवाको प्रबन्ध	इन्टरनेटको सहज उपलब्धता	०८३/८४-०८३/८४	८०	नगरपालिकाको प्रमुख पर्यटकीय क्षेत्रमा Hotspot सेवाको प्रबन्ध भएको हुने
११	सम्भाव्य स्थानमा होटल तथा रिसोर्ट खोल्न निजी क्षेत्रसँग अन्तरक्रिया	पर्यटनमा निजी क्षेत्रको लगानी वृद्धि	साल बसाली	१५०	कम्तीमा १० वटा सम्भाव्य स्थानमा होटल तथा रिसोर्ट खोल्ने कार्य थालनी भएको हुने
१२	आदिवासी जनजाति सघन क्षेत्रमा होमस्टे प्रवर्द्धन तथा शिष्टाचार सम्बन्धी तालिम	मौलिकताको प्रवर्द्धन	०८३/८४-०८३/८४	२५०	आदिवासी जानजाति सघन क्षेत्रमा होमस्टे प्रवर्द्धन तथा शिष्टाचार सम्बन्धी तालिम संचालन भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१३	आकस्मिक स्वास्थ्य र उद्धार संयन्त्रको निर्माण	समस्यामा परेका पर्यटकको आकस्मिक उपचार र उद्धार	०८४/८५-०८४/८५	२००	पर्यटकहरुलाई आकस्मिक स्वास्थ्य र उद्धार संयन्त्रको निर्माण भएको हुने
१४	पर्यटन क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरूलाई व्यवस्थापन तालिम तथा अभिमूखीकरण	व्यवस्थापकीय सीपको विकास	साल बसाली	२५०	पर्यटन क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरूलाई व्यवस्थापन तालिम तथा अभिमूखीकरण कार्यक्रम संचालन गरिएको हुने
१५	स्थानीय मौलिक उत्पादन, चिनो, परिकार आदि निर्माण तालिम	पर्यटन र मौलिकताको सहसम्बन्ध	०८३/८४-०८४/८५	३००	कम्तीमा १५० जना स्थानीयबासीलाई स्थानीय मौलिक उत्पादन, चिनो, परिकार आदि निर्माण तालिम संचालन भएको हुने
१६	धार्मिक तथा अन्य पर्यटकीय क्षेत्र समेटेर वृत्त चित्र निर्माण	सूचनात्मक वृत्त चित्र निर्माण	०८३/८४-०८३/८४	३००	धार्मिक तथा अन्य पर्यटकीय क्षेत्र समेटेर वृत्त चित्र निर्माण भएको हुने
१७	प्रमुख धार्मिक क्षेत्रहरूको जिर्णोद्धार तथा निर्माण	प्रमुख धार्मिक क्षेत्रहरूको संरक्षण	०८३/८४-०८५/८६	३०००	प्रमुख धार्मिक क्षेत्रहरूको जिर्णोद्धार तथा निर्माण भएको हुने
१८	पर्यटन रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम संचालन	रोजगारीको सिर्जना	०८३/८४-०८४/८५	३००	करिब २०० स्थानीयलाई पर्यटन रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम संचालन भएको हुने
१९	पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि धार्मिक, साँस्कृतिक मेला, महोत्सव आयोजना	पर्यटन प्रवर्द्धन	साल बसाली	४५०	पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि विभिन्न धार्मिक, साँस्कृतिक मेला, महोत्सव आयोजना भएको हुने
२०	पालिकाको नजिकको दुरीमा रहेका शैक्षिक संस्थाहरूसँग अन्तरक्रिया	शैक्षिक संस्था मार्फत पर्यटनको प्रचारप्रसार	साल बसाली	२००	पालिकाको नजिकको दुरीमा रहेका शैक्षिक संस्थाहरूसँग अन्तरक्रिया भएको हुने
२१	पालिकाको संस्कृती, जातजाति आदिका बारे शोध अध्ययन गर्ने विद्यार्थीलाई विशेष छात्रवृत्ति कोषको निर्माण	संस्कृतिको प्रर्वद्धन	०८३/८४-०८३/८४	३००	पालिकाको संस्कृती, जातजाति आदिका बारे शोध अध्ययन गर्ने विद्यार्थीलाई विशेष छात्रवृत्ति कोषको निर्माण भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२२	पर्यटन स्वयंसेवक तथा Ambassador घोषणा तथा अभिमूखीकरण	पर्यटनको प्रचार प्रसार	०८४/८५-०८४/८५	१००	पर्यटन स्वयंसेवक तथा Ambassador घोषणा तथा अभिमूखीकरण कार्यक्रम संचालन गरिएको हुने

३.७.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आधारभूत मानवीय सीप र कौशल तथा भौतिक पूर्वाधारको अभावमा पर्यटकीय क्षेत्रले विकासको गति नलिने जोखिम रहन्छ ।

३.८ भूमि व्यवस्थापन (भू-उपयोग)

३.८.१ पृष्ठभूमि

यो उप-महानगरपालिका समुन्द्री सतहबाट ५४६ मिटर देखि २०४७ मिटरको उचाईमा रहेको छ । यहाँको अधिकांश भू-भाग समथर तराई र केही भाग पहाडी क्षेत्र पर्ने हुँदा उप-महानगरपालिका क्षेत्रमा मलिलो तथा बलौटे मिश्रित अत्यन्त उर्वर माटो पाइन्छ । उप-महानगरपालिकाको आवधिक योजना २०८२/८३-२०८६/८७ बाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार यहाँको कुल ३८४.६५ वर्ग कि.मि.क्षेत्रफल मध्ये खेतीयोग्य जमिनले सबैभन्दा बढी अर्थात ४७.३८ प्रतिशत जमिन ओगटेको छ । यसैगरी वनजंगलले ४३.५७ प्रतिशत जमिन ओगटेको छ भने आवास क्षेत्रले ४.२५ प्रतिशत ओगटेको छ । जल क्षेत्रल २.९० प्रतिशत भू-भाग ओगटेको छ । व्यवस्थित र वैज्ञानिक भू-उपयोग योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न सके भूमिको पूर्ण सदुपयोग मार्फत यस उप-महानगरपालिकाको दीर्घकालीन समृद्धि हासिल गर्न सकिन्छ ।

३.८.२ समस्या तथा चुनौती

परम्परागत खेती प्रणाली, जमिनको प्रकृति अनुसार त्यसको वर्गीकरण गरी सदुपयोग गर्न नसक्नु, उपलब्ध कृषियोग्य क्षेत्रलाई वैज्ञानिक तवरले सदुपयोग गर्न नसक्नु, सार्वजनिक जग्गाको अतिक्रमण, नदी कटान, जमिनको बहुउपयोग सम्बन्धी सोचको अभाव जस्ता समस्या तथा चुनौतीको विद्यमानता यस उप-महानगरपालिकामा समेत रहेको छ ।

३.८.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
भू-स्रोतको पूर्णत वैज्ञानिक सदुपयोग मार्फत आर्थिक समृद्धि
लक्ष्य
वैज्ञानिक भू-उपयोग योजना लागू गरी भूमिलाई आर्थिक विकासको आधार बनाउने ।
उद्देश्य
✓ सम्पूर्ण खेतीयोग्य जमिनको वैज्ञानिक रुपमा पूर्ण सदुपयोग गर्नु । ✓ कटानग्रस्त क्षेत्रको संरक्षण गर्नु ।

३.८.४ रणनीति

१. राष्ट्रिय र प्रादेशिक भू-उपयोग नीति अनुरुप स्थानीय भू-उपयोग योजना र कृषि नीति निर्माण गर्ने ।
२. खेती गर्न इच्छुक तर आफ्नो जमिन नभएका कृषकहरुको लगत संकलन गरी भूमिको व्यवस्था गर्ने ।
३. जग्गा बाँझो राख्ने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित गर्न खेती योग्य जमिनको दिगो प्रयोग विस्तार गर्ने ।
४. जग्गा चक्लाबन्दी गर्ने ।
५. सम्पूर्ण पहिरो र कटानग्रस्त क्षेत्रको अभिलेख संकलन गर्ने ।
६. पहिरो र कटान नियन्त्रणका सफल अभ्यासहरूको अनुसरण गर्दै कटान नियन्त्रण गर्ने ।

३.८.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	पालिका भू-उपयोग योजना निर्माण	भूमिको सदुपयोग	०८३/८४-०८३/८४	९००	पालिका भू-उपयोग योजना निर्माण भएको हुने
२	सिंचित, असिंचित, बाँझो तथा खेती भएको जमिनको अध्यावधिक तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण	जमिन बाँझो राख्ने प्रवृतिलाई निरुत्साहित	०८३/८४-०८४/८५	४००	सिंचित, असिंचित, बाँझो तथा खेती भएको जमिनको अध्यावधिक तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण भएको हुने
३	जग्गा धनी स्रेस्ता र प्रमाणपुर्जा अद्यावधिक अभिमुखीकरण	पारदर्शी भूमि व्यवस्थापन	०८३/८४-०८३/८४	६००	जग्गा धनी स्रेस्ता र प्रमाणपुर्जा अद्यावधिक अभिमुखीकरण भएको हुने
४	भूउपयोग क्षेत्र वर्गीकरणको कित्तागत विवरण तयार	भूउपयोग नीति कार्यान्वयन	०८३/८४-०८३/८४	२००	भूउपयोग क्षेत्र वर्गीकरणको कित्तागत विवरण तयार भएको हुने
५	सुकुम्बासी तथा अव्यवस्थित बसोबासीको अभिलेख व्यवस्थापन	योजनाबद्ध विकास	०८३/८४-०८४/८५	५००	सुकुम्बासी तथा अव्यवस्थित बसोबासीको अभिलेख व्यवस्थापन भएको हुने
७	भूमि व्यवस्थापन सेवा प्रवाहका लागि पूर्वाधार निर्माण तथा व्यवस्थापन	भौतिक पूर्वाधार विकास	०८३/८४-०८५/८६	१५००	भूमि व्यवस्थापन सेवा प्रवाहका लागि पूर्वाधार निर्माण तथा व्यवस्थापन भएको हुने
८	नक्शापास सम्बन्धी कागजहरुको Digitization	नक्शा Digitization	०८३/८४-०८४/८५	३००	नक्शापास सम्बन्धी कागजहरुको Digitization भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
९	भूमि बैङ्क स्थापना	भूमि व्यवस्थापन	०८५/८६-०८५/८६	४००	एक भूमि बैङ्क स्थापना भएको हुने
१०	जग्गा चक्लाबन्दी गर्न इच्छुक कृषकको लगत संकलन	जमिनको पूर्ण सदुपयोग	०८३/८४-०८३/८४	४००	जग्गा चक्लाबन्दी गर्न इच्छुक कृषकको लगत संकलन भएको हुने
११	खेतीयोग्य क्षेत्र बाँझो रहन नदिन कार्ययोजना निर्माण	जमिनको वैज्ञानिक रुपमा सदुपयोग	०८३/८४-०८३/८४	३००	खेतीयोग्य क्षेत्र बाँझो रहन नदिन कार्ययोजना निर्माण भएको हुने
१२	दिगो र वैज्ञानिक भू-उपयोग योजना अनुरुप भूमिको वर्गीकरण	आर्थिक विकासको आधार	०८४/८५-०८४/८५	३००	दिगो र वैज्ञानिक भू-उपयोग योजना अनुरुप भूमिको वर्गीकरण भएको हुने
१३	चक्लाबन्दी तथा सामूहिक खेती गर्ने कृषकलाई अनुदान	अनुदान वितरण	०८३/८४-०८५/८६	२००	चक्लाबन्दी तथा सामूहिक खेती गर्ने कृषकलाई अनुदान वितरण गरिएको हुने
१४	जग्गा चक्लाबन्दी गर्ने कृषक समूह गठन	कृषकलाई प्रोत्साहन	०८३/८४-०८३/८४	३००	जग्गा चक्लाबन्दी गर्ने कृषक समूह गठन भएको हुने

३.८.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

भू-उपयोग योजना र भूमि बैङ्क निर्माण हुने, सिँचाई सुविधा पुगेका र नपुगेका कृषियोग्य भूमिको तथ्याङ्क उपलब्ध हुने, जमिनको चक्लाबन्दी गरी प्रयोगहीन उर्वर जमिनमा करार खेती हुनेछ। उल्लिखित कार्यलाई व्यवस्थित तवरबाट गर्न नसकिएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ।

३.९ सहकारी

३.९.१ पृष्ठभूमि

पूँजीको संकलन र उचित सदुपयोग मार्फत आय आर्जन गर्न सहकारीको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ। राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको प्रमुख खम्बा मध्ये एक महत्वपूर्ण खम्बाको रुपमा रहेको सहकारी क्षेत्रको ग्रामीण अर्थतन्त्र सुदृढिकरणमा मुख्य सहयोगी भूमिका हुन्छ। उप-महानगरपालिकाको आवधिक योजना २०८२/८३-२०८६/८७ बाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार यस पालिकामा हाल विधिवत रुपमा दर्ता भइ सञ्चालनमा रहेका सहकारी संस्थाहरु १६१ वटा रहेका छन्। यस मध्ये सबैभन्दा बढी ९६ वटा कृषि सहकारी संस्था, ३९ वटा बचत तथा ऋण सहकारी संस्था, ९ वटा बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था, १७ वटा उपभोक्ता सहकारी संस्थाहरु सञ्चालनमा रहेका छन्।

३.९.२ समस्या तथा चुनौती

शहर केन्द्रित सहकारी, सहकारीको संख्यात्मक वृद्धि भएतापनि गुणात्मक विकास हुन नसक्नु, सामाजिक पूँजी निर्माण भन्दा ऋण परिचालनमा जोड, फितलो नियमन, पारदर्शिता र आर्थिक अनुशासनमा कमी लगायतका समस्या तथा चुनौतीको विद्यमानता यस उपमहानगरपालिकामा समेत रहेको छ ।

३.९.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

सामुहिकता र सहकार्य मार्फत सबल अर्थतन्त्र निर्माण

लक्ष्य

सहकारीको संस्थागत विकास मार्फत आम बचतकर्ताको जीवनस्तर उकास्ने ।

उद्देश्यहरू

- ✓ सहकारी संस्थाको संस्थागत विकास, क्षमता अभिवृद्धि र कुशल व्यवस्थापन र विस्तार गर्नु ।
- ✓ सहकारी क्षेत्रलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा लाग्न उपयुक्त वातावरण निर्माण गर्नु ।

३.९.४ रणनीति

१. सहकारी शिक्षाको माध्यामबाट जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने साथै यस क्षेत्रको चुस्त व्यवस्थापन र नियमन गर्ने ।

२. सहकारी नीति परिमार्जन तथा निर्माण गरी ग्रामिण अर्थतन्त्र मैत्री बनाउने ।

३. सहकारीलाई व्यवसायिकरणका अभ्याससँग एकीकृत गर्ने ।

३.९.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	स्थानीय सञ्चार माध्यम मार्फत सहकारी शिक्षा सञ्चार कार्यक्रम सञ्चालन	सहकारी शिक्षा प्रवर्द्धन	साल बसाली	३००	स्थानीय सञ्चार माध्यम मार्फत सहकारी शिक्षा सञ्चार कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
२	प्रविधिमैत्री सहकारीहरुको निर्माण गरी प्रोत्साहन र निष्कृय सहकारी खारेजी एवं समस्याग्रस्त सहकारी संस्थाको व्यवस्थापन	वित्तीय अनुशासन कायम	०८३/८४-०८५/८६	१५०	प्रविधिमैत्री सहकारीहरुको निर्माण गरी प्रोत्साहन र निष्कृय सहकारी खारेजी एवं समस्याग्रस्त सहकारी संस्थाको व्यवस्थापन भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
३	सहकारीलाई बजारीकरणका लागि आवश्यक तालिम एवं प्रचार प्रसार तथा अवलोकन	सिकाई आदान प्रदान	०८३/८४-०८३/८४	१५०	सहकारीलाई बजारीकरणका लागि आवश्यक तालिम एवं प्रचार प्रसार तथा अवलोकन भएको हुने
४	PEARLS तथा MCI, सम्पत्ति सुद्धिकरण, लेखा परीक्षण, बजेट निर्धारण तथा रणनीतिक योजना निर्माण गोष्ठी र तालिम सञ्चालन	वित्तीय सुशासन तथा सक्षमता	०८४/८५-०८४/८५	२५०	PEARLS तथा MCI, सम्पत्ति सुद्धिकरण, लेखा परीक्षण, बजेट निर्धारण तथा रणनीतिक योजना निर्माण गोष्ठी र तालिम सञ्चालन भएको हुने
५	कोपोमिसमा सहकारीलाई आबद्धता गराई तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण र कोपोमिस सम्बन्धी तालिम प्रदान	संस्थागत आबद्धता	०८४/८५-०८४/८५	६००	कोपोमिसमा सहकारीलाई आबद्धता गराई तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण र कोपोमिस सम्बन्धी तालिम प्रदान गरिएको हुने
६	सहकारी व्यवस्थापन कार्यविधि प्याकेज, नीति, कानून तथा मापदण्ड निर्माण	सहकारी सम्बन्धी आवश्यक कानून निर्माण	०८४/८५-०८४/८५	६००	सहकारी व्यवस्थापन कार्यविधि प्याकेज, नीति, कानून तथा मापदण्ड निर्माण भएको हुने
७	सहकारीले स्थानीय अर्थतन्त्रमा पारेको प्रभाव अध्ययन	प्रभाव न्यूनीकरण	०८३/८४-०८३/८४	३००	सहकारीको स्थानीय अर्थतन्त्रमा पारेको प्रभाव अध्ययन भएको हुने
८	कृषि सघन क्षेत्र स्तरीय कृषि सहकारी संस्था विस्तारका लागि कृषक अन्तरक्रिया कार्यक्रम	अन्तरक्रिया कार्यक्रम	साल बसाली	३००	कृषि सघन क्षेत्र स्तरीय कृषि सहकारी संस्था विस्तारका लागि कम्तीमा २०० कृषकसँग अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न भएको हुने
९	उत्पादनशील क्षेत्रमा सहकारी लगानी अभिवृद्धिका लागि सम्भाव्यता अध्ययन	सम्भाव्यता अध्ययन	०८३/८४-०८३/८४	३००	उत्पादनशील क्षेत्रमा सहकारी लगानी अभिवृद्धिका लागि सम्भाव्यता अध्ययन गरिएको हुने
१०	अति विपन्न नागरिक घरधुरीलाई सहकारीमा प्रवेश गराउन बीउ पूँजी वितरण	सहकारीमा सबै वर्गका नागरिकको पहुँच वृद्धि	साल बसाली	६००	अति विपन्न नागरिक घरधुरीलाई सहकारीमा प्रवेश गराउन बीउ पूँजी वितरण भएको हुने
११	उत्कृष्ट सहकारी पुरस्कार प्रदान	प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रम	साल बसाली	३००	उत्कृष्ट सहकारी पुरस्कार वितरण भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१२	सहकारी खेती, सहकारी उद्योग तथा सेवा क्षेत्रमा लगानी गर्न चाहने उद्यमीलाई विशेष तालिम	क्षमता विकास	०८३/८४–०८३/८४	३००	सहकारी खेती, सहकारी उद्योग तथा सेवा क्षेत्रमा लगानी गर्न चाहने करिब १५० उद्यमीलाई विशेष तालिम प्राप्त भएको हुने
१३	सहकारीमा आधारित उद्योग तथा सेवा क्षेत्रको सम्भाव्यता अध्ययन	सहकारीमा आधारित उद्योग तथा सेवा क्षेत्रको प्रवर्द्धन	०८४/८५–०८४/८५	४००	सहकारीमा आधारित उद्योग तथा सेवा क्षेत्रको सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने

३.९.६ जोखिम पक्ष अनुमान

सहकारीको मूल मर्म र भावना अनुसार सहकारीका सदस्य र सञ्चालकलाई अभिमूखीकरण, सहकारीको माध्यमबाट सामाजिक सद्भावको निर्माण, रचनात्मक र प्रतिस्पर्धात्मक भावनाको विकास, सहकारी मार्फत औद्योगिकरण, गरिबी निवारण, लक्षित वर्गको स्तरोन्नतिमा टेवा पुऱ्याउने कार्यक्रममा विस्तार गर्न सकेमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन सक्छ। पर्याप्त लगानी, विस्तृत ज्ञान र सूचनाको सम्प्रेषण गर्न नसकेमा उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ।

३.१०बैङ्क तथा वित्तीय क्षेत्र

३.१०.१ पृष्ठभूमि

स्थानीय स्तरमा व्यापक रुपमा पूँजी प्रवाह भैरहने वातावरणका लागि बैङ्किङ तथा वित्तीय संस्थाहरुको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। कुनैपनि स्थानको अर्थतन्त्र सबल हुन कृषि, पर्यटन र उद्योग क्षेत्र चलायमान हुनुपर्ने भएकोले ती क्षेत्रको क्रमिक विकाससँगै बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाको विकास स्वतः हुन जान्छ। यस उपमहानगरपालिकाको आवधिक योजना २०८२/८३-२०८६/८७ बाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार पालिकामा २२ वटा क वर्गका र ८ वटा ख वर्गका गरी ३० वटा बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरु मार्फत बैङ्किङ कारोबार हुने गरेको छ भने यहाँ १६१ वटा सहकारी संस्थाहरु सकृय रुपमा सञ्चालनमा रहेका छन्।

३.१०.२ समस्या तथा चुनौती

बजार केन्द्रित बैङ्क तथा वित्तीय संस्था, न्यून बचत तथा पूँजी परिचालन, न्यून आर्थिक क्रियाकलाप, सहकारी संस्थालाई न्यून आय र सीपयुक्त नागरिकको सशक्तिकरणको लागि परिचालन गर्न नसक्नु जस्ता समस्या र चुनौती यस उपमहानगरपालिकामा समेत रहेका छन्।

३.१०.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
वित्तीय पहुँच वृद्धिमार्फत आर्थिक क्षेत्रको गतिशिलता

लक्ष्य

प्रत्येक घरधुरीमा बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूको सहज पहुँच स्थापित गर्ने ।

उद्देश्यहरू

- ✓ बैङ्क तथा वित्तीय संस्था तर्फ आम सर्वसाधारणलाई आर्कषण गर्नु ।
- ✓ सहज कर्जा प्रवाह र बचत परिचालनमार्फत उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि गरी आर्थिक वृद्धि हासिल गर्नु ।

३.१०.४ रणनीति

१. वित्तीय पहुँच नपुगेका घरपरिवारमा बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाको पहुँच पुऱ्याउने ।
२. व्यवसायिक, उत्पादनमूलक साना तथा मझौला उद्योगमा ऋण प्रवाह अभिवृद्धि गर्ने ।

३.१०.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	बैङ्क खाता नभएका घरधुरीको लगत संकलन	वित्तीय पहुँचको आँकलन	०८३/८४-०८३/८४	३००	बैङ्क खाता नभएका घरधुरीको लगत संकलन भएको हुने
२	घुम्ती बैङ्किङ सेवा अभियान सञ्चालन	सहज बैङ्किङ सेवा	०८३/८४-०८४/८५	३००	घुम्ती बैङ्किङ सेवा अभियान सञ्चालन भएको हुने
४	उद्यमी तथा बैङ्कहरू बिच अन्तरक्रिया सहजिकरण	उद्योग र वित्तीय संस्थाबिच असल सम्बन्ध	साल बसाली	३००	उद्यमी तथा बैङ्कहरू बिच अन्तरक्रिया सहजिकरण भएको हुने
५	युवा र महिला उद्यमीलाई मझौला उद्योगतर्फ विशेष व्याज अनुदान	उद्यमीलाई प्रोत्साहन	०८३/८४-०८४/८५	४५०	युवा र महिला उद्यमीलाई मझौला उद्योगतर्फ विशेष व्याज अनुदान प्रदान गरिएको हुने
६	कर्जा सेवा केन्द्र स्थापना	सहज ऋण प्रवाह	०८४/८५-०८४/८५	३००	पलिकामा एक कर्जा सेवा केन्द्र स्थापना भएको हुने
७	बैङ्कबाट भौगोलिक दुरी टाढा भएकाहरुका लागि Virtual Banking सुविधा	सहज बैङ्किङ पहुँच	०८३/८४-०८४/८५	३००	बैङ्कबाट भौगोलिक दुरी टाढा भएकाहरुका लागि Virtual Banking सुविधा उपलब्ध भएको हुने

३.१०.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

तहगत सरकारको वित्तीय साक्षरता, पहुँच र सहुलियत सम्बन्धी नीतिलाई स्थानीय बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाले अंगिकार गरी कर्जा परिचालन, क्षेत्रगत ऋणको ब्याजमा सहुलियत, उत्पादनमूलक क्षेत्रमा कर्जा प्रवाह र लक्षित वर्गको बैङ्किङ सेवामा पहुँच विस्तार गर्न सकेमा उल्लिखित नीति रणनीति हासिल हुने सो अनुसार कार्य गर्न नसकेमा उद्देश्य प्राप्तिमा जोखिम हुने देखिन्छ ।

३.११ गरिबी निवारण

३.११.१ पृष्ठभूमि

वि.सं. २०१३ साल देखि हालसम्म विकास योजनाहरूमा सबैभन्दा बढी देखापर्ने पेचिलो मुद्धाको रुपमा गरिबी निवारण रहेको छ। जति विकासका योजनाहरू निर्माण भएता पनि गरिबी निवारण गर्न सकिएको अवस्था छैन्। दिगो विकास लक्ष्यको पहिलो लक्ष्य नै सन् २०३० सम्म सबै प्रकारको गरिबीको अन्त्य गर्ने भन्ने छ भने राष्ट्रिय लक्ष्य शुन्यमा झार्न नसकिए पनि कुल जनसंख्याको ५ प्रतिशतमा सीमित गर्ने रहेको छ। नेपाल सरकारले गरिबी निवारण गर्न लिएको लक्ष्य तथा उद्देश्य अनुरुप उपमहानगरपालिकाले बेरोजगार तथा युवाहरुको वास्तविक वस्तुस्थिति अद्यावधिक गरी कार्ययोजना बनाएर बेरोजगार तथा युवाहरुलाई रोजगारमुलक कार्यक्रममा समावेश गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ।

३.११.२ समस्या तथा चुनौती

वास्तविक गरीबको पहिचान हुन नसक्नु, सरकारको मूल कार्यक्रमहरुमा गरीब परिवारको वास्तविक पहुँच पुग्न नसक्नु, कृषि उद्योग, पर्यटन र अन्य व्यवसाय प्राय निर्वाहमूखी हुनु, युवाहरु अवसर नपाएर विदेश पलायन हुनु, श्रमको सम्मान गर्ने संस्कृतिको अभाव लगायतका समस्या र चुनौती व्याप्त रहेका छन्।

३.११.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
ज्ञान, सिप र उद्यमशिलताको विकास गरी गरिबी न्यूनीकरण
लक्ष्य
आगामी पाँच वर्षमा हालको गरिबीलाई पचास प्रतिशत कम गर्ने।
उद्देश्यहरू
निरपेक्ष र बहुआयमिक गरिबीमा रहेका जनताको गरिबी निवारण गरी जीवनस्तर उकास्नु।

३.११.४ रणनीति

१. गरिबी सम्बन्धी सूचना र तथ्याङ्क चुस्त दुरुस्त राख्ने।
२. सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
३. विपन्न लक्षित सीपमूलक तथा रोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

३.११.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	गरीब परिवार पहिचान सूचना संकलन	कारण सहित अद्यावधिक तथ्याङ्कको उपलब्धता	०८५/८६-०८५/८६	३००	गरीब परिवार पहिचान सूचना संकलन भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२.	बेरोजगारहरूको सूचना तथा तथ्याङ्क संकलन	बेरोजगारको तथ्याङ्क अद्यावधिक	०८४/८५-०८४/८५	३००	बेरोजगारहरूको सूचना तथा तथ्याङ्क संकलन भएको हुने
३.	गरीब लक्षित पोषण तथा खाद्य सूरक्षा कार्यक्रम	पोषण तथा खाद्य सुरक्षा	साल बसाली	३००	गरीब लक्षित पोषण तथा खाद्य सूरक्षा कार्यक्रम आयोजना भएको हुने
४.	विपन्न परिवार स्वास्थ्य वीमा कार्यक्रम	स्वास्थ्यमा सुलभ पहुँच	साल बसाली	३००	विपन्न परिवार स्वास्थ्य वीमा कार्यक्रम संचालन भएको हुने
५.	विपन्न नागरिक आवास कार्यक्रम	आवासको सुनिश्चितता	साल बसाली	७०००	करिब ५० वटा विपन्न नागरिक आवास निर्माण भएको हुने
६.	बेसहारा आश्रयस्थान निर्माण	बेसहाराका लागि आवासको व्यवस्था	०८३/८४-०८४/८५	३५०	कम्तीमा १ बेसहारा आश्रयस्थान निर्माण भएको हुने
७.	दक्ष कृषि श्रमिक श्रोतकेन्द्र स्थापना	श्रमको व्यवस्था	०८४/८५-०८४/८५	३५०	पालिकामा १ दक्ष कृषि श्रमिक श्रोत केन्द्र स्थापना भएको हुने
९.	आवश्यकतामा आधारित तालिम सञ्चालन	सीप र स्वरोजगारीलाई प्रोत्साहन	०८४/८५-०८४/८५	३००	करिब २५० स्थानीयलाई तालिम सञ्चालन भएको हुने
१०.	रोजगार सूचना प्रणाली र बैङ्को स्थापना	रोजगारदाता र रोजगारको सहज सम्पर्क	०८३/८४-०८४/८५	३५०	रोजगार सूचना प्रणाली र बैङ्को स्थापना भएको हुने
११.	विपन्न लक्षित विशेष भूमि बैङ्क स्थापना	भूमिको व्यवस्था	०८३/८४-०८४/८५	३००	कम्तीमा १ विपन्न लक्षित विशेष भूमि बैङ्क स्थापना भएको हुने
१२.	अति विपन्न परिवार लक्षित उद्यमी अनुदान	विपन्नलाई प्रोत्साहन	०८४/८५-०८५/८६	६००	अति विपन्न ५० परिवार उद्यमीले अनुदान प्राप्त गरेका हुने

३.११.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नगरक्षेत्रमा बसोबास गर्ने गरीब, घरपरिवार विहिन, बेरोजगारको लगत संकलन, गरिबीको कारण र सम्बोधनका उपायको पहिचान, लक्षित वर्ग कार्यक्रम सञ्चालन, जोखिमयुक्त क्षेत्रमा रहेका बस्ती स्थानान्तरण, विभिन्न तहका सरकार र क्षेत्रले सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमबिच समन्वय, सीप विकास, उद्यमशीलता विकास,

मनोसामाजिक रुपान्तरणका कार्यक्रम प्राथमिकता र पर्याप्त स्रोत विनियोजनका साथ कार्यान्वयन गरिएमा गरिबी निवारणका उद्देश्य प्राप्ति हुन्छ भने कोभिड-१९ जस्ता महामारी, बाढी पहिरो जस्ता प्राकृतिक विपत्तिले गरिबीको सघनतालाई झन बढाउने जोखिम हुन्छ ।

नतिजा सूचकहरू

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
(क)	**कृषि**				
१	प्रभाव	कृषि क्षेत्रको उत्पादन वृद्धि दर	प्रतिशत		
२	प्रभाव	कृषि क्षेत्रको कुल गार्हस्थ उत्पादनका योगदान	प्रतिशत		
३	प्रभाव	पूर्ण खाद्य सुरक्षा भएका घरधुरी	प्रतिशतमा		
४	असर	खेतीयोग्य जमिन मध्ये पूर्णरुपमा खेती भैरहेको जमिनको	प्रतिशत	४७.३८ *	५१
५	असर	माटोमा औसत जैविक पदार्थको मात्रा	प्रतिशतमा		
६	असर	झाडी बुट्यान	वर्ग कि.मी	१४५.८० *	१५५
७	असर	पूर्णरुपमा व्यवसायिक कृषिमा प्रयोग भैरहेको जमिन (प.दि.वि.ल.(२.४.१)	प्रतिशतमा		
८	असर	वर्षैभरी सिंचाई सुविधा पुगेको जमिन (प.दि.वि.ल.(२.४.३)	प्रतिशत	१४ **	५५
९	असर	खोलानाला तथा बगरको क्षेत्रफल	वर्ग कि.मि	४.८७ *	३.५
१०	असर	बाझो जमिन क्षे.	कि.मि.	७.४० *	२.५
११	असर	जैविक प्रणालीबाट मात्र खेती भैरहेको जमिन	हेक्टर		
१२	असर	प्रति व्यक्ति खाद्यान्न उत्पादन	के.जी.मा	१७१ **	३००
१३	असर	व्यवसायीक प्राविधिक सीपयुक्त दक्ष जनशक्ति	संख्यामा	३०० **	२१५०
१४	असर	धान उत्पादन	मे.टन (हजार)	३५,५८१ **	४५,७४५
१५	असर	मकै उत्पादन	मे.टन (हजार)	११,८९६ **	१६,६००
१६	असर	गहुँ उत्पादन	मे.टन (हजार)	१०,१४० **	१५,२००
१७	असर	केरा उत्पादन	मे.टन (हजार)		
१८	असर	मुँग उत्पादन	मे.टन (हजार)		
१९	असर	फलफुल उत्पादन	मे.टन (हजार)	६००० **	११,०००
२०	असर	दुध उत्पादन	लिटर	२९,२०,०००	६०,२५,०००
२१	असर	तरकारी उत्पादन	मे.टन (हजार)	५,९२० **	८,५००
२२	असर	दुग्ध चिस्यान केन्द्र	संख्या	७ **	१४
२३	असर	बार्षिक औषत कुल कृषि उत्पादन	मे.टन	७७,७२९ **	१५००००
२४	असर	आलु उत्पादन	मे.टन		
२५	असर	तेलहन बाली	मे.टन (हजार)	३,८१९ **	५,५००
२६	असर	दलहन बाली	मे.टन (हजार)	९,९७० **	१५,५००
२७	असर	गैर कृषि पेशा (उद्यम, व्यापार र जागिर) मा निर्भर	संख्या	९,०५३ **	२५००
२८	असर	मह उत्पादन	के.जी.	५०० **	१५००

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
२९	प्रतिफल	मासु (खसी, बोका, राँगा र कुखुरा) वार्षिक	के.जी	१६,४२,५०० **	२२,८२,५५०
३०	प्रतिफल	एग्रोभेट	संख्या		
३१	प्रतिफल	पशु उपचार केन्द्र	संख्या		
३२	प्रतिफल	कृषि औजार बिक्री केन्द्र	संख्या		
३३	प्रतिफल	Custom Hiring Center	संख्या		
३४	प्रतिफल	व्यावसायिक पशुपंक्षी फर्म	संख्या	३४ *	८०
३५	प्रतिफल	पशुपंक्षी कृषक समूह	संख्या	३१ *	९०
३६	प्रतिफल	कृषि घुम्ती सेवा	वार्षिक संख्या		
३७	प्रतिफल	अण्डा उत्पादन (गोटा)	गोटा	७,३०,००,००० **	११,१५,००,०००
३८	प्रतिफल	व्यवसायिक कृषि नर्सरी	संख्या	३ **	१५
३९	प्रतिफल	ब्रान्डेड कृषि उपज	संख्या		
४०	प्रतिफल	व्यवसायिक फलफुल खेती गरिएको क्षेत्रफल	हेक्टर		
४१	प्रतिफल	आधुनिक कृषि औजार तथा यन्त्र प्रयोगकर्ता	प्रतिशत		
४२	प्रतिफल	कृषि सहकारी संस्था	संख्या	७०*	१५०
४३	प्रतिफल	सहकारीमा आवद्ध कृषक	संख्या	३००० **	१२०००
४४	प्रतिफल	रैथाने तर नासिने अवस्थामा पुगेका स्थानीय बाली नश्ल	संख्या		
४५	प्रतिफल	चक्लाबन्दी गरी खेती गरिएको जमिन क्षेत्रफल			
४६	प्रतिफल	जलवायू अनुकूलन विशेष बालीनाली	संख्या		
४७	प्रतिफल	सामुदायिक बीज बैंकको संख्या प.दि.बि.ल (२.५.२.४)			
४८	असर	स्थानीयस्तरमा उत्पादन भई निकासी हुने बीज	संख्या		
४९	प्रतिफल	जैविक किटनासक प्रयोगकर्ता	कृषक संख्या		
५०	प्रतिफल	उप-महानगरपालिकाबाट कृषि उपज निर्यात तथा बजारीकरणका लागि दिइएको अनुदान सहायता रकम प.दि.बि.ल.(२.ख.१)	रू लाखमा		
५१	प्रतिफल	कृषि क्षेत्रलाई छुट्याइएको बजेटको प्रतिशत (कूल बजेटको) .प.दि.वि.ल.(२.क.१)	प्रतिशत		
५२	प्रतिफल	बाली भित्र्याइसकेपछि हुने क्षती	प्रतिशतमा		
५३	प्रतिफल	वैकल्पिक सिंचाई प्रविधि प्रयोगकर्ता कृषक	प्रतिशत		
५४	प्रतिफल	सन्तुलित मूल्य श्रृंखलामा समेटिएका कृषि उपज	संख्या		
५५	प्रतिफल	कृषि तथा पशु प्राविधिक जनशक्ति	संख्या		
५६	प्रतिफल	कृषिमा आधारित उद्योग	संख्या		

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
५७	प्रतिफल	पशुधन निर्यातबाट प्राप्त रकम	करोडमा		
५८	प्रतिफल	पन्छीजन्य निर्यातबाट प्राप्त रकम	लाखमा		
५९	प्रतिफल	माछा निर्यातबाट प्राप्त रकम	लाखमा		
६०	प्रतिफल	मह निर्यातबाट प्राप्त रकम	लाखमा		
६१	प्रतिफल	कृषक समूह	संख्या	१८१ *	३००
६२	प्रतिफल	सक्रिय पशुपालन समूह	संख्या	३१**	९५
६३	प्रतिफल	कृषि पकेट जोन/सुपर जोन	संख्या		
६४	प्रतिफल	व्यवसायिक जडिबुटी खेती गरिएको क्षेत्रफल जडीबुटी नर्सरी	संख्या		
६५	प्रतिफल	व्यवसायिक सीपमूलक र विकास सम्वन्धी तालिम प्राप्त उद्यमी	संख्या	४०१ **	१२००
६६	प्रतिफल	कृषि सडकको पहुँचले जोडिएको कृषि क्षेत्रको	प्रतिशत		
६७	प्रतिफल	रासायनिक मल समयमा प्राप्त हुन नसकि प्रभावित कृषक	प्रतिशत		
६८	प्रतिफल	व्यवसायिक रुपमा प्राङ्गारिक मल उत्पादन गर्ने कृषक	संख्या		
६९	प्रतिफल	सघन खेतीपातीले ओगटेको क्षेत्रफल	हेक्टर		
७०	प्रतिफल	करारखेतीले ओगटेको क्षेत्रफल	हेक्टर		
७१	प्रतिफल	हाल खेतीपाती भइरहेको क्षेत्रफल	हेक्टर		
७२	प्रतिफल	खाद्यन्न गोदाम	संख्या		
७३	प्रतिफल	कृषि क्षेत्रले ओगटेको पूर्ण रोजगारी	प्रतिशत		
७४	प्रतिफल	कृत्रिम गर्भाधान सेवा संख्या	वार्षिक		
७५	प्रतिफल	उन्नत नश्लका पशुपंक्षी उपचार स्रोत केन्द्र	संख्या	२ **	१२
७६	प्रतिफल	पशुजन्य उत्पादन विक्रि गर्ने परिवार	संख्या	५,००० **	७,०००
७७	प्रतिफल	उन्नत पशु पालन प्रविधिको तालिम प्राप्त कृषक	संख्या	५०० **	१५००
७८	प्रतिफल	भेटिरिनरी प्रयोगशाला	संख्या		
	प्रतिफल	माछा उत्पादन बार्षिक	के.जि	३,००,००० **	६,००,०००
(ख)	**पर्यटन**				
१.	प्रतिफल	पर्यटक आगमन	संख्या		
२.	असर	धार्मिक मठ मन्दिर	संख्या	८७ **	१०२
३.	असर	कूलग्राहस्थ उत्पादनमा योगदान			
४.	असर	व्यवस्थित पर्यटकीय स्थल	संख्या	३*	१२
५.	असर	प्रति पर्यटक प्रतिदिन खर्च	४५ डलर		
६.	प्रतिफल	आधारभूत पूर्वाधार पूर्ण भएका पर्यटकीय गन्तव्य	संख्या		
७.	प्रतिफल	तालिम प्राप्त पर्यटन सम्बद्ध जनशक्ति	संख्या		
८.	प्रतिफल	आधारभूत सुविधायुक्त रिसोर्ट, तारे होटल	संख्या	० **	२

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
९.	प्रतिफल	होमस्टे	संख्या	६ **	१५
१०.	प्रतिफल	पर्यटन सूचना केन्द्र	संख्या		
११.	प्रतिफल	होटल तथा रेष्टुरेण्ट	संख्या	४८ **	१०५
१२.	प्रतिफल	चिनो, कोशेली तथा पर्यटन बिक्री केन्द्र	संख्या		
१३.	प्रतिफल	नविनतम पर्यटन गन्तव्य	संख्या		
१४.	प्रतिफल	पर्यटन मार्ग लम्बाइ	किमी	३५ **	६५
१५.	प्रतिफल	पूर्णरुपमा पर्यटनमा संलग्न रोजगारको	संख्या		
(ग)	**खानी, खनिज, उद्योग वाणिज्य तथा आपूर्ति**				
१.	असर	गैर कृषि क्षेत्रमा (उद्योगमा) संलग्न रोजगारहरू	प्रतिशत		
२.	असर	कूल रोजगारीमा ठूला उद्योगको योगदान (९.२.२)	प्रतिशत		
३.	असर	कूल गार्हस्थ उत्पानमा उद्योग क्षेत्रको योगदान (प.दि.वि.ल. ८.३.१)	प्रतिशत		
४.	प्रतिफल	थोक व्यापार क्षेत्रमा संलग्न जनसंख्या	प्रतिशत		
५.	प्रतिफल	खुद्रा व्यापारमा संलग्न जनसंख्या	संख्या	६,२२५ *	१२,०००
६.	प्रतिफल	आयात मूल्य	रकममा		
७.	प्रतिफल	निर्यात मूल्य	रकममा		
८.	प्रतिफल	थोक तथा खुद्रा व्यापारमा कुल लगानी	रकममा		
९.	प्रतिफल	खानीमा आधारित उद्योग संख्या	संख्या		
१०.	प्रतिफल	साना उद्योग संख्या	संख्या		
११.	प्रतिफल	मझौला उद्योग संख्या	संख्या		
१२.	प्रतिफल	ठूला उद्योग संख्या	संख्या		
(घ)	**बैङ्क तथा वित्तीय क्षेत्र**				
१.	प्रतिफल	आफ्नै नाममा बैङ्क खाता भएका घरपरिवार	प्रतिशत	५८.४३ **	८५.५
२.	प्रतिफल	उप-महानगरपालिकामा विस्तार भएका वाणिज्य बैङ्को	संख्या	२२*	३५
३.	प्रतिफल	उप-महानगरपालिकामा विस्तार भएका विकास बैङ्क	संख्या	८ *	१५
४.	प्रतिफल	उप-महानगरपालिकामा विस्तार भएका सहकारी	संख्या	१६० *	२२०
५.	असर	वित्तीय सेवाको पहुँचमा रहेका घर परिवारको संख्या	संख्या		
६.	प्रतिफल	प्रति १ लाख वयस्कहरूमा वाणिज्य बैङ्कहरूमा शाखा (८.१०.१ क)	संख्या		
७.	प्रतिफल	प्रति १ लाख वयस्कहरूमा ए.टि.एम (८.१०.१ ख) प.दि.वि.ल)	संख्या		
८.	प्रतिफल	बैङ्कबाट ऋण लिएर व्यवसायका उद्योग सञ्चालन गर्ने व्यवसायीको (९.३.२) प.दि.वि.ल.	प्रतिशत	५८.४३ **	७२

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
९.	असर	लघुवित्तद्वारा समेटिएको खेती गर्ने परिवार प्रतिशत (१०.५.१.१) प.दि.वि.ल.	प्रतिशत		
१०.	असर	३० मिनेटको पैदल दुरीमा बैङ्किङ सेवामा पहुँच भएका परिवार	प्रतिशत		
(ङ)	**गरीबी निवारण**				
१.	प्रभाव	गरीबीको रेखामुनि रहेको परिवार (प.दि.बि.ल १.२.१)	प्रतिशत		
२.	प्रभाव	बहुआयामिक गरिबीको दर (प.दि.बि.ल १.२.२)	प्रतिशत		
३.	प्रभाव	बेरोजगारी दर (प.दि.बि.ल ८.५.२)	प्रतिशत		
४.	प्रतिफल	गरीब लक्षित कार्यक्रमबाट प्रत्यक्ष लाभ लिने घरपरिवार	संख्या		
५.	प्रतिफल	भूमिहिन तर करार खेतीबाट लाभान्वित घरपरिवार	संख्या		
६.	प्रतिफल	आयमूलक सिप विकास तालिमद्वारा लाभान्वित घरपरिवार	संख्या		
७.	असर	अशक्त, असहाय, बेसहारा आश्रयस्थलमा समेटिने	संख्या		
८.	प्रतिफल	स्वास्थ्य बिमाबाट सूरक्षित गरिएका विपन्न परिवार	संख्या		
९.	प्रतिफल	गरीबीको रेखामुनि रहेका महिला (१.२.१.१)	प्रतिशत		
१०.	प्रतिफल	गरीबीको रेखामुनि रहेका ५ वर्ष मुनिका बालबालिका (१.२.१.१)	प्रतिशत		
११.	प्रतिफल	कूल बजेटमा सामाजिक सुरक्षा खर्च (१.३.१.१)	प्रतिशत		
१२.	प्रतिफल	आफ्नै नाममा अचल सम्पत्ति भएका महिला (१.४.२.१)()	प्रतिशत	१२.९ ***	२५

स्रोत: (*) नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०८२

स्रोत: (**) नगरपालिकाको आवधिक योजना, २०७६/७७

स्रोत: (***) राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

परिच्छेद - ४: सामाजिक क्षेत्र

४.१ शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि

४.१.१ पृष्ठभूमि

सभ्य र सु-संस्कृत समाजको निर्माणमा शिक्षाको सर्वोपरी भूमिका रहेको हुन्छ। सक्षम मानव संसाधन नभइ कुनै पनि क्षेत्रको विकास सम्भव छैन। विश्वभर अति विकसित मुलुकहरुको समग्र विकासको कारण भनेकै ती मुलुकहरुले शिक्षामा गरेको विशाल लगानीको प्रतिफल हो। नेपालको संविधान २०७२ ले शिक्षालाई नागरिकको मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरेको छ। विशेषगरी आधारभूत तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क र अनिवार्य साथै माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क गरेको छ। उक्त परिप्रेक्ष्यमा राज्य विशेषगरी स्थानीय सरकारको भूमिका र जिम्मेवारी महत्वपूर्ण हुन गएको छ।

उप-महानगरपालिकाको आवधिक योजना २०८२/८३-२०८६/८७ बाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार उप-महानगरपालिकामा हाल १ विश्वविद्यालय, २ वटा सामुदायिक क्याम्पस, ४ वटा निजी क्याम्पस, ८३ वटा सामुदायिक विद्यालय, ७२ वटा निजी विद्यालय, १ बहुप्राविधिक शिक्षालय र ७ वटा प्राविधिक विद्यालयहरु सञ्चालनमा रहेका छन्।

४.१.२ समस्या तथा चुनौती

शैक्षिक पूर्वाधारको कमजोर अवस्था, पर्याप्त विषयगत शिक्षक र शैक्षिक सामाग्रीको अभाव, शैक्षिक गुणस्तर प्रति अभिभावकको न्यून चासो, सीप र स्वरोजगारमूलक शिक्षाको कमी, नवीनतम शिक्षण प्रणाली र सूचना सञ्चार प्रणालीको न्यून प्रयोग लगायतका समस्या र चुनौती अन्य स्थानका अतिरिक्त यस पालिकामा समेत रहेका छन्।

४.१.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा प्रतिस्पर्धी मानव स्रोतको निर्माण
लक्ष्य
निरक्षरता शुन्यमा झारी आधारभूत देखि उच्च तह सम्मको गुणस्तरीय शिक्षा उप-महानगरपालिकाभित्र उपलब्ध गराउने।
उद्देश्यहरू
✓ न्यूनतम शैक्षिक पूर्वाधारको विकास गरी आधारभूत र माध्यामिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नु।
✓ निरक्षरता शुन्यमा झार्नू।
✓ व्यवहारिक, प्राविधिक, जीवनोपयोगी र नैतिक मूल्यमा आधारित शिक्षा प्रदान गर्नु।
✓ राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्नु।
✓ विज्ञान तथा प्रविधिको आधारभूत खोज र अन्वेषणलाई स्थान दिनु।

४.१.४ रणनीति

१. न्यूनतम भौतिक पूर्वाधारहरूलाई प्राथमिकताको आधारमा निर्माण गर्दै लैजाने ।
२. अत्यावश्यक शैक्षिक जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्ने ।
३. सबैका लागि आधारभूत शिक्षा सुनिश्चित गर्न स्थानीय नीति तथा कानून निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
४. पोषण तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी व्यवस्था गर्ने ।
५. अति विपन्न, आदिवासी सिमान्तकृत, मुस्लिम, अल्पसंख्यक, दलित तथा अपाङ्ग र विद्यालय जानबाट बञ्चित विद्यार्थी तथा बयस्क केन्द्रित शैक्षिक अभियान सञ्चालन गर्ने ।
६. प्राविधिक र व्यवहारिक शिक्षा केन्द्रित शिक्षालय तथा पाठ्यक्रमको निर्माण गरी लागू गर्ने ।
७. नैतिक मूल्यमा आधारित जीवनोपयोगी शिक्षाका लागि हरेक तहमा पाठ्यक्रम अनिवार्य गरी लागू गर्ने ।
८. नविनतम शिक्षण सिकाई प्रविधिहरूको व्यवहारिक प्रयोग गर्ने ।
९. स्थानीय आवश्यकता अनुरुप पाठ्यक्रम निर्माण गरी लागू गर्ने ।
१०. विद्यार्थीहरूको ज्ञानको क्षितिज वृद्धि हुने कृयाकलाप नियमित गर्ने ।
११. पाठ्य सामाग्री तथा दिवा खाजाको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने ।
१२. नियमित अनुगमन तथा निरीक्षण गरी शैक्षिक कृयाकलापहरूलाई समय सापेक्ष सुधार गर्ने ।
१३. विज्ञान र प्रविधिमा रुची भएका विद्यार्थी बालबालिका तथा युवाहरूको पहिचान गरी प्रोत्साहन गर्ने ।

४.१.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	शिक्षा नीति, मापदण्ड तथा कानून निर्माण	आवश्यक कानूनको निर्माण	०८३/८४–०८३/८४	५००	पालिकास्तरीय शिक्षा नीति, मापदण्ड तयार भएको हुने
२	एक विद्यालय एक कम्प्युटर कार्यक्रम	डिजिटल साक्षरता	०८३/८४–०८५/८६	१५००	एक विद्यालय एक कम्प्युटर कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
३	सामुदायिक सिकाई केन्द्र प्रोत्साहन अनुदान	जीवनपर्यन्त शिक्षाको प्रवर्द्धन	०८३/८४–०८४/८५	१०४	सामुदायिक सिकाई केन्द्र प्रोत्साहन अनुदान प्राप्त भएको हुने
४	सामुदायिक विद्यालयमा इ- हाजिरी मेशिन व्यवस्थापन	शैक्षिक गुणस्तर सुधार	०८३/८४–०८४/८५	५५०	सामुदायिक विद्यालयमा इ- हाजिरी मेशिन व्यवस्थापन भएको हुने
५	तुलसीपुर शैक्षिक सम्मेलन आयोजना तथा व्यवस्थापन (Tulsipur Teachers' Conference)	शैक्षिक रुपान्तरण	०८३/८४–०८३/८४	२५०	तुलसीपुर शैक्षिक सम्मेलन आयोजना तथा व्यवस्थापन (Tulsipur Teachers' Conference) भएको हुने
६	सम्पूर्ण सामुदायिक विद्यालयहरूको	शैक्षिक गुणस्तरमा सुधार	०८३/८४–०८४/८५	१५००	सामुदायिक विद्यालयहरूको

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
	वस्तुगत विवरण तयारी				वस्तुगत विवरण तयार भएको हुने
७	अपाङ्गमैत्री तथा छात्रामैत्री सुविधा सम्पन्न विद्यालय पूर्वाधार निर्माण	सबै प्रकारका विद्यार्थीमैत्री विद्यालय	०८३/८४-०८४/८५	१००००	अपाङ्गमैत्री तथा छात्रामैत्री सुविधा सम्पन्न विद्यालय पूर्वाधार निर्माण भएको हुने
८	विद्युत पहुँच नपुगेका विद्यालयमा विद्युत जडान वा सोलारको प्रबन्ध	विद्यालयमा विद्युतीकरण	०८३/८४-०८३/८४	८५०	विद्युत पहुँच नपुगेका विद्यालयमा विद्युत जडान वा सोलारको प्रबन्ध भएको हुने
९	स्टेम प्रयोगशाला विस्तार साथै सामाजिक र भाषा विषयका लागि ल्याब स्थापना	स्टेम प्रयोगशाला स्थापना	०८३/८४-०८४/८५	१०००	कम्तीमा ३० विद्यालयमा स्टेम प्रयोगशाला विस्तार साथै सामाजिक र भाषा विषयका लागि ल्याब स्थापना भएको हुने
१०	हरेक विद्यालयमा इन्टरनेट सेवाको प्रवन्ध	विद्यालयमा इन्टरनेटको सेवाको उपलब्धता	०८३/८४-०८४/८५	५००	कम्तीमा ३० वटा विद्यालयमा इन्टरनेट सेवाको प्रवन्ध भएको हुने
११	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात अध्ययन, दरबन्दी अनुसार शिक्षकको व्यवस्था	शैक्षिक गुणस्तरमा सुधार	०८३/८४-०८४/८५	१०००	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात अध्ययन, दरबन्दी अनुसार शिक्षकको व्यवस्था भएको हुने
१२	एक विद्यालय एक स्वास्थ्यकर्मी कार्यक्रम	सरसफाई र स्वास्थ्य प्रति सचेतना	०८३/८४-०८३/८४	२५००	एक विद्यालय एक स्वास्थ्यकर्मी कार्यक्रम संचालन भएको हुने
१३	अति विपन्न, सिमान्तकृत, विद्यालय जानबाट बञ्चित बालबालिकाको विवरण संकलन	शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित	०८३/८४-०८३/८४	४००	अति विपन्न, सिमान्तकृत, विद्यालय जानबाट वञ्चित बालबालिकाको विवरण संकलन भएको हुने
१४	अभिभावक अभिमूखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन	अभिभावकालाई जिम्मेवारीको बोध	साल बसाली	७५०	अभिभावक अभिमूखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
१५		भर्ना वृद्धि	साल बसाली	२५००	

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
	घुम्ती भर्ना अभियान सञ्चालन				घुम्ती भर्ना अभियान सञ्चालन भएको हुने
१६	अति विपन्न र सिमान्तकृत बालबालिका छात्रवृत्ति कोष स्थापना	शिक्षामा सबैको पहुँच	साल बसाली	१०००	कम्तीमा १०० जना अति विपन्न र सिमान्तकृत बालबालिकाले छात्रवृत्ति प्राप्त गरेका हुने
१७	निरक्षरको विस्तृत विवरण संकलन	साक्षरतामा जोड	०८३/८४–०८३/८४	५००	निरक्षरको विस्तृत विवरण संकलन भएको हुने
१८	अनौपचारिक प्रौढ शिक्षा सञ्चालन (प्रत्येक वडामा)	साक्षरता वृद्धि	साल बसाली	३०००	१० वटा वडाकै साक्षरता दर वृद्धि भएको हुने
१९	निरक्षर केन्द्रित शिक्षा सञ्चार तथा जनचेतनामूलक कार्यक्रम (स्थानीय सञ्चार माध्यमबाट)	शिक्षा सम्बन्धी जनचेतनामा वृद्धि	साल बसाली	१०००	शिक्षा सम्बन्धी जनचेतनामा वृद्धि भएको हुने
२०	एक वडा एक सामुदायिक सिकाई केन्द्र स्थापना	ज्ञानको विकास	०८३/८४–०८४/८५	५०००	एक वडा एक सामुदायिक सिकाई केन्द्र स्थापना भएको हुने
२१	अपाङ्गता विशेष कक्षा सञ्चालन	शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित	०८३/८४-०८४/८५	२५००	अपाङ्गता विशेष कक्षा सञ्चालन भएको हुने
२२	बहुप्राविधिक विद्यालय स्थापनार्थ पूर्वाधार निर्माण	प्राविधिक शिक्षालाई जोड	०८३/८४-०८४/८५	८००	बहुप्राविधिक विद्यालय स्थापनार्थ पूर्वाधार निर्माण भएको हुने
२३	एक विद्यालय एक प्राविधिक विषय सम्भाव्यता अध्ययन र निर्माणको लागि कोष स्थापना	प्राविधिक शिक्षालाई जोड	०८३/८४–०८४/८५	२५००	एक विद्यालय एक प्राविधिक विषय सम्भाव्यता अध्ययन र निर्माणको लागि कोष स्थापना भएको हुने
२४	हरेक तहको पाठ्यक्रममा नैतिक, जीवनोपयोगी सामाग्री तय गर्न परामर्श सेवा	नैतिक शिक्षामा जोड	०८३/८४–०८४/८५	१५००	हरेक तहको पाठ्यक्रममा नैतिक, जीवनोपयोगी सामाग्री तय गर्न परामर्श सेवा लिइएको हुने
२५	विद्यालयस्तरीय पोषण शिक्षा कार्यक्रम	शिक्षा र पोषणको अन्तर आबद्धता	साल बसाली	७०००	विद्यालयस्तरीय पोषण शिक्षा कार्यक्रम संचालन भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२६	नविनतम शिक्षण सिकाई तालिम सञ्चालन	सीपको विकास	०८३/८४-०८३/८४	१२००	४० शिक्षकलाई जनालाई नविनतम शिक्षण सिकाई तालिम सञ्चालन भएको हुने
२७	विद्यार्थी व्यक्तिगत सूचना प्रणाली निर्माण	विद्यार्थीको वस्तुगत सूचना संकलन	०८३/८४-०८३/८४	८००	विद्यार्थी व्यक्तिगत सूचना प्रणाली निर्माण भएको हुने
२८	शिक्षण सिकाई उपलब्धी मापन ग्रेडिङ्ग प्रणाली निर्माण	शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार	०८३/८४-०८४/८५	५००	शिक्षण सिकाई उपलब्धी मापन ग्रेडिङ्ग प्रणाली निर्माण भएको हुने
२९	विद्यालयस्तरीय विद्युतीय सिकाई पूर्वाधार निर्माण	शैक्षिक गुणस्तरमा सुधार	०८३/८४–०८४/८५	१०००	कम्तीमा २० वटा विद्यालयमा विद्यालयस्तरीय विद्युतीय सिकाई पूर्वाधार निर्माण भएको हुने
३०	पठनपाठनमा एकरुपता ल्याउन अतिरिक्त कक्षा मापदण्ड निर्माण	शिक्षामा एकरुपता निर्धारण	०८४/८५-०८४/८५	१५००	पठनपाठनमा एकरुपता ल्याउन अतिरिक्त कक्षा मापदण्ड निर्माण भएको हुने
३१	बहुक्षेत्रिय सीप विकास तथा व्यवसायिक तालिम केन्द्र स्थापना	व्यवसायिक सीपमा आधारित तालिम	०८३/८४–०८४/८५	२०००	कम्तीमा १० वटा बहुक्षेत्रिय शिप विकास तथा व्यवसायिक तालिम केन्द्र स्थापना भएको हुने
३२	एक विद्यालय एक सुविधा सम्पन्न पुस्तकालयको स्थापना	सिकाइलाई प्रोत्साहन	०८३/८४–०८४/८५	१३०००	एक विद्यालय एक सुविधा सम्पन्न पुस्तकालयको स्थापना भएको हुने
३३	हरेक कक्षामा सूचना प्रविधिमैत्री स्मार्ट बोर्ड खरिद	सूचना प्रविधिमैत्री स्मार्ट बोर्डको प्रयोग	०८३/८४–०८३/८४	१०००	हरेक कक्षामा सूचना प्रविधिमैत्री स्मार्ट बोर्ड संचालनमा आएको हुने
३४	उत्कृष्ट विद्यालय पुरस्कार कोष	उत्कृष्ट विद्यालयलाई प्रोत्साहन	०८३/८४–०८४/८५	५००	उत्कृष्ट विद्यालय पुरस्कार प्रदान गरिएको हुने
३५	निजी सामुदायिक विद्यालय अन्तरक्रिया कार्यक्रम	व्यवस्थापकीय र गुणस्तर व्यवस्थापन सम्बन्धी अनुभव आदान प्रदान	साल बसाली	४००	निजी सामुदायिक विद्यालय अन्तरक्रिया कार्यक्रम

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
३६	जेहेन्दार छात्र/छात्रा छात्रवृत्ति कोष निर्माण	सुलभ शिक्षा	०८३/८४-०८४/८५	५००	कम्तीमा १०० विद्यार्थीलाई जेहेन्दार छात्र/छात्रा छात्रवृत्ति प्रदान गरिएको हुने
३७	हरेक विद्यालयमा उत्कृष्ट शिक्षक पुरस्कार कोष स्थापना	कर्मनिष्ठ शिक्षकलाई प्रोत्साहन	०८३/८४–०८४/८५	५००	हरेक विद्यालयमा उत्कृष्ट शिक्षक पुरस्कार प्रदान गरिएको हुने
३८	महामारी विशेष वैकल्पिक शिक्षा पूर्वाधार निर्माण	वैकल्पिक शिक्षाको व्यवस्था	०८३/८४–०८४/८५	१०००	करिब २५ विद्यालयमा महामारी विशेष वैकल्पिक शिक्षा पूर्वाधार निर्माण भएको हुने
३९	ECD विशेष शिक्षक शिक्षिका तालिम	तालिम प्राप्त जनशक्तिको व्यवस्था	०८३/८४–०८३/८४	१५००	ECD विशेष शिक्षक शिक्षिका तालिम संचालन भएको हुने
४०	विज्ञानमा विशेष अभिरुची र क्षमता भएका विद्यार्थीलाई अभिमूखीकरण कार्यक्रम	सिर्जनाको खोजी र प्रोत्साहन	साल बसाली	३००	विज्ञानमा विशेष अभिरुची र क्षमता भएका करिब २५० विद्यार्थीलाई अभिमूखीकरण कार्यक्रम संचालन गरिएको हुने
४१	विज्ञान र प्रविधि सम्बन्धी वैज्ञानिकहरूसँग साक्षात्कार कार्यक्रम	विज्ञानमा रुची वृद्धि	साल बसाली	५००	विज्ञान र प्रविधि सम्बन्धी वैज्ञानिकहरूसँग साक्षात्कार कार्यक्रम भएको हुने
४२	शिक्षा क्षेत्र सुधारमा लघु अनुसन्धान गर्न चाहने शिक्षकलाई शैक्षिक प्रोत्साहन अनुदान	शैक्षिक प्रोत्साहन	०८३/८४–०८४/८५	१०००	शिक्षा क्षेत्र सुधारमा लघु अनुसन्धान गर्न चाहने करिब १० शिक्षकलाई शैक्षिक प्रोत्साहन अनुदानको व्यवस्था भएको हुने
४३	पालिकास्तरीय विज्ञान प्रर्दशनी आयोजना	विज्ञानमा रुची वृद्धि	०८३/८४–०८३/८४	८००	पालिकास्तरीय विज्ञान प्रर्दशनी आयोजना भएको हुने
४४	प्रधानअध्यापकहरुलाई शैक्षिक व्यवस्थापन तथा नेतृत्व विकास तालिम	शैक्षिक नेतृत्व विकास	०८३/८४–०८३/८४	१०००	प्रधान अध्यापक शैक्षिक व्यवस्थापन तथा नेतृत्व विकास तालिम संचालन भएको हुने

४.१.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

समग्र विद्यालय सुधारका लागि अध्यापन गर्ने शिक्षक-शिक्षिकामा परिवर्तित ज्ञान तथा सीप अद्यावधिक गर्ने, शिक्षामा समान लैङ्गिक अवसर बढाउने चेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, समय समयमा शिक्षक-विद्यार्थी-अविभावक अन्तरक्रियाबाट सबै पक्षले रचनात्मक सुधार गर्ने, अध्ययनमा अभिरुची जगाउन स्थापित व्यक्तित्वसँग साक्षात्कार कार्यक्रम गर्ने, स्थानीय आवश्यकता र सम्भाव्यताको आधारमा पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने, नवीनतम सूचना प्रविधिको प्रयोग बढाउने, पाठ्य सामाग्री समयमै उपलब्ध गराउने जस्ता कार्य गराइएमा उप-महानगरपालिकाको शैक्षिकस्तर सुधार हुन्छ। उल्लिखित कार्यक्रम प्राथमिकताका साथ सञ्चालन गर्न नसकिएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ ।

४.२ स्वास्थ्य

४.२.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको धारा ३५ मा स्वास्थ्य सम्बन्धी हकलाई मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरिएको छ। उपधारा १ मा प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निशुल्क प्राप्त गर्ने हक हुनेछ र कसैलाई पनि आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाबाट बञ्चित गरिने छैन भनि उल्लेख गरिएको छ। स्वास्थ्य सम्बन्धी आधारभूत सुविधा प्रदान गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको भएकाले स्थानीय तहमा आधारभूत स्वास्थ्य पूर्वाधार र सेवाहरुको प्रबन्ध हुन अपरिहार्य छ।

उप-महानगरपालिकाको आवधिक योजना २०८२/८३-२०८६/८७ बाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार यहाँ एक अस्पताल, ८ वटा स्वास्थ्य चौकी, ४ वटा निजि अस्पताल, २ वटा आर्युवेदिक चिकित्सालय, १ आँखा उपचार केन्द्र, ७ वटा प्रसुती गृह, १ बाल अस्पताल, १ रक्त संचार केन्द्र, २० वटा एच आइ भि परिक्षण तथा परामर्श केन्द्र, १० वटा शहरी स्वास्थ्य केन्द्र, १ सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ, २६ वटा गाउँघर क्लीनिक, ५१ वटा खोप क्लिनिक, ५४ भन्दा बढि फार्मेसी हरु संचालनमा रहेका छन्। यसका अलावा यहाँका २१८ जना महिला स्वास्थ्य स्वयम्सेविकाहरुले घर दैलो मा स्वास्थ्य सेवा गरिरहेका छन् ।

४.२.२ समस्या तथा चुनौती

सहज, सुलभ र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबै वर्ग र समुहको पहुँच र उपलब्धताको कमी, आकस्मिक र विशिष्टिकृत स्वास्थ्य सेवाका लागि सदरमुकाम लगायतका ठूला शहरमा जानुपर्ने अवस्थाको विद्यमानता, चेतनाको स्तरको न्युनता लगायतका समस्या र चुनौतीको विद्यमानता यस उप-महानगरपालिकामा समेत रहेका छन्।

४.२.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
घरदैलो मै आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको सुनिश्चितिता
लक्ष्य
आगामी पाँच वर्ष भित्र आधारभूत स्वास्थ्य पूर्वाधार निर्माण सम्पन्न गरी सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी तुल्याउने।
उद्देश्यहरू

- ✓ स्वास्थ्य चेतना र आहार विहारमा सुधार ल्याई प्रवर्द्धनात्मक र निरोधात्मक जनस्वास्थ्य सुदृढ गर्नु ।
- ✓ आकस्मिक र आधारभूत स्वास्थ्य सेवा उप-महानगरपालिका मै उपलब्ध गराउनु ।
- ✓ विद्यालय स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु ।

४.२.४ रणनीति

१. स्वास्थ्यप्रति सचेत नागरिक निर्माण गर्न जनचेतना जागरण अभियान सञ्चालन गर्ने ।
२. वैकल्पिक चिकित्सा पद्धतिको विकास र त्यसको अवलम्बन गरी जनस्वास्थ्य सुदृढ गर्ने ।
३. आधारभूत स्वास्थ्य पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।
४. स्वास्थ्यकर्मीको दरबन्दी व्यवस्थापन तथा क्षमता विकास गर्ने ।
५. आधारभूत स्वास्थ्य सेवाबाट अतिविपन्न र आम नागरिकलाई बञ्चित हुन नदिने ।
६. विद्यार्थीको स्वास्थ्यलाई प्राथमिकतामा राख्ने ।

४.२.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	वडास्तरीय स्वास्थ्य संस्थाहरूको स्तरोन्नति	स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा सहजता	०८३/८४-०८४/८५	१००००	वडास्तरीय स्वास्थ्य संस्थाहरूको स्तरोन्नति भएको हुने
२	पूर्ण खोप घोषणा; खोप कोल्ड चेन तथा स्टोर मापदण्ड अनुसार खोप परिचालन तथा व्यवस्थापन	खोप प्रभावकारिता वृद्धि	०८३/८४-०८४/८५	१००	पूर्ण खोप घोषणा; खोप कोल्ड चेन तथा स्टोर मापदण्ड अनुसार खोप परिचालन तथा व्यवस्थापन भएको हुने
३	फिल्ड कार्यकर्तालाई गाउँघर क्लिनिक र खोप कार्यक्रम सञ्चालन गर्न फिल्ड परिचालन	पूर्ण खोप तथा स्वास्थ्य कभरेज सुनिश्चितता	०८३/८४-०८३/८४	३५०	फिल्ड कार्यकर्तालाई गाउँघर क्लिनिक र खोप कार्यक्रम सञ्चालन गर्न फिल्ड परिचालन भएको हुने
४	आमा समूहका लागि पोषण पहुँच कार्यक्रम	शिशु तथा मातृ स्वास्थ्य सुधार	साल बसाली	१५०	आमा समूहका लागि पोषण पहुँच कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
५	समुदायमा संकटपूर्ण कार्यक्रममा अधारित स्वास्थ्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम (इंडीकेटरमा आधारित)	द्रुत प्रतिकार्य तथा रोकथाम	०८३/८४-०८४/८५	१००	समुदायमा संकटपूर्ण कार्यक्रममा अधारित स्वास्थ्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
६	स्वास्थ्य संस्थाहरुको लागि चिकित्सा उपकरण खरिद तथा मर्मत (Autoclave, Dressing set, IUCD, Implant set) _	गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा	०८३/८४-०८५/८६	२००	स्वास्थ्य संस्थाहरुको लागि चिकित्सा उपकरण खरिद तथा मर्मत भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
७	पालिकास्तरीय सुविधा सम्पन्न प्याथोलोजी ल्याब निर्माण	गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा	०८३/८४-०८४/८५	५०००	पालिकामा १ सुविधा सम्पन्न प्याथोलोजी ल्याब निर्माण भएको हुने
८	सुविधा सम्पन्न आकस्मिक उपचार कक्ष निर्माण	सर्वसुलभ स्वास्थ्य सेवा	०८३/८४-०८३/८४	२५००	नगरपालिकामा सुविधा सम्पन्न आकस्मिक उपचार कक्ष निर्माण भएको हुने
९	प्रस्तुति सेवा कक्ष निर्माण	प्रस्तुति सेवाको उपलब्धता	०८३/८४-०८४/८५	५०००	प्रस्तुति सेवा कक्ष निर्माण भएको हुने
१०	बाल उपचार इकाई निर्माण	बाल उपचारमा सहज पहुँच	०८३/८४-०८४/८५	१०००	बाल उपचार इकाई निर्माण भएको हुने
११	प्रत्येक स्वास्थ्य चौकीमा एक एम्बुलेन्स खरिद	एम्बुलेन्स सेवाको उपलब्धता	०८३/८४-०८४/८५	३०००	प्रत्येक स्वास्थ्य चौकीमा कम्तीमा एक एम्बुलेन्स संचालन भएको हुने
१२	वडास्तरीय पोषण केन्द्रको स्थापना	पोषणयुक्त खानेकुराको उपलब्धता	०८३/८४-०८४/८५	१५००	करिब १० वटा पोषण केन्द्रको स्थापना भएको हुने
१३	प्रजनन् सेवा, परिवार नियोजन तथा सुरक्षित गर्भपतन सेवा इकाई स्थापना	प्रजनन् सेवा सम्बन्धी सबै सेवाको सहज उपलब्धता	०८३/८४-०८४/८५	१०००	प्रजनन् सेवा, परिवार नियोजन तथा सुरक्षित गर्भपतन सेवा इकाई स्थापना भएको हुने
१४	पालिकास्तरीय एक दन्त उपचार इकाई निर्माण	दन्त उपचार सेवाको उपलब्धता	०८३/८४-०८३/८४	२०००	पालिकास्तरीय एक दन्त उपचार इकाई निर्माण भएको हुने
१५	पालिकास्तरीय एक नाक, कान, घाँटी उपचार इकाई निर्माण	नाक, कान, घाँटी सेवाको उपलब्धता	०८३/८४-०८३/८४	१०००	पालिकास्तरीय एक नाक, कान, घाँटी उपचार इकाई निर्माण भएको हुने
१६	एक छाला तथा यौनरोग उपचार इकाई निर्माण	छाला तथा यौनरोग सेवाको उपलब्धता	०८३/८४-०८४/८५	१५००	एक छाला तथा यौनरोग उपचार इकाई निर्माण भएको हुने
१७	मनोपरामर्श सेवा केन्द्र स्थापना	मनोपरामर्श सेवाको उपलब्धता	०८३/८४-०८४/८५	१०००	मनोपरामर्श सेवा केन्द्र स्थापना भएको हुने
१८	पालिकास्तरीय सामान्य शल्य चिकित्सा इकाईको निर्माण	शल्य चिकित्सा सुविधा	०८३/८४-०८४/८५	५०००	पालिकास्तरीय एक सामान्य शल्य चिकित्सा इकाईको निर्माण भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१९	पालिकास्तरीय सामान्य रेडियोलोजी सेवा इकाईको निर्माण	रेडियोलोजी सेवाको उपलब्धता	०८३/८४-०८४/८५	१५००	पालिकास्तरीय एक सामान्य रेडियोलोजी सेवा इकाईको निर्माण भएको हुने
२०	पालिकास्तरीय अक्सिजन प्लान्ट, इसिजी र अल्ट्रासाउण्ड सेवा इकाइको निर्माण	इसिजी र अल्ट्रासाउण्ड सेवाको उपलब्धता	०८३/८४-०८४/८५	३०००	पालिकास्तरीय एक अक्सिजन प्लान्ट, इसिजी र अल्ट्रासाउण्ड सेवा इकाइको निर्माण भएको हुने
२१	पालिकास्तरीय हाडजोर्नी सम्बन्धी विशेषज्ञ सेवा सञ्चालन	हाडजोर्नी सेवाको उपलब्धता	साल बसाली	२०००	पालिकास्तरीय एक हाडजोर्नी सम्बन्धी विशेषज्ञ सेवा सञ्चालन भएको हुने
२२	पालिकास्तरीय ट्रमा केन्द्र स्थापना	गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा	०८३/८४-०८४/८५	२५००	पालिकास्तरीय एक ट्रमा केन्द्र स्थापना भएको हुने
२३	महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका तालिम तथा प्रोत्साहन भत्ता	प्रोत्साहन मातृ स्वास्थ्यमा सुधार	साल बसाली	१५००	महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका तालिम तथा प्रोत्साहन भत्ता वितरण भएको हुने
२४	आमा सुरक्षा कार्यक्रम अर्न्तगत प्रयोगशाला निशुल्क परीक्षण र सुत्केरी पोषण कार्यक्रम	मातृ स्वास्थ्यमा सुधार	साल बसाली	४०००	आमा सुरक्षा कार्यक्रम अर्न्तगत प्रयोगशाला निशुल्क परीक्षण र सुत्केरी पोषण कार्यक्रम संचालन भएको हुने
२५	विपन्न नागरिक स्वास्थ्य बीमा अनुदान	स्वास्थ्यमा सबैको पहुँच	०८३/८४-०८४/८५	५०००	विपन्न नागरिक स्वास्थ्य बीमा अनुदान वितरण भएको हुने
२६	वडास्तरीय निशुल्क घुम्ती स्वास्थ्य परीक्षण शिविर सञ्चालन	सर्वसुलभ स्वास्थ्य सेवा	साल बसाली	३०००	वडास्तरीय निशुल्क घुम्ती स्वास्थ्य परिक्षण शिविर सञ्चालन भएको हुने
२७	ऱ्यापिड रेस्पोन्स इकाईको व्यवस्था	ऱ्यापिड रेस्पोन्सको संयन्त्र निर्माण	०८४/८५-०८४/८५	२०००	पालिकामा एक ऱ्यापिड रेस्पोन्स इकाई को व्यवस्था भएको हुने
२८	योग साधना प्रवचन केन्द्र स्थापना (वडास्तरीय)	योग साधनामा जोड	०८४/८५-०८५/८६	१५०००	प्रत्येक वडामा एक योग साधना प्रवचन केन्द्र स्थापना भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२९	व्यक्तिगत र सामुदायिक स्वास्थ्य सम्बन्धी विद्यालय पाठ्यक्रम	व्यक्तिगत र सामुदायिक स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतनामा वृद्धि	०८३/८४-०८३/८४	५००	व्यक्तिगत र सामुदायिक स्वास्थ्य सम्बन्धी विद्यालय पाठ्यक्रम निर्माण भएको हुने
३०	"सन्तुलित र पोषिलो भोजन रोजौं, घर आगन नै खोजौं" कार्यक्रम	स्थानीय खाद्य प्रणाली उपयोगलाई प्रोत्साहन	०८३/८४-०८३/८४	५००	"सन्तुलित र पोषिलो भोजन रोजौं, घर आगन नै खोजौं" कार्यक्रम संचालन भएको हुने
३१	नियमित स्वास्थ्य जाँचको महत्वबारे विशेष जनचेतनामूलक कार्यक्रम	स्वास्थ्य सचेतनामा वृद्धि	साल बसाली	१०००	करिब २०० जना लाई नियमित स्वास्थ्य जाँचको महत्वबारे विशेष जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन भएको हुने
३२	पालिकास्तरीय एक आर्युवेद स्वास्थ्य केन्द्र र प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्र स्थापना	परम्परागत चिकित्सा प्रणालीको संरक्षण	०८३/८४-०८५/८६	२५००	पालिकास्तरीय एक आर्युवेद स्वास्थ्य केन्द्र र प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्र स्थापना भएको हुने
३३	लामा, झाँक्री, वैद्यलाई आधुनिक स्वास्थ्य सम्बन्धी तालिम	परम्परा र आधुनिकताको सम्मिश्रण	०८४/८५-०८४/८५	११०००	लामा, झाँक्री, वैद्यलाई आधुनिक स्वास्थ्य सम्बन्धी तालिम संचालन भएको हुने

४.२.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आधारभूत, विशेषज्ञ तथा आकस्मिक सेवा सम्बन्धी पूर्वाधारको विकास, प्राचिन र आधुनिक चिकित्सा प्रणालीको प्रयोग र संरक्षण, सरकारका नीति र नागरिकको सचेतना विस्तार, प्रजनन स्वास्थ-सुरक्षित गर्भपतन सम्बन्धी सेवाको विस्तार, नाक, कान, घाँटी तथा मुटु मृगौला लगायतका संवेदनशील अंगको सहज उपलब्धता, महिला तथा किशोरी शिक्षाको प्रचार-प्रसार, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा लगायतका कार्यक्रममा विशेष ध्यान पुऱ्याउन सकिएमा गुणस्तरीय स्वास्थ सेवा सुनिश्चित गर्न सकिन्छ। अपर्याप्त साधन श्रोत र जनशक्तिको अभावमा उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ।

४.३ संस्कृति, भाषा, कला तथा साहित्य

४.३.१ पृष्ठभूमि

कुनै पनि समुदायको आफ्नै विशिष्ट पहिचान, जीवनशैली, भेषभूषा र रहनसहन हुन्छ। सदियौं देखि अभ्यास गर्दै आइरहेका रीतिरिवाजले मानिसको दैनिक जीवनलाई नियमित र व्यवस्थित गर्न सहयोग पुऱ्याइरहेको हुन्छ। अर्कोतर्फ समुदायपिच्छे आ-आफ्ना धर्म, संस्कृति, रीतिरिवाज र परम्पराहरू हुन्छन्। ती फरक

रीतिरिवाज, रहनसहन र परम्पराहरू समुदाय र समाजका विशिष्ट पहिचान साथै बौद्धिक सम्पदा (Intellectual Property) भएकोले तिनीहरूको संरक्षण गर्नु जरुरी छ। तुलसीपुर उपमहानगरपालिका ऐतिहासिक, धार्मिक तथा सांस्कृतिक विविधतामा धनी उपमहानगरपालिका हो।

यस उप-महानगरपालिकामा विभिन्न जाति, धर्म सम्प्रदाय र समुदायका मानिसहरू बसोबास गर्दछन्। यहाँ क्षेत्री, थारु, ब्राहमण-पहाड, मगर, विश्वकर्मा, परियार, सन्यासी/दसनामी, ठकुरी, मिजार, ब्राम्ह्ण-तराई, कुमाल लगायतका जातजातीहरुको बसोबास रहेको छ । यो उपमहानगरपालिकामा हिन्दु धर्म मान्ने मानिसहरूको बाहुल्यता रहेको छ भने यसबाहेक क्रिश्चियन, बौद्ध, इस्लाम लगायत अन्य धर्म मान्ने मानिसहरू पनि छन्। सबै जातजाति र सम्प्रदायका आ-आफ्नै खाले धर्म, संस्कृति र चालचलनहरू छन्। उप-महानगरपालिकामा नयाँ वर्ष, नाग पञ्चमी, जनैपूर्णिमा, कुशे औंसी, कृष्णजन्माष्टमी, हरितालिका तिज, दशैँ, तिहार, कोजाग्रत पूर्णिमा, अक्षय तृतीया, हरिशयनी-हरिबोधनी एकादशी, माघी, महाशिवरात्री, होली, बसन्त पञ्चमी, चैते दशैँ, बौद्ध पूर्णिमा, क्रिश्मस, अटवारी, ईद जस्ता चाडपर्व मनाउने गरेको पाइन्छ । यस उपमहानगरपालिकामा विभिन्न धार्मिक एवं सांस्कृतिक स्थलहरू (जस्तै त्रिशिद्धेश्वरी मन्दिर, चमेरे गुफा, छिलिकोट, सुकौराकोट, सिद्ध गुफा, सिद्धबाबा थान थर्कोट, सुकीदह ताल, सातताले झरना आदि) रहेका छन्।

४.३.२ समस्या तथा चुनौती

स्थानीय भाषा, कला, साहित्य र संस्कृतिको संरक्षणमा ठोस योजनाको कमी, युवा पुस्ताको उदासिनता, प्राचिनता र मौलिकता संरक्षण गर्ने तर्फ पर्याप्त अध्ययन अनुसन्धान, लगानी तथा अग्रसरताको कमी, स्थानीय पाठ्यक्रममा स्थानीय कला साहित्य संरक्षण सम्बन्धी विषय वस्तुको विकास र समावेश लगायतका विविध समस्या र चुनौतीको विद्यमानता यस उप-महानगरपालिकामा समेत रहेका छन्।

४.३.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

सभ्य र सु-संस्कृत समाजको निर्माण

लक्ष्य

संस्कृति, भाषा, कला र साहित्यको जर्गेना र विकास मार्फत सभ्य र सौहार्दपूर्ण समाजको स्थापना गर्ने।

उद्देश्यहरू

- ✓ स्थानीय पहिचान कायम हुने भाषा, कला, संस्कृति, साहित्यको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नु।
- ✓ संस्कृति, भाषा, कला तथा साहित्यको सिर्जनात्मक विकासमा टेवा पुऱ्याउनु।
- ✓ उपमहानगरपालिकाको मौलिकता दर्शाउने सम्पदाहरूको संरक्षण गर्नु।

४.३.४ रणनीति

१. संस्कृति, भाषा, कला तथा साहित्यको वस्तुगत अभिलेखीकरण गर्ने।
२. भाषा, संस्कृति, कला साहित्यलाई जीवन्त तुल्याउने।
३. कला, साहित्य, भाषा, संस्कृतिका सर्जकहरूलाई सहयोग र प्रोत्साहन गर्ने।
४. साँस्कृतिक, साहित्यिक, भाषिक तथा कला सम्बन्धी पूर्वाधार निर्माण गर्ने।
५. पालिकाको पहिचान र मौलिकता दर्शाउने समग्र सम्पदाहरुको पहिचान, अभिलेखीकरण र संरक्षणका ठोस कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

४.३.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	अमूर्त साँस्कृतिक सम्पदाको Inventory तयार	साँस्कृतिक सम्पदा सम्बन्धी अध्ययन	०८३/८४-०८३/८४	२५००	पालिकाको अमूर्त साँस्कृतिक सम्पदाको Inventory तयार भएको हुने
२	नौमती बाजा मर्मत तथा अवलोकन	साँस्कृतिक धरोहरको संरक्षण	०८४/८५-०८४/८५	१००	नौमती बाजा मर्मत तथा अवलोकन भएको हुने
३	स्थानीय बाजा संरक्षण तालिम तथा खरिद	स्थानीय संस्कृतिको पुस्तान्तरण	०८४/८५-०८४/८५	५०	स्थानीय बाजा संरक्षण तालिम तथा खरिद गरिएको हुने
४	अमूर्त साँस्कृतिक सम्पदा तथा बौद्धिक सम्पदाको विवरण प्रकाशन	साँस्कृतिक सम्पदाको अद्यावधिक अभिलेख	०८३/८४-०८३/८४	५००	साँस्कृतिक सम्पदा तथा बौद्धिक सम्पदाको विवरण प्रकाशन भएको हुने
५	साँस्कृतिक वृत्तचित्र निर्माण	सूचनाको सम्प्रेषण	०८३/८४-०८३/८४	१०००	पालिकाको साँस्कृतिक वृत्तचित्र निर्माण भएको हुने
६	लेखक, कलाकार, साहित्यकारहरूको विवरण संकलन	सर्जकको अभिलेखाङ्कन र सम्मान	०८३/८४-०८३/८४	३००	पालिकाको लेखक, कलाकार, साहित्यकारहरूको विवरण संकलन भएको हुने
७	विद्यालय तथा अन्तर विद्यालय साँस्कृतिक प्रतियोगिता	स्वस्थ प्रतिस्पर्धा मार्फत सँस्कृतिको प्रवर्द्धन	०८३/८४–०८४/८५	५००	विद्यालय तथा अन्तर विद्यालय साँस्कृतिक प्रतियोगिता संचालन भएको हुने
८	राष्ट्रिय तथा प्रादेशिकस्तरको साँस्कृतिक प्रतियोगिता तयारी कोष	संस्कृतिको प्रवर्द्धनलाई प्रोत्साहन	०८४/८५-०८४/८५	१०००	राष्ट्रिय तथा प्रादेशिकस्तरको साँस्कृतिक प्रतियोगिता तयारी कोष स्थापना भएको हुने
९	साँस्कृतिक गतिविधि प्रचारप्रसार गरी पर्यटन प्रवर्द्धन	पर्यटन प्रवर्द्धन	०८३/८४-०८४/८५	२००	पालिकाका साँस्कृतिक गतिविधि बारे प्रचार प्रसार भएको हुने
१०	लोपोन्मुख जातजाती, भाषा तथा साँस्कृतिक गाथा संरक्षण कार्यक्रम	परम्परा, मौलिकता र संस्कृतिको संरक्षण	०८३/८४-०८४/८५	३००	लोपोन्मुख जातजाती, भाषा तथा साँस्कृतिक गाथा संरक्षण कार्यक्रम संचालन भएको हुने
११	कला, साहित्य र संस्कृतिका सर्जक तथा	सर्जकको राय परामर्शको सम्मान	०८३/८४-०८३/८४	२००	कला, साहित्य र संस्कृतिका सर्जक तथा कलाकारहरूसँग

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
	कलाकारहरूसँग अन्तरक्रिया				अन्तरक्रिया भएको हुने
१२	पालिकास्तरीय साँस्कृतिक कोषको निर्माण	साँस्कृतिक कार्यमा सहजीकरण	साल बसाली	५००	पालिकास्तरीय साँस्कृतिक कोषको निर्माण भएको हुने
१३	कलाकार, सर्जक तथा कला-पत्रकार सम्मान	सर्जकको सम्मान	साल बसाली	१००	कम्तीमा २० जना कलाकार, सर्जक तथा कला-पत्रकार सम्मानित भएको हुने
१४	कला संग्रहालय निर्माण	संस्कृतिको संरक्षण	०८४/८५-८५/८६	५०००	पालिकास्तरीय एक कला संग्रहालय निर्माण गरिएको हुने
१५	नियमित साँस्कृतिक गतिविधि, उत्सव आयोजना	मनोरञ्जन र संस्कृतिको संरक्षण	०८३/८४-०८५/८६	१५००	नियमित रुपमा साँस्कृतिक गतिविधि तथा उत्सव आयोजना भएको हुने

४.३.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

योजनाबद्ध साँस्कृतिक प्रदर्शनी, महोत्सव, मेलाको आयोजना, सर्जकलाई प्रोत्साहन, साँस्कृतिक समूहलाई प्रतिस्पर्धा, प्रदर्शनीमा भाग लिन प्रोत्साहन, कला संग्रहालयको निर्माण तथा स्थानीयवासीलाई मौलिकताको संरक्षणमा प्रोत्साहित गर्न सकिएमा कला संस्कृतिको संरक्षणमा अपेक्षाकृत नतिजा हासिल गर्न सकिन्छ। बहुसरोकारवाला निकायको सहभागिता नभएमा क्षयीकरण हुँदै जाने जोखिम रहन्छ।

४.४ लैङ्गिक समानता, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण

४.४.१ पृष्ठभूमि

सामाजिक जागरणको पर्याप्तता नभएको, राजनीतिक चेतनाको परिपक्वता भैनसकेको र पुरानो सामाजिक, जातिय, लैङ्गिक तथा वर्गीय स्वरुपको समाजमा व्यापक रुपान्तरण समेत भई नसकेकाले नेपालमा लैङ्गिक समानता, ज्येष्ठ नागरिकको सम्मान र सामाजिक सुरक्षा, अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकार र कठिनाईहरूको सम्बोधन तथा समग्र सामाजिक समावेशीकरणका मुद्दाहरू सामाजिक विकासका दृष्टिले केन्द्रिय भागमै रहेका छन्। यसर्थ यस उप-महानगरपालिकामा समेत यी सवालहरूको व्यापक सान्दर्भिकता रहेको र विकास योजनाले यी विषयहरूलाई महत्व दिएर समेट्नुपर्ने देखिन्छ।

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को तथ्याङ्क अनुसार यहाँको जम्मा जनसंख्या मध्ये ९४,९९१ अर्थात ५२.८४ प्रतिशत जनसंख्या रहेको छ। यसैगरी पालिकामा १४ वर्ष मुनिका बालबालिकाको संख्या ४८,२३० रहेकोमा २२,७५४ जना बालिका र २५,४७६ जना बालकहरु रहेका छन्। यहाँ ८० वर्ष उमेर समूह भन्दा माथिका व्यक्तिहरुको संख्या ९८५ रहेकोमा ४५५ जना पुरुष र ५३० जना महिलाहरु रहेका छन्। यहाँको जम्मा जनसंख्या मध्ये २,९५६ जना अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु रहेका छन्।

४.४.२ समस्या तथा चुनौती

जातिय विभेदको अन्त्य नहुनु, लक्षित वर्गको सामाजिक, आर्थिक, राजनैतिक सशक्तिकरणमा गरिएको लगानी, कार्यक्रम र प्रयासले प्रभावकारी नतिजा ल्याउन नसक्नु, सामाजिक सुरक्षा र संरक्षणका दिगो र स्थायी कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने तथा समता र समानता आधारित समाजको निमार्ण गर्नुपर्ने चुनौती यस उप-महानगरपालिकामा रहेका छन् ।

४.४.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
तुलसीपुरको सभ्यता, न्यायपूर्ण समाज र सामाजिक सौहार्दता
लक्ष्य
सामाजिक न्यायमा आधारित सभ्य समाजको निर्माण गर्ने ।
उद्देश्यहरू
लैङ्गिकता, उमेर, जातियता, क्षेत्रियता, भाषिक, अल्पसंख्या, अपाङ्गता लगायतका आधारमा हुने सबै प्रकारको विभेदको अन्त्य गर्नु ।

४.४.४ रणनीति

१. महिला जागरण केन्द्रित नीति निर्माण तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
२. महिला सुरक्षा र लैङ्गिक न्यायका निम्ति महिला सशक्तिकरणका कार्यक्रमहरु अभियानको रुपमा सञ्चालन गर्ने ।
३. जेष्ठ नागरिकको सामाजिक सुरक्षा र आत्मसम्मान कायम हुने कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिई सञ्चालन गर्ने ।
४. अपाङ्गता भएका नागरिकहरुको कठिनाई न्यूनीकरण गर्ने कार्यक्रमहरु संचालन गरी उनीहरुको आत्मबल बढाउने र आत्मसम्मान जगाउने ।
५. जातिय विभेद, अल्पसंख्यक दलित, आदिवासी, मुस्लिम, तथा राज्यको मूलप्रवाहमा आउन नसकेको नागरिकहरुका मूल सरोकारका विषयमा अध्ययन गरी मूलप्रवाहिकरण कार्यनीति निर्माण गर्ने ।

४.४.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	अनिवार्य नारी शिक्षा विशेष नीति तथा कार्ययोजना निर्माण	महिला शिक्षामा जोड	०८३/८४-०८३/८४	२००	अनिवार्य नारी शिक्षा विशेष नीति तथा कार्ययोजना निर्माण भएको हुने
२	ज्येष्ठ नागरिक मञ्च व्यवस्थापन	ज्येष्ठ नागरिकको नेतृत्व तथा सक्रियतामा वृद्धि	०८३/८४-०८४/८५	२००	ज्येष्ठ नागरिक मञ्च व्यवस्थापन भएको हुने
३	दलित तथा विपन्न बालबालिकाहरुलाई शैक्षिक सहायता	शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित	०८३/८४-०८५/८६	२००	दलित तथा विपन्न बालबालिकाहरुलाई शैक्षिक सहायता प्रदान भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
४	दलित महिलाहरुका लागि सिलाई कटाई र गार्मेन्ट सिपमूलक तालिम	आर्थिक आत्मनिर्भरता तथा सशक्तिकरण	०८३/८४-०८३/८४	४००	दलित महिलाहरुका लागि सिलाई कटाई र गार्मेन्ट सिपमूलक तालिमको व्यवस्था भएको हुने
५	वडास्तरीय महिला हिंसा तथा लैङ्गिक भेदभाव निगरानी सेल गठन	महिला हिंसा तथा लैङ्गिक भेदभाव न्यूनीकरण	०८३/८४-०८३/८४	१००	वडास्तरीय महिला हिंसा तथा लैङ्गिक भेदभाव निगरानी सेल गठन भएको हुने
६	अनिवार्य छोरी शिक्षा कार्यक्रम	महिला साक्षरता र सशक्तिकरण	०८३/८४–०८५/८६	३००	अनिवार्य छोरी शिक्षा कार्यक्रम संचालन भएको हुने
७	महिला हिंसा र दाइजो प्रथा विरुद्ध वर्षभरी सप्ताहव्यापी कार्यक्रम	महिला हिंसा र दाइजो विरुद्ध अभियान सञ्चालन	०८३/८४–०८३/८४	५००	महिला हिंसा र दाइजो प्रथा विरुद्ध वर्षभरी सप्ताहव्यापी कार्यक्रम संचालन भएको हुने
८	सामाजिक शिक्षामा यौन हिंसा, अपहरण, बलात्कार जस्ता विषयमा शिक्षक-शिक्षिका अभिमूखीकरण कार्यक्रम	यौनजन्य हिंसा सम्बन्धी जनचेतना	साल बसाली	२००	सामाजिक शिक्षामा यौन हिंसा, अपहरण, बलात्कार जस्ता विषयमा शिक्षक-शिक्षिका अभिमूखीकरण कार्यक्रम संचालन भएको हुने
९	महिला सीप विकास तथा आय आर्जन साथै नेतृत्व विकास तालिम सञ्चालन	नेतृत्व र आर्थिक सबलीकरणमा जोड	साल बसाली	१५००	महिला सीप विकास तथा आय आर्जन साथै नेतृत्व विकास तालिम सञ्चाल नभएको हुने
१०	सफल महिला उद्यमी साक्षात्कार कार्यक्रम	महिला उद्यमीको पहिचान र प्रोत्साहन	०८३/८४-०८३/८४	१००	महिला उद्यमिको पहिचान र प्रोत्साहन गरिएको हुने
११	नमूना महिला लघु उद्यमी समूह तथा व्यवसायीलाई मापदण्डका आधारमा venture capital को प्रवन्ध	महिला उद्यमशिलता प्रवर्द्धनमा जोड	०८३/८४–०८४/८५	३००	२० वटा महिला लघु उद्यमी समुह तथा व्यवसायीलाई मापदण्डका आधारमा venture capital को प्रवन्ध भएको हुने
१२	न्यायिक समितिमा लैङ्गिक भेदभाव विरुद्ध न्याय सम्पादन तालिम	न्यायिक समितिको सशक्त भूमिका	०८३/८४-०८३/८४	१००	न्यायिक समितिमा लैङ्गिक भेदभाव विरुद्ध न्याय सम्पादन तालिम संचालन भएको हुने
१३	एकल महिला आत्मनिर्भर कार्यक्रम व्याज अनुदान	एकल महिलाको सामाजिक सम्मानमा वृद्धि	०८३/८४–०८५/८६	३००	२० जना एकल महिला लाई आत्मनिर्भर कार्यक्रम मार्फत व्याज अनुदान प्रदान भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१४	महिला सुरक्षा गृहको निर्माण	हिंसा पिडित महिलालाई आश्रय र सुरक्षा	०८४/८५-०८४/८५	१५००	महिला सुरक्षा गृहको निर्माण भएको हुने
१५	महिला उद्यमी वस्तु बिक्री केन्द्र स्थापना	महिला उद्यमशीलतालाई प्रोत्साहन	०८४/८५-०८४/८५	१५००	महिला उद्यमी वस्तु बिक्री केन्द्र स्थापना भएको हुने
१६	पालिकामा "ज्येष्ठ नागरिक सहयोग कक्ष" गठन	ज्येष्ठ नागरिकलाई सहयोग	०८३/८४-०८३/८४	१००	पालिकामा "ज्येष्ठ नागरिक सहयोग कक्ष" गठन भएको हुने
१७	जेष्ठ नागरिक वडास्तरीय निःशुल्क स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन	जेष्ठ नागरिक केन्द्रित स्वास्थ्य सुविधा	साल बसाली	२००	जेष्ठ नागरिक वडास्तरीय निःशुल्क स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन भएको हुने
१८	वडास्तरीय जेष्ठ नागरिक सत्संग, योग तथा ध्यान केन्द्र निर्माण	सत्संग, योग तथा ध्यान सुविधा	०८३/८४–०८४/८५	१५००	वडास्तरीय जेष्ठ नागरिक सत्संग, योग तथा ध्यान केन्द्र निर्माण भएको हुने
१९	ज्येष्ठ नागरिक तिर्थाटन परिवहन अनुदान	ज्येष्ठ नागरिकलाई तिर्थयात्रामा सहजीकरण	साल बसाली	४००	ज्येष्ठ नागरिक तिर्थाटन परिवहन अनुदान वितरण गरिएको हुने
२०	ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रममा अति विपन्न अनुदान	सुलभ स्वास्थ्य सेवा	०८३/८४–०८४/८५	४००	ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रममा अति विपन्न अनुदान वितरण गरिएको हुने
२१	ज्येष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम	ज्येष्ठ नागरिकलाई प्रोत्साहन	साल बसाली	५००	कम्तीमा ६० जना ज्येष्ठ नागरिक सम्मानित भएको हुने
२२	पूर्ण अपाङ्गता भएकाहरूको व्यक्तिगत विवरण संकलन र अपाङ्गता परिचय पत्र वितरण	परिचय पत्र वितरण	साल बसाली	५००	पूर्ण अपाङ्गता भएकाहरूको व्यक्तिगत विवरण संकलन र अपाङ्गता परिचय पत्र वितरण भएको हुने
२३	विशेष क्षमता भएका अपाङ्ग लक्षित कलाकारिता, आय आर्जन तथा शिप विकास तालिम	सीप र आर्थिक निर्भरता	साल बसाली	३००	विशेष क्षमता भएका अपाङ्ग लक्षित कलाकारिता, आय आर्जन तथा शिप विकास तालिम संचालन भएको हुने
२४	पूर्ण अपाङ्गहरूलाई आवश्यकता अनुसार सामाग्री र जीवन निर्वाह भत्ता	अपाङ्गमैत्री सामाग्री वितरण जीवन निर्वाहमा सहयोग	०८३/८४–०८३/८४	५००	पूर्ण अपाङ्गहरूलाई आवश्यकता अनुसार सामाग्री र जीवन निर्वाह भत्ता वितरण भएको हुने
२५	अल्पसंख्यक वर्गका परिवारमा जन्मने शिशुको नाममा वैङ्कमा रु. १००० को खाता सञ्चालन	सामाजिक सुरक्षा	०८४/८५–०८४/८५	२५००	अल्पसंख्यक वर्गका परिवारमा जन्मने शिशुको नाममा बैकमा रु. १००० को खाता सञ्चालन भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२६	सरकारी सेवामा मूल प्रवाहिकरण गर्न विशेष तयारी कक्षा सञ्चालन	क्षमता विकास	०८३/८४–०८४/८५	१००	सरकारी सेवामा मूल प्रवाहिकरण गर्न विशेष तयारी कक्षा सञ्चालन भएको हुने
२७	लक्षित वर्ग अभिभावक शिक्षा तथा शैक्षिक सामाग्री वितरण	शैक्षिक सामाग्रीको सहज उपलब्धता	०८४/८५–०८४/८५	२०००	लक्षित वर्ग अभिभावक शिक्षा तथा शैक्षिक सामाग्री वितरण भएको हुने
२८	दलित नमूना बस्ती र दलित महिला सहकारी स्थापना अन्तरक्रिया	सामाजिक र आर्थिक सशक्तिकरण	०८३/८४-०८३/८४	३००	दलित नमूना बस्ती र दलित महिला सहकारी स्थापना अन्तरक्रिया कार्यक्रम संचालन भएको हुने
२९	दलित विशेष परम्परागत सीपलाई व्यवसायिकता प्रदान गर्न विशेष अभिमूखीकरण कार्यक्रम	परम्परागत सीपको आधुनिकिकरण	०८३/८४–०८३/८४	२००	दलित विशेष परम्परागत सीपलाई व्यवसायिकता प्रदान गर्न करिब १०० जनालाई विशेष अभिमूखीकरण कार्यक्रम संचालन भएको हुने
३०	दलित विद्यार्थी विशेष छात्रवृत्ति कोषको स्थापना	गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहुँच	०८४/८५–०८४/८५	१८००	करिब ५० दलित विद्यार्थीलाई विशेष छात्रवृत्ति प्रदान गरिएको हुने

४.४.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

महिला, जेष्ठ नागरिक, दलित, लैङ्गिक रुपमा अल्पसंख्यक आदिको आवश्यकताको सहि पहिचान भई सम्बोधनका कार्यक्रम प्रभावकारी रुपमा तयार भएमा मात्र मनो-सामाजिक सोच र व्यवहारमा परिवर्तन हुन्छ। घरेलु तथा यौनजन्य हिंसा विरुद्ध शुन्य सहशीलता, बालिका शिक्षामा लगानी, विकासका आयोजना/कार्यक्रम छनौट, निर्णय निर्माणमा महिलाको अर्थपूर्ण सहभागिता वृद्धि गरिएमा महिला सशक्तिकरण, सामाजिक-आर्थिक नेतृत्व विकास हुने सम्भावना रहन्छ। प्राथमिकता र आवश्यकता अनुसारको स्रोत विनियोजन, बहुसरोकारवाला पक्षको समन्वय हुन नसकेमा अपेक्षित उपलब्धि हुन नसक्ने जोखिम रहन्छ।

४.५ बालबालिका

४.५.१ पृष्ठभूमि

बालबालिका तथा किशोरकिशोरीलाई भविष्यका कर्णधारको रुपमा लिइन्छ। किनकि हालको बालबालिकाको समग्र अवस्थाले भोलि राष्ट्र निर्माण तथा समाज निर्माणमा जिम्मेवार हुने मानव संसाधन कस्तो हुनेछ भन्ने निर्धारण गर्दछ। त्यसकारण नेपालको संविधानले बालबालिकाको हकलाई मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरी बालअधिकार संरक्षण राज्यको अनिवार्य दायित्व भित्र राखेको छ भने स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ तथा दिगो विकास लक्ष्य समेत बालबालिका तथा किशोरकिशोरीमाथि हुने

सबै प्रकारका विभेद अन्त्य गर्नेतर्फ लक्षित रहेको छ। बालबालिकाको उचित हेरचाह, शिक्षा, पोषण, स्वास्थ्य जस्ता विषयहरू बाल अधिकार अर्थात् नागरिक दायित्व र जिम्मेवारीका मात्र विषय होइनन्, यी विषय भोलिको समाज र राष्ट्र निर्माणमा गरिने बृहत् लगानीसँग गाँसिएका विषयहरू हुन्।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्याङ्क अनुसार उपमहानगरपालिकामा जन्मे देखि १४ वर्ष उमेर समूहका बालबालिकाको संख्या ४८,२३० अर्थात २६.८३ प्रतिशत रहेको छ। यसरी बालबालिकाको संख्या धेरै हुनुले ठूलो रकम यी बालबालिकाको हेरचाह, स्वास्थ्य, शिक्षा र पोषणमा खर्च गर्नुपर्ने हुन्छ। बालबालिकाहरूलाई स्वास्थ्य तथा पोषणका हिसाबले समेत पूर्ण सुरक्षित राख्नु उप-महानगरपालिकाको दायित्वभित्र पर्दछ।

४.५.२ समस्या तथा चुनौती

परम्परागत हिंसा तथा सामाजिक सञ्जालमार्फत हुने हिंसाका कारण बालबालिका तथा किशोरकिशोरी संवेदनशील अवस्थामा रहनु, सरकारले बालबालिकाको क्षेत्रमा गरेको लगानी पर्याप्त र प्रभावकारी नहुनु, विपन्नताका कारण धेरै बालबालिकाहरू आधारभूत आवश्यकता र अधिकारबाट वञ्चित हुनु, बालबालिकालाई उचित शिक्षा, पोषण र स्वास्थ्यको पूर्ण ग्यारेन्टी गर्न नसकिनु, बालबालिकाको उचित स्याहार र अधिकारको प्रत्याभूति गर्नु लगायतका समस्या र चुनौती यस उप-महानगरपालिकामा समेत रहेका छन्।

४.५.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
नैसर्गिक अधिकार पूर्ण बालमैत्री समाज
लक्ष्य
बालबालिकाको, अधिकार अन्तर्गत स्वास्थ्य, पोषण, उचित स्याहार र शिक्षाका आधारभूत आवश्यकता पूरा गर्ने।
उद्देश्यहरू
✓ बालबालिकाका मौलिक हकको सुनिश्चितता गर्नु।

४.५.४ रणनीति

१. बालअधिकार सम्बन्धी जनचेतना जागरण गर्ने।
२. अति विपन्न तथा विशेष संरक्षण आवश्यक असहाय बालबालिका केन्द्रित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
३. बालअधिकार सम्बन्धी नीतिगत सुधार तथा व्यवस्था।

४.५.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	बालमैत्री स्थिति पत्र निर्माण र प्रकाशन	बालबालिकाको स्थिति अवगत	०८३/८४-०८३/८४	१०००	बालमैत्री स्थिति पत्र निर्माण र प्रकाशन भएको हुने
२	बाल अधिकार सम्बन्धी अभिभावक सचेतना कार्यक्रम	बाल अधिकार सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि	साल बसाली	५००	बाल अधिकार सम्बन्धी अभिभावक सचेतना

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
					कार्यक्रम संचालन भएको हुने
३	बालमैत्री घोषणा पश्चातका लागि रणनीतिक योजना निर्माण	बालमैत्री दिगोपना	०८३/८४-०८३/८४	५०	बालमैत्री घोषणा पश्चातका लागि रणनीतिक योजना निर्माण भएको हुने
४	नगर बाल सञ्जालको बैठक व्यवस्थापन तथा परिचालन	बाल सहभागिता वृद्धि	०८३/८४-०८४/८५	५०	नगर बाल सञ्जालको बैठक व्यवस्थापन तथा परिचालन भएको हुने
५	बाल संरक्षण गृहमा रहेका आपतकालिन अवस्थाका बालबालिका सहयोग कार्यक्रम	बाल संरक्षण तथा राहत	साल बसाली	४००	बाल संरक्षण गृहमा रहेका आपतकालिन अवस्थाका बालबालिका सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
६	अतिविपन्न, असहाय बालबालिकाको व्यक्तिगत विवरण संकलन, शिक्षा स्वास्थ्य र पोषणको प्रबन्ध	शिक्षा स्वास्थ्य र पोषणमा सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित	०८४/८५-०८४/८५	२००	अतिविपन्न, असहाय बालबालिकाको व्यक्तिगत विवरण संकलन, शिक्षा स्वास्थ्य र पोषणको प्रबन्ध भएको हुने
७	बाल संरक्षण समिति स्थापना	बाल संरक्षण	०८३/८४-०८४/८५	१५००	बाल संरक्षण समिति स्थापना भएको हुने
८	बालकोष निर्माण	बाल संरक्षण	०८३/८४-०८३/८४	४०००	बालकोष निर्माण भएको हुने
९	बालश्रम र बालविवाह मुक्त पालिका घोषणा	बालमैत्री नगरपालिका	०८३/८४-०८४/८५	५००	बालश्रम र बालविवाह मुक्त पालिका घोषणा भएको हुने
१०	बालशोषण र बाल हिंसा विरुद्ध जनचेतना अभियान	बालशोषण र बाल हिंसा विरुद्ध जनचेतना अभिवृद्धि	साल बसाली	७००	बालशोषण र बाल हिंसा विरुद्ध जनचेतना अभियान गरिएको हुने
११	बालक्लबमा आबद्ध बालबालिकाको नेतृत्व विकास तालिम	बालबालिकाको नेतृत्व विकास	०८३/८४-०८३/८४	३००	बालक्लबमा आबद्ध बालबालिकाको नेतृत्व विकास तालिम संचालन भएको हुने
१२	बाल हेल्पलाईन सञ्चालन	समस्यामा परेका बालबालिकालाई सहयोग	०८३/८४-०८४/८५	२००	बाल हेल्पलाईन सञ्चालनमा आएको हुने
१३	बाल उद्यान सम्भाव्यता अध्ययन	बालमैत्री नगरपालिका	०८३/८४-०८३/८४	१००	बाल उद्यान सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने

४.५.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

बालमनोविज्ञान, बाल आवश्यकता, रुची र चाहना तथा समयको माग अनुकुलका तहगत सरकारका नीति, विधी र कार्यक्रम तथा शिक्षा प्रणालीको विकास गरिएमा भविष्यको लागि आवश्यक जनशक्ति र प्रतिस्पर्धी

कर्णधारको विकास गर्न सम्भव हुन्छ। नैतिकता, सामाजिक मुल्य र मान्यता, अनुशासन जस्ता विषयमा बालबालिकालाई मूलप्रवाहिकरण गर्न नसकिएमा समग्र देशको भविष्य नै अन्यौलग्रस्त हुन सक्छ।

४.६ युवा, मानव संसाधन, श्रम तथा रोजगार

४.६.१ पृष्ठभूमि

राष्ट्रिय युवा नीति, २०७२ अनुसार १६ देखि ४० वर्ष उमेर समुहको जनसंख्यालाई युवा समूहमा राखिएको छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८, को तथ्याङ्क अनुसार तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाभित्र १५ देखि ५९ वर्षसम्मका सक्रिय युवाहरुको संख्या १,१६,२८० अर्थात ६४.६९ प्रतिशत रहेको छ। जसमध्ये महिलाको संख्या ९४,९९१ र पुरुषको संख्या ८४,७६४ जना रहेको छ। देशको प्रमुख श्रम शक्ति, मानव संसाधन र उर्जाको आधार स्तम्भ नै यी युवाहरू हुन्। युवाको सामर्थ्यलाई पूर्णत सदुपयोग गरेका राष्ट्रहरूले नै ठूलो फड्को मारेका छन्। काम गर्न सक्ने उच्च सक्रिय उमेरको जनसंख्या नै जनसांख्यिक लाभांश हो।

४.६.२ समस्या तथा चुनौती

श्रमको सम्मान गर्ने भावना, सीप, स्वरोजगार र उद्यमशिलता विकास गर्ने शिक्षा प्रणालीको विकास, सकरात्मकता, सामाजिक सद्भाव र सामुदायिक विकासमा योगदान सम्बन्धी चेतनाको विस्तार, अनुशासन र सामाजिक कु-संस्कार उन्मुलन योगदानमा युवाको संलग्नता वृद्धिको कार्यक्रमको तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्नुपर्ने चुनौती रहेका छन्। युवा पलायनलाई रोक्न ठोस योजनाको कमी जस्ता समस्या समेत विद्यमान रहेका छन्।

४.६.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
श्रमशिल, कर्मठ र दक्ष युवा मानव संसाधन निर्माण
लक्ष्य
उप-महानगरपालिकाको युवा जनसंख्यालाई पूर्ण रोजगार र उच्च उत्पादनमूखी बनाउने ।
उद्देश्यहरू
✓ श्रमशिल र सक्रिय युवा जनशक्तिलाई दक्ष बनाई उनीहरुको श्रमशक्ति र उर्जाको सही सदुपयोग गर्नु।

४.६.४ रणनीति

१. युवा श्रमशक्तिको उच्चतम सदुपयोग गर्ने।
२. युवा रोजगारका अवसरहरुको सिर्जना गरी बेरोजगारी न्यूनीकरण गर्ने।

४.६.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	युवा स्थितिपत्र तयार	युवाको बारेमा जानकारी	०८३/८४-०८३/८४	२००	युवा स्थितिपत्र तयार भएको हुने
२	युवा नवप्रवर्तन तथा स्टार्टअप प्रवर्द्धन कार्यक्रम	युवालाई प्रोत्साहन	०८३/८४-०८४/८५	५००	युवा नवप्रवर्तन तथा स्टार्टअप प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
३	युवा लक्षित मागमा आधारित सिप विकास तालिम	स्वरोजगार सिर्जना	०८३/८४-०८३/८४	१०००	युवा लक्षित मागमा आधारित सिप विकास तालिमको व्यवस्था भएको हुने
४	लागू पदार्थ दुर्व्यसनी न्यूनीकरण र सबै प्रकारका हिंसा न्यूनीकरण सचेतनामूलक कार्यक्रम	स्वस्थ समाज निर्माण	साल बसाली	५००	लागू पदार्थ दुर्व्यसनी न्यूनीकरण र सबै प्रकारका हिंसा न्यूनीकरण सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
५	रोजगारीका लागि बाहिरिने युवाहरूको समग्र विवरण तयार	रोजगारीका लागि बाहिरिने युवाहरूको बारेमा जानकारी	०८३/८४-०८३/८४	५००	रोजगारीका लागि बाहिरिने युवाहरूको समग्र विवरण तयार भएको हुने
६	रोजगारीमूलक तथा युवा अभिमूखीकरण तालिम	युवालाई तालिमको व्यवस्था	साल बसाली	१०००	रोजगारीमूलक तथा युवा अभिमूखीकरण तालिम संचालन भएको हुने
७	युवा स्वयंसेवा दस्ता तालिम	तालिम प्राप्त युवा उत्पादन	०८४/८५-०८४/८५	२००	युवा स्वयंसेवा दस्ता तालिम संचालन भएको हुने
८	युवा कलाकारिता तालिम	कलाकार उत्पादन	०८३/८४-०८३/८४	३००	युवा कलाकारिता तालिम संचालन भएको हुने
९	प्रधानमन्त्री रोजगार विशेष तालिम	रोजगारीको सिर्जना	०८३/८४-०८३/८४	५००	प्रधानमन्त्री रोजगार विशेष तालिम संचालन भएको हुने
१०	युवा उद्यमीहरूको वडागत विवरण सङ्कलन गरी नेतृत्व विकास तथा उद्यमशीलता विकास तालिम	युवामा नेतृत्व क्षमताको अभिवृद्धि	०८३/८४-०८३/८४	१०००	युवा उद्यमीहरूको वडागत विवरण सङ्कलन गरी नेतृत्व विकास तथा उद्यमशिलता विकास तालिमसंचालन भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
११	बेरोजगार तथा अर्ध बेरोजगार युवाहरूलाई माथि उठाउन वस्तुगत युवा उत्थान तथा सवलिकरण कार्यक्रम सञ्चालन	युवाहरुलाई प्रोत्साहन	साल बसाली	१५००	बेरोजगार तथा अर्ध बेरोजगार युवाहरूलाई माथी उठाउन वस्तुगत युवा उत्थान तथा सवलिकरण कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने

४.६.६ जोखिम पक्ष तथा अुनमान

नगरक्षेत्रमा बसोबास गर्ने युवाको अवस्था पहिचान गरी आवश्यकता सम्बोधन गर्ने विशिष्ट र सामान्य प्रकृतिका कार्यक्रम तर्जुमा, नवप्रवर्तनकारी सोच, व्यवसायिक खोजकर्म गर्ने जोस र जागरणयुक्त युवालाई सहि मार्ग निर्देशन, आर्थिक-प्राविधिक सहयोग र अनुकरणीय कार्यलाई पहिचान गर्न सकेमा सम्पूर्ण युवाशक्ति विकासका संवाहक बन्न सक्छन् । युवा लक्षित नीति/कार्यक्रम तर्जुमा गर्न नसकेमा सामाजिक सद्भावमा स्खलन, हिंसा बढोत्तरी, विकासमा अवरोध हुन पुगी समाज अवन्नतिको मार्गमा जाने जोखिम रहन्छ ।

४.७ खेलकुद तथा मनोरञ्जन

४.७.१ पृष्ठभूमि

अनुशासन, राष्ट्रिय भाइचारा प्रदर्शनी गरी शारीरिक तन्दुरुस्ती कायम गर्न खेलकुद विकासको अहम् महत्व रहेको हुन्छ । विश्वका विकसित देशहरूले खेल पर्यटन मार्फत समृद्धि हासिल गरेको र विश्वस्तरमा पहिचान स्थापित गरेको पाइन्छ । उदाहरणको लागि स्पेन, इटली, इङ्गल्याण्ड, ब्राजिल, फ्रान्स जस्ता यूरोपियन राष्ट्रहरू हाल खेल प्रवर्द्धन मार्फत विश्व परिचित मात्र नभई खर्बौं डलरको कारोबार गर्दछन् । छिमेकी राष्ट्र भारत समेत क्रिकेटका लागि प्रसिद्ध मानिन्छ । पूर्वाधार अभाव तथा व्यवसायिकताको अवसर नहुँदा नहुँदै पनि नेपाली खेलाडीहरू खेलकुदमा आवद्ध छन् किनकि खेलकुद विकास आर्थिक समृद्धिसँग पनि जोडिएको छ ।

उपमहानगरपालिकाको पार्श्वचित्रबाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार हाल उपमहानगरपालिकामा बेलभुण्डी रंगशाला, अरनिको खेलमैदान, कोटेडाँडा खेलमैदान, भ्युडर सुनपुर खेलमैदान, दमारगाउँ खेलमैदान, तुलसीपुर कर्भड हल, बेलभुण्डी कर्भड हल, देविथान पार्क, रानागाउँ खेलमैदान, टाइगर यूवा क्लवको खेलमैदान, मुन लाइट युवा क्लवको खेलमैदान, मदन भण्डारी रङ्गशाला, सुकौरा खेलकुद मैदान, बेलटाकुरा खेलकुद मैदान, मोतिपुर खेलकुद मैदान, गौरीगाउँ व्यावशाला लगायतका जम्मा ४५ वटा खेलमैदानहरु रहेका छन् । यसका अलावा यहाँ प्रत्येक विद्यालयको हाता भित्र १/१ वटा खेलमैदानहरु रहेका छन् ।

४.७.२ समस्या तथा चुनौती

खेलकुद क्षेत्रको विकासका लागि दीर्घकालीन सोचको अभाव, खेलाडीमा व्यवसायिकताको कमी, आधुनिक र सुविधा सम्पन्न खेल र मनोरञ्जनात्मक पूर्वाधारको अभाव, समयसापेक्ष क्षेत्रीय र राष्ट्रियस्तरका प्रतिस्पर्धाको आयोजना नहुनु लगायतका चुनौती विद्यमान रहेका छन् ।

४.७.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

शारीरिक र मानसिक रुपमा स्वस्थ नागरिक निर्माण

लक्ष्य

शारीरिक स्वास्थ्य र मानसिक सन्तुलनका लागि आधारभूत खेलकुद र मनोरञ्जनका पूर्वाधार विकास गर्ने

उद्देश्यहरू

✓ खेलकुद र मनोरञ्जनका माध्यमले नागरिकको खुसी र स्वास्थ्य सुदृढ गर्नु ।

४.७.४ रणनीति

१. खेलकुद पूर्वाधारको प्रबन्ध गर्ने ।
२. खेलाडी पहिचान तथा प्रशिक्षण सञ्चालन गर्ने ।
३. खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन गर्ने ।
४. स्थानीय स्तरमा गर्न सकिने मनोरञ्जनात्मक क्रियाकलापको अध्ययन गरी व्यवस्थित गर्ने ।

४.७.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	वडास्तरीय खेलकुद समितिको स्थापना, खेल मैदान निर्माण र मर्मत सम्भार तथा खेल सामाग्री खरिद	खेलकुद विकासका लागि संस्थागत, आर्थिक र अन्य व्यवस्थापन	०८३/८४-०८४/८५	१५०००	वडास्तरीय खेलकुद समितिको स्थापना भइ खेल मैदान निर्माण र मर्मत सम्भार भएको हुने
२	विभिन्न खेलकुद प्रतियोगिता कार्यक्रम	खेल प्रवर्द्धन तथा खेलाडी पहिचान	०८३/८४-०८३/८४	१०००	विभिन्न खेलकुद प्रतियोगिता कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
३	वडास्तरीय खेलकुद विकास समिति निर्माण	खेलकुदको विकासमा जोड	०८३/८४-०८३/८४	७०००	वडास्तरीय खेलकुद विकास समिति निर्माण भएको हुने
४	खेलाडीको व्यक्तिगत विवरण तयारी	खेलाडीको अद्यावधिक विवरण उपलब्ध	०८३/८४-०८३/८४	२००	खेलाडीको व्यक्तिगत विवरण तयारी भएको हुने
५	खेलाडी प्रशिक्षण (नियमित, स्थानीय, प्रादेशिक र राष्ट्रियस्तरको प्रतियोगिता)	नियमित प्रशिक्षण	साल बसाली	२५००	खेलाडी प्रशिक्षण (नियमित, स्थानीय, प्रादेशिक र राष्ट्रियस्तरको प्रतियोगिता) संचालन भएको हुने
६	एक सामुदायिक विद्यालय खेलकुदका पूर्वाधार निर्माण गुरुयोजना तयार	गुरुयोजना निर्माण	०८३/८४-०८३/८४	२०००	एक सामुदायिक विद्यालय खेलकुदका पूर्वाधार निर्माण गुरुयोजना तयार भएको भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
७	विद्यालयमा खेलमैत्री वातावारण निर्माण	स्वास्थ्य र मनोरञ्जनमा जोड	०८३/८४-०८४/८५	१०००	विद्यालयमा खेलमैत्री वातावारण निर्माण भएको हुने
८	वडास्तरीय वार्षिक खेलकुद प्रतियोगिता	स्वस्थ प्रतिस्पर्धा र अनुशासनको विकास	साल बसाली	१५००	वडास्तरीय वार्षिक खेलकुद प्रतियोगिता संचालन भएको हुने
९	स्थानीयस्तरमा हुने मनोरञ्जनात्मक गतिविधिको विवरण तयारी	मनोरञ्जनात्मक गतिविधिको सूची तयार	०८४/८५-०८४/८५	२००	स्थानीयस्तरमा हुने मनोरञ्जनात्मक गतिविधिको विवरण तयारी भएको हुने
१०	वनभोजस्थल व्यवस्थापन	मनोरञ्जनात्मक गतिविधिको व्यवस्थापन	०८३/८४-०८४/८५	५००	वनभोजस्थल व्यवस्थापन भएको हुने
११	वडास्तरीय पार्क सम्भाव्यता अध्ययन	खुल्ला स्थानको व्यवस्थापन	०८३/८४-०८३/८४	५००	वडास्तरीय पार्क सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने

४.७.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

स्वास्थ्य, अनुशासन, मनोरञ्जनात्मक गतिविधि सञ्चालनमा पर्याप्त स्रोत विनियोजन र प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न नसकिएमा समाज पहिचानविहिन र यान्त्रिक हुने जोखिम रहन्छ ।

४.८ सामाजिक सुरक्षा

४.८.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको धारा ४३ मा मौलिक हक अन्तर्गत सामाजिक सुरक्षाको हकको व्यवस्था गरिएको छ । आर्थिक रुपले विपन्न, अशक्त र असहाय अवस्थामा रहेका, असहाय एकल महिला, अपाङ्गता भएका बालबालिका, आफ्नो हेरचाह आफैँ गर्न नसक्ने तथा लोपोन्मुख जातिका नागरिकलाई कानून बमोजिम सामाजिक सुरक्षाको हक हुनेछ भनी उल्लेख गरिएको छ । अर्कोतर्फ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले संघ र प्रदेश कानूनको अधिनमा रही सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमको कार्यान्वयन, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने अधिकार स्थानीय सरकारलाई प्रदान गरेको छ ।

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को तथ्याङ्क अनुसार यहाँको जम्मा जनसंख्या १,७९,७५५ मध्ये २,९५६ जना अर्थात १.७ प्रतिशत अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु रहेका छन् । जसमध्ये शारीरिक अपाङ्गता भएका १,११८ अर्थात ३७.८ प्रतिशत रहेका छन् जसमध्ये न्युन दृष्टियुक्त ४२१ अर्थात १४.२ प्रतिशत रहेका छन् । यसैगरी यहाँ दृष्टिविहिन १३२ जना अर्थात ४.५ प्रतिशत, बहिरोपना भएका ३२९ अर्थात ११.१ प्रतिशत रहेका छन् । यहाँ ७५ वर्ष माथि उमेर समूहका व्यक्तिहरु २,६७७ जना रहेका छन् भने १४ वर्ष मुनिका बालबालिकाको संख्या ४८,२३० रहेको छ ।

४.८.२ समस्या तथा चुनौती

लक्षित समूहको सहि पहिचान र अभिलेख व्यवस्थापन, दीर्घकालीन र जीवनस्तर सुधार गर्ने सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रम तर्जुमा र तीनै तहका सरकारबाट प्रदान गरिने कार्यक्रमबिच सामञ्जस्यता कायम गर्नुपर्ने जस्ता समस्या र चुनौती विद्यमान रहेका छन् ।

४.८.३ दीर्घकालनीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

अशक्त अवस्थामा निश्चिन्तता सामाजिक सुरक्षा

लक्ष्य

असक्षम र अशक्त भई जीवन निर्वाह गर्न नसक्ने अवस्थाका सबैलाई राज्यद्वारा अभिभाकत्व दिने ।

उद्देश्यहरू

- ✓ सामाजिक जीवनमा विभिन्न कारणले असक्षम र अशक्त भई अरुको सहाराको आवश्यकता पर्ने सबैलाई राज्यद्वारा सहारा दिनु ।

४.८.४ रणनीति

१. सामाजिक सुरक्षाको आवश्यकता पर्ने सम्पूर्ण नागरिकको पहिचान गर्ने संयन्त्र निर्माण गर्ने ।

४.८.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	सामाजिक सुरक्षा तथ्याङ्क व्यवस्थापन प्रणाली निर्माण	सामाजिक सुरक्षाको व्यवस्था	०८३/८४-०८३/८४	५००	सामाजिक सुरक्षा तथ्याङ्क व्यवस्थापन प्रणाली निर्माण भएको हुने
२	पञ्जिकरण तथा सामाजिक सुरक्षा सञ्चालन गर्ने प्राविधिक तथा वडा सचिवहरुको लागि पूर्नताजकी कार्यक्रम	सेवा प्रवाहमा प्रभावकारिता	०८३/८४-०८३/८४	४००	पञ्जिकरण तथा सामाजिक सुरक्षा सञ्चालन गर्ने प्राविधिक तथा वडा सचिवहरुको लागि पूर्नताजकी कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
३	सामाजिक सुरक्षा तथा पञ्जिकरण सबलीकरणका लागि वडाका टोल तथा बस्तीहरुमा अन्तरक्रिया कार्यक्रम	वास्तविक लाभग्राहीको पहिचान	साल बसाली	५००	सामाजिक सुरक्षा तथा पञ्जिकरण सबलीकरणका लागि वडाका टोल तथा बस्तीहरुमा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
४	सामाजिक सुरक्षा वितरणको लागि बैङ्कहरुसँग सहजीकरण कार्यक्रम	सहज भत्ता वितरण	०८३/८४-०८३/८४	१००	सामाजिक सुरक्षा वितरणको लागि बैङ्कहरुसँग सहजीकरण कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
५	सामाजिक सुरक्षाका प्रकृति र तहहरूको निर्क्यौल र दायरा वृद्धि गर्न अध्ययन	एकीकृत सामाजिक सुरक्षा प्रणालीको विकास	०८४/८५-०८४/८५	२००	सामाजिक सुरक्षाका प्रकृति र तहहरूको निर्क्यौल र दायरा वृद्धि गर्न अध्ययन भएको हुने
६	योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा	योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा	साल बसाली	७००	योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षाको व्यवस्था भएको हुने
७	अनौपचारिक तथा निजी क्षेत्रमा श्रमिकको योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा	योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षाको कार्यान्वयन	०८३/८४-०८४/८५	१०००	अनौपचारिक तथा निजी क्षेत्रमा श्रमिकको योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षाको व्यवस्था भएको हुने
८	जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन	जनचेतना अभिवृद्धि	साल बसाली	५००	जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने

४.८.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सामाजिक सुरक्षाका वास्तविक लाभग्राहीको पहिचान, योगदानमा आधारित र दिगो सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रमको कार्यान्वयन, तहगत सरकारको समन्वयात्मक पहल हुन सकेमा सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रम प्रभावकारी हुन्छन् । उप-महानगरपालिकाको आय, वित्तीय हस्तान्तरण लगायतका पक्षलाई ध्यान नदिई वितरणमूखी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न नसकिएमा सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रमको अपेक्षित नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहन्छ ।

४.९ शान्ति सुरक्षा

४.९.१ पृष्ठभूमि

गरिबी, सामाजिक विसंगति र अपराध मनोविज्ञानका कारण समाजमा विविध किसिमका अपराधिक घटनाहरू घट्ने गर्दछन् । यस्ता घटनाहरू न्यूनीकरण गर्न शान्ति, सुरक्षा र अमन चयनको प्रबन्ध राज्यले मिलाउने दायित्व हुन आउँछ । उपमहानगरपालिकाको पार्श्वचित्रमा भएको तथ्यांक अनुसार यहाँ ईलाका प्रहरी कार्यालय तुलसीपुर, सशस्त्र प्रहरी बल (APF) बेस क्याम्प तुलसीपुर, नगर प्रहरी, ईलाका प्रशासन कार्यालय, उच्च अदालत तुलसीपुर (सुरक्षा इकाई), ट्राफिक प्रहरी पोष्ट (उपमहानगर क्षेत्र भित्र विभिन्न स्थानहरुमा) सुरक्षा निकायहरु रहेका छन् थप सशक्तिकरण गर्न उपमहानगरपालिकाले विभिन्न कार्यक्रम बनाई लागु गर्न आवश्यक देखिन्छ । उपमहानगरपालिकाको मुख्य मुख्य बजार केन्द्रहरुमा सडक बत्तीको साथ-साथै सिसि क्यामेराको व्यवस्था गर्न सकेमा सुरक्षालाई थप टेवा पुग्ने देखिन्छ । उपमहानगरपालिकाले प्रहरी चौकि विस्तार

गर्न, सुरक्षा गस्तीको प्रबन्ध गर्न र नगर प्रहरीको संख्या निर्धारण गरि उचित तालिमको प्रबन्ध गर्न आवश्यक रहेको छ ।

४.९.२ समस्या तथा चुनौती

विकृत मनोभावना र क्रियाकलापलाई मनोसामाजिक परामर्श, रचनात्मक कार्यमा संलग्नता मार्फत सकारात्मक उर्जामा परिवर्तन, हातहतियार, लागु औषध नियन्त्रणका लागि सरोकारवाला सबैको ऐक्यबद्धता र सहयोग, हिंसा सम्बन्धी उजुरी र छिटो छरितो कानुनी उपचारको व्यवस्था, सुरक्षाका लागि पर्याप्त पूर्वाधार सहित जनशक्ति व्यवस्थापन लगायतका समस्या तथा चुनौतीको विद्यमानता यस उप-महानगरपालिकामा समेत रहेका छन् ।

४.९.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

शान्ति सुरक्षाका हिसाबले सुरक्षित उप-महानगरपालिका

लक्ष्य

उप-महानगरपालिकाबासीलाई शान्ति सुव्यवस्थाका हिसाबले पूर्ण सुरक्षित महशुस गराउने ।

उद्देश्यहरू

समाजमा पूर्ण शान्ति सुव्यवस्था तथा अमनचयन कायम गरी सबै खाले अपराधलाई नियन्त्रण गर्नु ।

४.९.४ रणनीति

१. सुरक्षा पूर्वाधारको विकास गर्ने ।

२. संस्थागत क्षमता विकासका क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने ।

४.९.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	समग्र पालिका सुरक्षा योजना तयार	सुरक्षित उप महानगरपालिका	०८३/८४-०८३/८४	५००	समग्र पालिका सुरक्षा योजना तयार भएको हुने
२	प्रहरी चौकी विस्तार गर्न सम्भावित स्थानको पहिचान	आवश्यकताको आधारमा प्रहरी चौकी निर्माण	०८४/८५-०८४/८५	१०००	प्रहरी चौकी विस्तार गर्न सम्भावित स्थानको पहिचान भएको हुने
३	नगर प्रहरीको दरबन्दी तय	सुरक्षाकर्मीको व्यवस्था	०८३/८४-०८३/८४	२००	नगर प्रहरीको दरबन्दी तय भएको हुने
४	सुरक्षा गस्तीको आवश्यक रुट र स्थानबारे अध्ययन	सुरक्षा गस्तीको रुट तय	०८३/८४-०८३/८४	३००	सुरक्षा गस्तीको आवश्यक रुट र स्थानबारे अध्ययन भएको हुने
५	Hot Line सेवा सञ्चालन	आपतकालिन सुरक्षा व्यवस्था	साल बसाली	१००	Hot Line सेवा सञ्चालन भएको हुने
६	सघन बजार र बस्ती क्षेत्रमा CCTV जडान	सुरक्षा व्यवस्था	०८४/८५-०८५/८६	१५००	सघन बजार र बस्ती क्षेत्रमा CCTV जडान भएको हुने
७	गुप्तचर सेवा तालिम	अनुसन्धानमा सहयोग	०८३/८४-०८३/८४	५०	गुप्तचर सेवा तालिम प्रदान भएको हुने
८	नगर प्रहरी तालिम	दक्ष जनशक्ति	०८३/८४-०८३/८४	१००	नगर प्रहरी तालिम प्रदान गरिएको हुने

४.९.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

बढ्दो दुर्व्यसनी, अपराधिक मानसिकता, अस्वस्थ्य प्रतिस्पर्धा, सिमापार हुने अपराधको नियन्त्रण जस्ता विषयलाई समयमा नै सम्बोधन गरी आधारभूत शान्ति सु-व्यवस्था कायम गर्न सकिएमा विकास र समृद्धि

सम्भव हुन्छ । शान्ति सुव्यवस्था, मानव अधिकारको स्थापना र अमनचयन बनाई राख्न नसकिएमा दिगो विकास र सामाजिक न्याय समेत जोखिममा पर्न सक्छ ।

४.१० शवदाहस्थल तथा समाधीस्थल व्यवस्थापन

४.१०.१ पृष्ठभूमि

हरेक क्षेत्र तथा समुदायको आ-आफ्नो धर्म र संस्कृति अनुसार शवदाहस्थल र समाधीस्थल व्यवस्थापन एक महत्वपूर्ण र संवेदनशील विषय र आवश्यकता पनि हो । भावनात्मक अर्थसमेत बोकेको यो विषयलाई कुनै पनि योजनाले समयमै सम्बोधन गर्नुपर्दछ । उपमहानगरपालिकाको पार्श्वचित्रमा प्राप्त तथ्यांक अनुसार हाल भित्र वडा न १, ३, ४, ७, ८, ९, ११, १२, १३, १४, १५, १६, १७, १८, १९ वटा वडा मा लगभग ७० स्थानमा शवदाह स्थल तथा समाधिस्थलहरु रहेका छन । परम्परागत रूपमा सञ्चालनमा रहेका शवदाहस्थल र समाधीस्थललाई भविष्यमा सहज र व्यवस्थित बनाउनु पर्दछ । अन्यथा अव्यवस्थित दाहसंस्कार गरिनुले उप-महानगरपालिकाको पर्यावरणीय, सामाजिक तथा साँस्कृतिक व्यवस्थामा चुनौती थपिन्छ । नगरक्षेत्रभित्र जातिय तथा धार्मिक विविधता भएसँगै प्राकृतिक स्रोतका कारण शवदहन गर्न शहरी क्षेत्र तथा बजार क्षेत्र बाहेकका वडाहरुमा जाती तथा धर्म अनुसार शवदहन क्षेत्र रहेका छन् । अव्यवस्थित शव दहन कार्यले वातावरणका साथै मानव स्वास्थ्यमा समेत नकारात्मक असर पार्ने गर्दछ । त्यसैले उप-महानगरपालिका भित्रका प्रत्येक वडामा भौतिक सुविधा सम्पन्न शवदाहस्थल तथा समाधीस्थलको व्यवस्थापन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

४.१०.२ समस्या तथा चुनौती

उपमहानगरपालिका क्षेत्रभित्र व्यवस्थित तवरले शवदाहस्थल तथा समाधीस्थलहरुको व्यवस्थापन गर्नु, सार्वजनिक स्थलको अतिक्रमण र सहरी क्षेत्रमा बढ्दो जनसंख्या जस्ता विषयलाई ध्यान दिई मौलिक परम्परा कायम रहने र सम्मानजनक रुपमा शव दहन गर्न सकिने गरी शवदाहस्थल तथा समाधिस्थल व्यवस्थापन गर्नुपर्ने लगायतका समस्या र चुनौती यस उप-महानगरपालिकामा समेत रहेका छन् ।

४.१०.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
शवदाहस्थल तथा समाधिस्थलको उचित व्यवस्थापन
लक्ष्य
भविष्यमा शवदाह तथा समाधिस्थल व्यवस्थापनको समस्यालाई पूर्णत सम्बोधन गर्ने र उचित प्रबन्ध गर्ने
उद्देश्यहरू
✓ शवदाहस्थल तथा समाधिस्थलको उचित व्यवस्थापन गर्नु ।

४.१०.४ रणनीति

सम्पूर्ण वडालाई समेटेर व्यवस्थित शवदाहस्थल र समाधिस्थलको पूर्वाधार तयार गर्ने ।

४.१०.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	शवदाहस्थल तथा समाधिस्थलहरुको नक्साङ्कन	व्यवस्थित शवदाहस्थल तथा समाधिस्थल निर्माण	**०८३/८४-०८३/८४**	५००	शवदाहस्थल तथा समाधिस्थलहरुको नक्साङ्कन भएको हुने
२	शवदाहस्थल तथा किरियापुत्रीघर निर्माण र समाधिस्थल क्षेत्र तारबार	आवश्यकताको आधारमा शवदाहस्थल तथा समाधिस्थल निर्माण	०८३/८४-०८४/८५	१५००	शवदाहस्थल तथा किरियापुत्रीघर निर्माण र समाधिस्थल क्षेत्र तारबार भएको हुने
३	किरिया खर्च व्यवस्थापन (अति विपन्न)	सामाजिक सहयोग	०८३/८४-०८३/८४	१०००	अति विपन्न नागरिकको लागि किरिया खर्चको व्यवस्थापन भएको हुने
४	माहामारी शव व्यवस्थापन योजना निर्माण	संक्रमणजन्य रोग व्यवस्थापन	०८३/८४-०८३/८४	३००	माहामारी शव व्यवस्थापन योजना निर्माण भएको हुने
५	शव वाहन खरिद	सहज शव परिवहन	०८४/८५-०८४/८५	२५००	शव वाहन खरिद भएको हुने
६	शवदाहस्थलहरु डि.पि.आर	डि.पि.आर निर्माण	०८३/८४–०८४/८५	३०००	शवदाहस्थलहरु डि.पि.आर भएको हुने

४.१०.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

शहरी सौन्दर्यमा असर नपर्ने तथा विभिन्न जात, धर्म, समुदाय तथा सम्प्रदायको मनोभावना र साँस्कृतिक चालनचलन अनुसारको शवदाहस्थलको स्थापना बारेमा समयमा नै नीति तथा कार्यक्रम तय नगरिएमा नगरबासीको स्वास्थ्य, शहरी सौन्दर्य लगायतका विषयमा जोखिम आउन सक्छ।

नतिजा सूचकहरु

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
(क)	**शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि**				
१	असर	प्राथमिक तहमा खुद भर्नादर (१ देखि ५)	प्रतिशत	९८.८**	१००
२	असर	आधारभूत तहमा खुद भर्नादर (१ देखि ८)	प्रतिशत	९२.६ **	१००
३	असर	माध्यमिक तहमा खुद भर्नादर (९ देखि १२)	प्रतिशत	४४ **	६५
४	असर	उच्च शिक्षा	प्रतिशत	३२ **	५५
५	असर	कक्षा १ देखि ५ कक्षा (औसत)	अनुपात	१:१९	१:३५
६	असर	माध्यमिक शिक्षाको कुल भर्नादर (९ देखि १२)	प्रतिशत		
७	प्रतिफल	बाल विकास केन्द्रमा भर्ना दर	संख्या	९७**	१००
८	असर	पूर्व बाल्यकाल शिक्षामा उपस्थिति (प्रतिशत) हाजिरी	प्रतिशत		

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
९	असर	छात्रवृत्ति प्राप्त गर्ने विद्यार्थी प्रतिशत (कुल विद्यार्थीमा)	प्रतिशत		
१०	प्रभाव	लैङ्गिक समता सूचकाङ्क (प्राथमिक)			
११	प्रभाव	लैङ्गिक समता सूचकाङ्क (माध्यमिक)			
१२	असर	१५ देखि २४ वर्ष उमेर समूहको साक्षरता दर	प्रतिशत		
१३	असर	१५ देखि २४ वर्ष उमेर समूहको महिला साक्षरता दर	प्रतिशत		
१४	प्रतिफल	प्रति विद्यार्थी हुने सार्वजनिक खर्च (हजारमा)	हजारमा		
१५	असर	विद्युतमा पहुँच भएका आधारभूत विद्यालयहरु	प्रतिशत		
१६	असर	इन्टरनेटमा पहुँच भएका आधारभूत विद्यालयहरु	प्रतिशत		
१७	असर	खानेपानीको सुविधा भएको विद्यालयहरु	संख्या	८८ **	९०
१८	असर	बाल मैत्री विद्यालयहरु	प्रतिशत	७० **	९५
१९	असर	न्यूनतम रुपमा संगठित/व्यवस्थित शिक्षक तालिम प्राप्त गरेका आधारभूत शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत शिक्षकहरु	प्रतिशत		
२०	असर	न्यूनतम रुपमा संगठित/व्यवस्थित शिक्षक तालिम प्राप्त गरेका माध्यमिक शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत शिक्षकहरु	प्रतिशत		
२१	असर	बाल विकास केन्द्रको संख्या	संख्या	८८ **	९९
२२	असर	समग्र साक्षरता प्रतिशत	प्रतिशत	८३.१***	९५
२३	असर	साक्षरता प्रतिशत (पुरुष)	प्रतिशत	८९.६***	९५.५
२४	असर	साक्षरता प्रतिशत (महिला)	प्रतिशत	७७.५ ***	८५
२५	प्रतिफल	उच्च शिक्षा अध्यापन हुने कलेज	संख्या	८**	११
२६	प्रतिफल	प्राविधिक शिक्षा सञ्चालन हुने विद्यालय	संख्या	८**	१३
२७	असर	आधारभूत शिक्षा उत्तीर्ण जनसंख्या	प्रतिशत		
२८	असर	स्नातक तह उत्तीर्ण अपाङ्ग	प्रतिशत	१५**	९५
२९	असर	स्नातक तह उत्तीर्ण महिला	प्रतिशत	८००**	३०००
३०	असर	स्नातकोत्तर उत्तीर्ण महिला	प्रतिशत	१३०**	४५०
३१	प्रतिफल	विद्या वारिधि उत्तीर्ण जनसंख्या	संख्या		
३२	असर	प्राविधिक शिक्षामा अध्ययनरत विद्यार्थी संख्या	प्रतिशत	९६९ **	४०००
३३	असर	विज्ञान र कम्प्युटर प्रयोगशाला सुविधा भएका विद्यालय	प्रतिशत	२०**	४५
३४	असर	सुविधा सम्पन्न पुस्तकालय भएका विद्यालय	प्रतिशत		
३५	असर	बुक कर्नर सुविधा भएका विद्यालय	प्रतिशत		
३६	असर	सुविधायुक्त खेलमैदान भएका विद्यालय	प्रतिशत	८१ **	९०
३७	असर	छात्राको लागि व्यवस्थित शौचालय भएका विद्यालय	प्रतिशत	५५**	८५
३८	असर	स्यानीटर किट्स र ड्रिसङ्ग रुमको व्यवस्था भएका विद्यालय	प्रतिशत	२**	३५
३९	प्रतिफल	अनौपचारिक प्रौढ कक्षा संख्या	संख्या		
४०	प्रतिफल	व्यवस्थित रुपमा संचालन भएका बालक्लब	संख्या	५४ **	९०
(ख)	**स्वास्थ्य**				
१.	असर	दक्ष प्रसुती कर्मीहरुको सहयोगमा भएको जन्मको (अनुपात)	प्रतिशत	१००**	१००

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
२.	असर	पाँच वर्षमूनिको बाल मृत्युदर (प्रतिहजार जिवित जन्ममा)	जना		
३.	असर	नवजात शिशु मृत्युदर (प्रतिहजार जिवित जन्ममा)	जना		
४.	प्रतिफल	झाडापखालाको संक्रमण दर (प्रति हजार)	जना	३१५**	१५०
५.	प्रतिफल	श्वासप्रश्वासको संक्रमण दर (प्रति हजार)	जना	३८४ **	२००
६.	प्रतिफल	मोतिबिन्दुका विरामी	जना	१,४६५	५००
७.	प्रतिफल	भिटामिन ए प्राप्त गर्ने बालबालिका	प्रतिशत	१०० **	१००
८.	प्रतिफल	सक्रिय ट्रकोमा बिरामी वार्षिक	संख्या		
९.	प्रतिफल	मुटुसम्बन्धीबिरामी वार्षिक	संख्या		
१०.	प्रतिफल	क्यान्सर बिरामी वार्षिक	संख्या		
११.	प्रतिफल	मधुमेह बिरामी वार्षिक	संख्या		
१२.	प्रतिफल	स्वास प्रणाली सम्बन्धी दीर्घ रोग दम आदिका बिरामी	संख्या		
१३.	प्रतिफल	आत्महत्याबाट हुने मृत्युदुर प्रति लाख जनसंख्यामा	संख्या		
१४.	प्रतिफल	सडक दुर्घटनाबाट मृत्युदुर प्रति लाख जनसंख्यामा	संख्या		
१५.	प्रतिफल	कुपोषण दर	प्रतिशत	६ **	३
१६.	असर	प्रोटोकल अनुसार चार पटक पूर्व प्रसुति सेवा प्राप्त गर्ने महिला वार्षिक	प्रतिशत	७७**	१००
१७.	असर	अस्पताल/स्वास्थ्य संस्थामा बच्चा जन्माउने महिला	प्रतिशत		
१८.	असर	प्राथमिक आँखा उपचार केन्द्र	संख्या	१**	१५
१९.	असर	रगतमा ग्लुकोजको मात्रा वृद्धि भई औषधि प्रयोग गरिरहेका १५ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसंख्या	प्रतिशत		
२०.	असर	घरबाट स्वास्थ्य संस्थामा ३० मिनेट वा सोभन्दा कम समय लाग्ने परिवार	प्रतिशत		
२१.	असर	स्वास्थ्य बिमामा आबद्ध विपन्न परिवार	प्रतिशत	०**	६०
२२.	असर	राष्ट्रिय खोप कार्यक्रममा समावेश भएका सबै खोपद्वारा समेटिएको लक्षित जनसंख्या	प्रतिशत		
२३.	असर	स्वास्थ्यकर्मीको घनत्व र वितरण	प्रतिलाख (जनसंख्यामा)		
२४.	असर	सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाइ	संख्या	१*	३
२५.	प्रतिफल	स्वास्थ्य चौकीको संख्या	संख्या	८*	१०
२६.	असर	कुपोषण भएका बालबालिका दर	प्रतिशत		
२७.	प्रतिफल	चौबिसै घण्टा आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा भएका वडाहरु	संख्या	६ **	१९
२८.	प्रतिफल	पूरा आईरन चक्की खाने गर्भवती आमा	संख्या	७८**	९५
२९.	प्रतिफल	चौबिसै घण्टा एम्बुलेन्स सेवा भएका स्वास्थ्य संस्था	संख्या		

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
३०.	प्रतिफल	शहरी स्वास्थ्य केन्द्र	संख्या	१०*	१५
३१.	प्रतिफल	मनोसामाजिक परामर्श केन्द्र	संख्या	१**	३
३२.	असर	पूर्ण सुरक्षित पिउने पानी प्रयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	६१.५ ***	७५
३३.	प्रतिफल	आयुर्वेद अस्पताल तथा स्वास्थ्य केन्द्र	संख्या	२ **	३
३४.	प्रतिफल	परिवार नियोजनका साधनको प्रयोग दर	प्रतिशत	३३ **	६५
३५.	प्रतिफल	सार्वजनिक शौचालय	संख्या	६**	१५
३६.	प्रतिफल	अपेक्षित आयू (जन्मदाको बखत)	वर्ष		
३७.	प्रतिफल	मातृ मृत्युदर (प्रति लाखमा)	प्रतिलाखमा		
३८.	असर	पाठेघरको क्यान्सरका निम्ति स्क्रिनीङ गरिएका ३० देखि ४९ वर्षका महिला	संख्या		
३९.	प्रतिफल	HIV AIDS Antiviral औषधी प्राप्त गर्ने	संख्या		
४९.	प्रतिफल	उच्च रक्तचापको औषधी सेवन गरिरहेका १५ वर्ष भन्दा माथिको जनसंख्या	प्रतिशत		
५०.	प्रतिफल	सुविधासम्पन्न अस्पताल (सरकारी र निजि)	संख्या	३*	५
५१.	प्रतिफल	घुम्ती स्वास्थ्य शिविर वार्षिक	संख्या		
५२.	प्रतिफल	स्वास्थ्य प्रयोगशाला	संख्या		
(ग)	**संस्कृति, भाषा, कला तथा साहित्य**				
१.	प्रतिफल	अमूर्त साँस्कृतिक सम्पदामा सूचिकृत सम्पदा	संख्या		
२.	प्रतिफल	स्थानीय कला, संस्कृति, सम्पदा, भाषा साहित्यमा आधारित प्रकाशन	संख्या	५**	११
३.	प्रतिफल	साँस्कृतिक वृत्त चित्र	संख्या		
४.	प्रतिफल	कलाकार विवरणमा समावेश कलाकार	संख्या	२५ **	४५
५.	प्रतिफल	साँस्कृतिक पात्रोमा समावेश गतिविधि (वार्षिक)	संख्या		
६.	प्रतिफल	साँस्कृतिक प्रतियोगिता तथा कार्यक्रम (वार्षिक)	संख्या		
७.	प्रतिफल	स्थानीय मातृभाषा पाठ्यक्रम	संख्या		
८.	प्रतिफल	साहित्यिक गतिविधि (कार्यक्रम) (वार्षिक)	संख्या		
९.	प्रतिफल	झाँकी प्रर्दशनी (वार्षिक)	संख्या		
१०.	प्रतिफल	साँस्कृतिक केन्द्र	संख्या		
११.	प्रतिफल	साँस्कृतिक समिति	संख्या		
१२.	प्रतिफल	साँस्कृतिक (कला र साहित्य) उत्सव (Art and Literature Festival)	संख्या		
१३.	प्रतिफल	कला संग्रहालय	संख्या		
(घ)	**लैङ्गिक समानता, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता सामाजिक समावेशीकरण**				
१.	प्रतिफल	उप-महानगरपालिकामा महिला उद्यमीहरूको	संख्या		
२.	प्रतिफल	उप-महानगरपालिकाबाट प्रदान गरिएको सुत्केरी भत्ता लिने महिला	संख्या	१,१८२ **	२१००
३.	प्रतिफल	व्यावसायिक सीपमूलक तालिम प्राप्त महिला	संख्या	२,१६३ **	५०००
४.	प्रतिफल	तालिम प्राप्त अपाङ्गता भएका व्यक्ति	संख्या	१५२ **	५००
५.	प्रतिफल	लक्षित वर्गबाट उजुरी गुनासो (वार्षिक)	संख्या	१६८**	३५०

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
६.	प्रतिफल	स्मार्ट छोरी कार्यक्रम अन्तर्गत भत्ता लिने बालिका	संख्या	९३ **	१३००
७.	प्रतिफल	जेष्ठ नागरिक सत्सङ्ग केन्द्र	संख्या		
८.	असर	सामाजिक सुरक्षामा योजनामा समावेश भएका नागरिक	संख्या	१२,९१३**	१५,२५०
९.	असर	आधार वर्षको तुलनामा न्यायिक समितिमा उजुरीको (प्रतिशतले घटाउँदै लैजाने)	प्रतिशत		
१०.	असर	विगत १२ महिनामा शारीरिक, मनोवैज्ञानिक लैङ्गिक तथा यौनजन्य हिंसामा परेका जनसंख्या (संख्यामा) घटनाको आधारमा (प.दि.वि.ल. १६.१.१)	संख्या		
११.	असर	उमेरअनुसार १८ वर्षको उमेरसम्म यौनहिंसाको अनुभव गरेका १८ देखि २९ वर्ष उमेरका युवती र युवकहरूको अनुपात (प.दि.वि.ल. १६.२.३)	प्रतिशत		
१२.	असर	निर्णय-निर्माण समावेशी र जवाफदेही भएको विश्वास गर्ने जनसंख्याको अनुपात (लिङ्ग, उमेर, अपाङ्गता र जनसाङ्ख्यिक समूहअनुसार) (प.दि.वि.ल. १६.७.२)	प्रतिशत		
१३.	असर	सार्वजनिक निकायहरूको नीतिनिर्माण पदहरूमा रहेका महिलाहरूको अनुपात (प.दि.वि.ल. १६.७.२.१)	प्रतिशत		
१४.	असर	सार्वजनिक निकायहरूका नीति निर्माण पद, राजनीति तथा कर्मचारी तन्त्रको पदमा रहेका जनजातिको प्रतिशत	प्रतिशत		
१५.	असर	सार्वजनिक निकायहरूका नीति निर्माण पद, राजनीति तथा कर्मचारी तन्त्रको पदमा रहेका आदिवासीको प्रतिशत	प्रतिशत		
१६.	असर	सार्वजनिक निकायहरूका नीति निर्माण पद, राजनीति तथा कर्मचारी तन्त्रको पदमा रहेका मधेशीको प्रतिशत	प्रतिशत		
१७.	असर	सार्वजनिक निकायहरूका नीति निर्माण पद, राजनीति तथा कर्मचारी तन्त्रको पदमा रहेका मुस्लिमको प्रतिशत	प्रतिशत		
१८.	असर	सार्वजनिक निकायहरूका नीति निर्माण पद, राजनीति तथा कर्मचारी तन्त्रको पदमा रहेका पिछडा वर्गको प्रतिशत	प्रतिशत		
१९.	असर	सार्वजनिक निकायहरूका नीति निर्माण पद, राजनीति तथा कर्मचारी तन्त्रको पदमा रहेका अल्पसंख्यकको प्रतिशत	प्रतिशत		
२०.	असर	शारीरिक/यौनहिंसा अनुभग गरेका १५ देखि ४९ वर्षसम्मका महिलाहरूको (प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. ५.२.२.१)	प्रतिशत		

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
२१.	प्रतिफल	महिला, किशोरी तथा बालबालिकाहरूको बेचबिखन (सङ्ख्या) (प.दि.वि.ल. ५.२.२.२)	संख्या		
२२.	असर	विवाहित वा वैवाहिक मिलनमा रहेका १५ देखि १९ वर्ष उमेरका महिलाहरू (प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. ५.३.१.१)	प्रतिशत		
२३.	असर	श्रमशक्तिमा महिला र पुरुषको सहभागिताको अनुपात (प.दि.वि.ल. ५.४.१.१)	प्रतिशत		
२४.	असर	महिलाले घरायसी काममा खर्चेको औसत समय/घण्टामा (प.दि.वि.ल. ५.४.१.२)	घण्टामा		
२५.	असर	उप-महानगरपालिकाबाट राष्ट्रिय संसद्मा प्रतिनिधित्व (प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. ५.५.१.१)	प्रतिशत		
२६.	असर	उप-महानगरपालिका प्रादेशिक संसदमा प्रतिनिधित्व (प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. ५.५.१.२)	प्रतिशत		
२७.	असर	स्थानीय सरकारका तहहरूमा प्रतिनिधित्व (Bodies)(प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. ५.५.१.३)	प्रतिशत		
२८.	असर	निजी क्षेत्रको निर्णायक तहमा महिलाहरूको सहभागिता (प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. ५.५.२.१)	प्रतिशत		
२९.	असर	सहकारी क्षेत्रमा महिलाहरूको सहभागिता (प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. ५.५.२.२)	प्रतिशत		
३०.	असर	सार्वजनिक सेवाका नीतिनिर्माणका पदहरूमा रहेका महिला (कुल कर्मचारीहरूमध्ये महिलाको प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. ५.५.२.३)	प्रतिशत		
३१.	असर	व्यावसायिक र प्राविधिक कामदारहरूमा महिला-पुरुषको अनुपात (Ratio of women to men) (प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. ५.५.२.४)	प्रतिशत		
३२.	असर	यौन सम्बन्ध, परिवार नियोजनका साधनहरूको प्रयोग र प्रजनन स्वास्थ्य हेरचाह सम्बन्धमा सुसूचित भएर आफैले निर्णय गर्ने १५ देखि ४९ वर्ष उमेरका महिलाहरूको अनुपात (प.दि.वि.ल. ५.६.१)	प्रतिशत		
३३.	प्रतिफल	महिलाहरूको स्वामित्व भएका उद्यमहरूको सङ्ख्या (प.दि.वि.ल. ५.क.१)	संख्या		
३४.	प्रतिफल	महिलाहरूको सम्पत्तिमाथिको स्वामित्व (जमिन र घर) (प.दि.वि.ल. ५.क.२)	संख्या	१२.९ ***	२५
३५.	असर	१५ देखि २४ वर्ष उमेर समूहका इन्टरनेट प्रयोग गर्ने महिलाको प्रतिशत (प.दि.वि.ल. ५.ख.१)	प्रतिशत		
(ङ)	**बालबालिका**				
१.	प्रतिफल	बाल श्रमिकको (संख्या)	संख्या		
२.	प्रतिफल	असहाय बालबालिका (संख्या)	संख्या		
३.	प्रतिफल	पुर्नस्थापित बालबालिका संख्या	संख्या		

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
४.	प्रतिफल	विद्यालय जान नपाएका बालबालिकाको संख्या	संख्या		
५.	प्रतिफल	बालगृह संख्या	संख्या		
६.	प्रतिफल	बाल विवाह संख्या	संख्या		
७.	प्रतिफल	बाल उद्यान संख्या	संख्या		
८.	प्रतिफल	पोषण सुनिश्चित गरिएका असहाय अति विपन्न बालबालिका	संख्या		
९.	प्रतिफल	बालबालिका केन्द्रित वार्षिक बाल कार्यक्रम	संख्या		
(च)	**युवा श्रम तथा रोजगार**				
१.	असर	बेरोजगार युवा (प्रतिशत)	प्रतिशत		
२.	असर	पुरुष बेरोजगार युवा	प्रतिशत		
३.	असर	महिला बेरोजगार युवा	प्रतिशत		
४.	असर	रोजगार युवा (प्रतिशत)	प्रतिशत		
५.	असर	पुरुष रोजगार युवा	प्रतिशत		
६.	असर	महिला रोजगार युवा	प्रतिशत		
७.	असर	न्यूनतम रोजगारीका लागि विदेशिने युवाहरू	प्रतिशत	७०९४ **	३०००
८.	प्रतिफल	आफ्नै स्वामित्वमा उद्योग भएका युवा उद्यमीहरूको	संख्या	७०० **	२५००
९.	प्रतिफल	महिला युवा उद्यमीहरूको	संख्या		
१०.	प्रतिफल	स्नातक तह उत्तीर्ण गर्न नसकि अध्ययन छाडेका युवाको	संख्या		
११.	असर	कामअनुसारको पारिश्रमिक वा आम्दानीबाट बञ्चीत युवाको प्रतिशत	प्रतिशत		
१२.	असर	कामअनुसारको पारिश्रमिक वा आम्दानीबाट सन्तुष्ट युवाको प्रतिशत	प्रतिशत		
१३.	असर	दुर्व्यसनमा फसेका युवाको प्रतिशत	प्रतिशत		
१४.	प्रतिफल	जटिल प्रकारका रोगबाट ग्रसित युवाको संख्या	संख्या		
१५.	प्रतिफल	अपराधिक कार्यमा संलग्न युवाको संख्या	संख्या		
१६.	प्रतिफल	राष्ट्रिय रूपमा ख्याती प्राप्त युवाको संख्या (कलाकारिता, नेतृत्व, उद्यमी, खेलकुद, अध्ययन अनुसन्धान, आदि)	संख्या		
(छ)	**खेलकुद तथा मनोरञ्जन**		संख्या		
१.	प्रतिफल	व्यायामशालाको संख्या	संख्या		
२.	प्रतिफल	सुविधा सम्पन्न खेलकुद रंगशालाको संख्या	संख्या	६ *	९
३.	प्रतिफल	खेल मैदानको संख्या	संख्या	३२ *	४०
४.	प्रतिफल	थिएटर वा सिनेमा घरको संख्या	संख्या		
५.	प्रतिफल	बाल उद्यानको संख्या	संख्या		
६.	प्रतिफल	पार्क तथा हरित उद्यानको संख्या	संख्या		
७.	प्रतिफल	व्यवस्थित पिकनिक स्थलको संख्या	संख्या		
८.	प्रतिफल	व्यवस्थित पौडी पोखरीको संख्या	संख्या		
९.	प्रतिफल	जेष्ठ नागरिक मिलन केन्द्रको संख्या	संख्या	० **	५

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
१०.	प्रतिफल	साँस्कृतिक तथा कला केन्द्रको संख्या	संख्या		
(ज)	**शान्ति सुरक्षा**				
१.	प्रतिफल	प्रहरी विटको संख्या	संख्या		
२.	असर	प्रति वर्ष हुने अपराधिक क्रियाकलापका घटनाहरू (घटाउँदै लाने)	संख्या		
३.	असर	प्रति सुरक्षाकर्मी जनसंख्या अनुपात	संख्या		
४.	प्रतिफल	नेपाल प्रहरी	संख्या		
५.	प्रतिफल	नेपाली सेना	संख्या		
६.	प्रतिफल	शसस्त्र प्रहरी	संख्या		
७.	प्रतिफल	नगर प्रहरी	संख्या		
८.	असर	आफू बसेको क्षेत्र वरिपरि एक्लै हिंडडुल गर्ने आफूलाई सुरक्षित ठान्ने जनसंख्या प्रतिशत (प.दि.वि.ल. १६.१.४)	प्रतिशत		
९.	प्रतिफल	सिसिटिभी जडान संख्या	संख्या		
(झ)	**शवदाहस्थल तथा समाधीस्थल व्यवस्थापन**				
१.	प्रतिफल	व्यवस्थित शवदाहस्थल/समाधीस्थलको संख्या	संख्या		
२.	प्रतिफल	शववाहनको संख्या	संख्या	१५ *	२०

स्रोत: (*) नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०८२

स्रोत: (**) नगरपालिकाको आवधिक योजना, २०७६/७७

स्रोत: (***) राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

परिच्छेद - ५: पूर्वाधार विकास

५.१ खानेपानी तथा सरसफाई

५.१.१ पृष्ठभूमि

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्याङ्क अनुसार यस उपमहानगरपालिकामा धारा/पाईप (घरपरिवार भित्र) को पानी प्रयोग गर्नेहरु २१,९७५ अर्थात ४७.७५ प्रतिशत रहेका छन् भने धारा/पाइप (घरपरिसर बाहिर) को पानी प्रयोग गर्नेहरु ६,३१० अर्थात १३.७१ प्रतिशत रहेका छन् । यसैगरी ट्युवेल/हातेपम्पको पानी प्रयोग गर्नेहरु १,५५८ अर्थात ३.३९ प्रतिशत, ढाकिएको ईनार/कुवाको पानी प्रयोग गर्नेहरु ९,११६ अर्थात १९.८१, नढाकिएको ईनार/कुवाको पानी प्रयोग गर्नेहरु ४,७६० अर्थात १०.३४ प्रतिशत रहेका छन् । तथापि यहाँ अझै पनि सुरक्षित तथा स्वच्छ खानेपानीको पहुँचबाट धेरै घरधुरीहरु टाढा रहेको अवस्था छ । सफा, सुन्दर र स्वच्छ नगर सभ्यताको प्रमुख परिचायक हो । त्यसैगरी स्वस्थ जीवन जिउन हाम्रो वरपरको जनजीवन र सेरोफेरो सफा हुनु जरुरी छ । शहरीकरणको सघनतामा वृद्धि भएकोले यस उपमहानगरपालिकामा फोहोरमैला उत्सर्जन व्यापक रुपमा हुने गरेको र फोहोर व्यवस्थापन मुख्य चुनौतीको रुपमा रहेको छ ।

५.१.२ समस्या तथा चुनौती

शुद्ध र स्वस्थ पिउने पानीको अभावमा टाइफाईड, झाडापखाला, आउँ जस्ता सरुवा रोगहरूको संक्रमण वर्षेनी फैलिनगइ हुने मानवीय जीवनको क्षति नियन्त्रण गर्नु, पिउने पानी शुद्धिकरण सम्बन्धी उपायको अवलम्बन सम्बन्धी जनचेतनाको विस्तार गर्नु, मानव तथा पशुजन्य विकारलाई पानीको मुहानभन्दा टाढा व्यवस्थापन लगायतका समस्या र चुनौती रहेका छन् ।

५.१.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
स्वच्छ, स्वस्थ र सुन्दर उपमहानगरपालिका निर्माणका लागि गुणस्तरीय खानेपानी तथा सरसफाई
लक्ष्य
उपमहानगरपालिकाका सम्पूर्ण वडाहरुमा/बस्तीहरुमा स्वच्छ खानेपानी पुऱ्याउने तथा सरसफाईको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने ।
उद्देश्यहरू
✓ उपमहानगरपालिकाबासीहरुलाई सुरक्षित खानेपानी सुविधा पुऱ्याउनु । ✓ उपमहानगरपालिकाका सम्पूर्ण वडाहरुमा सरसफाईको सुविधा पुऱ्याउनु ।

५.१.४ रणनीति

१. आधारभूत खानेपानी सुविधा नपुगेका घरपरिवारमा खानेपानी सुविधा विस्तारका लागि प्राथमिकता दिने ।
२. मूहान संरक्षण तथा खानेपानी सेवाको स्तर वृद्धि गर्ने ।
३. खानेपानी तथा सरसफाई गुरुयोजना निर्माण गर्ने ।
४. हरेक घरपरिवारमा आधारभूत शौचालय तथा सरसफाई सुविधाको व्यवस्था गर्ने ।
५. सार्वजनिक स्थल तथा बजार क्षेत्रमा सरसफाई सेवाको व्यवस्थापन गर्ने ।
६. सरसफाई सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

५.१.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	खानेपानीको मुहान पहिचान तथा विवरण संकलन	खानेपानीको व्यवस्था	०८३/८४-०८३/८४	३००	खानेपानीको मुहान पहिचान तथा विवरण संकलन भएको हुने
२.	बेवारिसे मानिसको शव तथा मृत पशु चौपायाहरुको शव व्यवस्थापन	वातावरण संरक्षण	०८३/८४-०८३/८४	१५०	बेवारिसे मानिसको शव तथा मृत पशु चौपायाहरुको शव व्यवस्थापन भएको हुने
३.	नगरको सरसफाईमा प्रयोग हुने सवारी साधन संचालनको लागि आवश्यक इन्धन व्यवस्थापन	सरसफाईलाई निरन्तरता	०८३/८४-०८४/८५	२०००	नगरको सरसफाईमा प्रयोग हुने सवारी साधन संचालनको लागि आवश्यक इन्धन व्यवस्थापन भएको हुने
४.	अस्थायी डम्पिङ साईडबाट प्रभावित व्यक्तिहरुको लागि सीपमुलक तालिम सञ्चालन	फोहोरबाट मोहर सीपको विकास	०८३/८४-०८३/८४	३५०	अस्थायी डम्पिङ साईडबाट प्रभावित व्यक्तिहरुको लागि सीपमुलक तालिम सञ्चालन भएको हुने
५.	खानेपानी तथा सरसरफाई उपभोक्ता समिति/संस्थाबाट वितरण भएको खानेपानीको शुद्दता सम्बन्धी परीक्षण	सुरक्षित पिउने पानीको सुनिश्चितता	०८३/८४-०८३/८४	३००	खानेपानी तथा सरसरफाई उपभोक्ता समिति/ संस्थाबाट वितरण भएको खानेपानीको शुद्दता सम्बन्धी परीक्षण भएको हुने
६.	खानेपानी आयोजनाको निर्माण	खानेपानीको विस्तार	०८३/८४–०८५/८६	१८००	खानेपानी आयोजनाको निर्माण भएको हुने
७.	खानेपानी प्रशोधन तथा वितरण प्रणाली निर्माण	खानेपानीको उचित वितरण	०८४/८५-०८४/८५	९००	खानेपानी प्रशोधन तथा वितरण प्रणाली निर्माण भएको हुने
८.	खानेपानी आपूर्ति पाइप लाईन विस्तार	खानेपानीको सहज विस्तार	०८३/८४–०८४/८५	४०००	खानेपानी आपूर्ति पाइप लाईन विस्तार भएको हुने
९.	एक घर एक धारा कार्यक्रम	स्वस्थ पिउने पानीको व्यवस्था	०८३/८४–०८३/८४	७०००	एक घर एक धारा कार्यक्रम संचालन भएको हुने
१०.	खानेपानी आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन	सम्भावित खानेपानीको स्रोत पहिचान	०८४/८५-०८४/८५	३००	खानेपानी आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
११.	क) आयोजना निर्माण ठेकेदारलाई दण्ड तथा पुरस्कारको प्रबन्ध ख) खानेपानी आयोजना निर्माण सम्पन्न गरी उपभोक्ता समितिमार्फत सेवा सञ्चालन	निर्माण व्यवसायी जिम्मेवार र जनताको स्वामित्व वृद्धि	०८३/८४-०८४/८५	१३००	आयोजना निर्माण ठेकेदारलाई दण्ड तथा पुरस्कारको प्रबन्ध भएको हुने ।
१२.	पानीको मुहान संरक्षण तथा संरचना मर्मत	खानेपानी मुहान संरक्षण तथा व्यवस्थापन	०८३/८४-०८४/८५	३००	पानीको मुहान संरक्षण तथा संरचना मर्मत भएको हुने
१३.	शौचालय निर्माण अनुदान	शौचालय प्रयोगलाई प्रोत्साहन	०८४/८५-०८५/८६	१०००	१०० परिवार विपन्न समुदायको घरमा शौचालय निर्माण भएको हुने
१४.	सार्वजनिक स्थल तथा बजार केन्द्रमा सार्वजनिक शौचालय, फोहोर संकलन केन्द्रको निर्माण	मानवजन्य तथा अन्य प्रकारका फोहोर व्यवस्थापन	०८४/८५-०८४/८५	८००	सार्वजनिक स्थल तथा बजार केन्द्रमा सार्वजनिक शौचालय, फोहोर संकलन केन्द्रको निर्माण भएको हुने
१५.	पालिकाद्वारा सम्भाव्य स्थानमा ल्यान्डफिल साईटको निर्माण	फोहोरको उचित व्यवस्थापन	०८५/८६-०८५/८६	१०००	पालिकाद्वारा सम्भाव्य स्थानमा ल्यान्डफिल साईटको निर्माण भएको हुने
१६.	सघन बस्ती क्षेत्रमा ढल निर्माण	व्यवस्थित बस्ती विकास	०८३/८४-०८४/८५	४०००	सघन बस्ती क्षेत्रमा ढल निर्माण भएको हुने
१७.	फोहोर व्यवस्थापनका लागि टोल विकास संस्था र निजी क्षेत्रसँग सहकार्यका लागि कार्ययोजना निर्माण	सरोकारवालाबिच सहकार्य	०८३/८४-०८४/८५	१००	फोहोर व्यवस्थापनका लागि टोल विकास संस्था र निजी क्षेत्रसँग सहकार्यका लागि कार्ययोजना निर्माण भएको हुने
१८.	क) वडास्तरीय कम्पोस्ट मल उत्पादन तालिम ख) फोहोर पुर्नप्रयोग गर्न तालिम	फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन र बहुप्रयोग	०८३/८४-०८३/८४	३००	वडास्तरीय कम्पोस्ट मल उत्पादन तालिम संचालन भएको हुने
१९.	सरसफाई कार्यक्रम सञ्चालन	सहकार्य र साझेदारीमा आधारित फोहोरमैला व्यवस्थापन	साल बसाली	४००	सरसफाई कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
२०.	स्थानीय सञ्चार माध्यममा सरसफाई सम्बन्धी जनचेतनामुलक कार्यक्रम	सञ्चारका माध्यम मार्फत जनचेतना अभिवृद्धि	साल बसाली	३००	स्थानीय सञ्चार माध्यममा सरसफाई सम्बन्धी जनचेतनामुलक

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
					कार्यक्रम संचालन भएको हुने

५.१.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

पिउनयोग्य खानेपानीको मुहान पहिचान हुने, स्वच्छ पिउने पानी वितरण प्रणाली स्थापना हुने, पिउने पानी शुद्धीकरणको विधि बारे नगरबासी सचेत भएका हुने, मानवजन्य र अन्य फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन भई सफा र हराभरा नगर निर्माण हुने, खानेपानी र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा सामुदायिक र निजी संस्थाको संलग्नता बढी सुविधा सम्पन्न नगर विकास भएको हुने । उचित योजना, मुहान संरक्षणको अभाव, आयोजना निर्माणको अनुगमन मुल्याङ्कन हुन नसकेमा खानेपानी सम्बन्धी मौलिक हक तथा दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्त नहुने जोखिम रहन्छ ।

५.२ सिँचाई

५.२.१ पृष्ठभूमि

उप-महानगरपालिकाको आवधिक योजना २०८२/८३-०८६/८७ बाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार उप-महानगरपालिकामा १८२.१९ वर्ग कि.मि.जमिन कृषियोग्य जमिन रहेको छ यहाँ धान, गहुँ, मकै जस्ता खाद्यान्न बाली साथै फलफूल बाली उत्पादनको राम्रो सम्भावना रहेको छ भने खेतीयोग्य जमिनको १५ प्रतिशत जमिनमा बाह्रै महिना सिँचाई सुविधा विस्तार भएको छ बाँकी क्षेत्रमा मौषमी सिँचाइ तथा आकाशेपानीको भरमा सिँचाइ गर्ने गरिएको छ । यहाँको जम्मा परिवार संख्या मध्ये ६०.५ प्रतिशत कृषिमा आश्रित परिवार रहेका छन् । यो क्षेत्रमा सिँचाईको सुविधा नपुगेका कृषिभूमीलाई सिँचाईको सुविधा पुऱ्याउनका लागि उच्च प्राथमिकताका साथ नहर तथा सिंचाई आयोजनाहरू निर्माण गरी सिँचाई कार्य गर्नु नितान्त जरुरी छ ।

५.२.२ समस्या तथा चुनौती

परम्परागत सिँचाई प्रणालीलाई समयसापेक्ष परिवर्तन गर्नु, वातावरण अनुकुल र श्रोतको उपलब्धताको आधारमा सिँचाईका विभिन्न विकल्प विकास गर्नु, उपलब्ध जलाधार र जलस्रोतको उपयोग गर्न दिगो योजनाको विकास गर्नु जस्ता समस्या र चुनौती रहेका छन् ।

५.२.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
बाह्रै महिना पूर्ण सिँचाईयुक्त उप-महानगरपालिका
लक्ष्य
सम्पूर्ण खेतीयोग्य तथा बाँझो जमिनमा दिगो सिँचाईको व्यवस्थापन गरी उच्च प्रतिफल युक्त कृषि उत्पादनमा योगदान पुऱ्याउने ।
उद्देश्यहरू

- ✓ सम्पूर्ण खेतीयोग्य तथा बाँझो जमिनमा सिँचाई सुविधा पुऱ्याउनु ।
- ✓ सिँचाई प्रणालीको दिगो तथा प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु ।

५.२.४ रणनीति

१. परम्परागत तथा वैकल्पिक प्रविधिको प्रयोग गरी खेतीयोग्य जमिनमा सिंचाई सुविधा पुऱ्याउने ।
२. उच्च प्रतिफलयुक्त कृषि उत्पादनको सम्भावना बोकेका क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखेर सिँचाई प्रणालीको विकास गर्ने ।
३. कृत्रिम जलाशय निर्माण गरी वैकल्पिक सिँचाई प्रर्वद्धन गर्ने ।
४. संस्थागत संरचना सुदृढीकरण गर्ने ।

५.२.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	जलाधार क्षेत्रको विवरण संकलन तथा नक्साङ्कन	जलाधार क्षेत्रको तथ्याङ्क उपलब्ध	०८३/८४-०८३/८४	३००	जलाधार क्षेत्रको विवरण संकलन तथा नक्साङ्कन भएको हुने
२.	वडा नं. ४ कल्लेखोला तरुले टोल भिउडर सिँचाई कुलो आर.सि.सि. निर्माण	दिगो सिँचाई सुविधाको व्यवस्था	०८३/८४-०८५/८६	४५०	वडा नं. ४ कल्लेखोला तरुले टोल भिउडर सिँचाई कुलो आर.सि.सि. निर्माण भएको हुने
३.	वडा नं. ११ कटाहामा सिँचाई कुलो निर्माण	उत्पादकत्व वृद्धि तथा दिगो सिँचाई	०८३/८४-०८५/८६	४५०	वडा नं. ११ कटाहामा सिँचाई कुलो निर्माण भएको हुने
४.	वडा नं. ६ फट्के गनारी पक्की सिँचाई कुलो निर्माण	सिँचित क्षेत्र विस्तार	०८३/८४-०८५/८६	४५०	वडा नं. ६ फट्के गनारी पक्की सिँचाई कुलो निर्माण भएको हुने
५.	प्राथमिकता प्राप्त कुलो तथा नहरहरूको मर्मत सम्भार तथा स्तरोन्नति	प्राथमिकताको आधारमा सबै वडामा सिँचाई पूर्वाधार निर्माण	०८३/८४-०८५/८६	७०००	प्राथमिकता प्राप्त कुलो तथा नहरहरूको मर्मत सम्भार तथा स्तरोन्नति भएको हुने
६.	भूमिगत तथा सतह सिँचाई सम्भाव्यता अध्ययन तथा निर्माण	सिँचाईको उचित व्यवस्थापन	०८३/८४-०८३/८४	९००	भूमिगत तथा सतह सिँचाई सम्भाव्यता अध्ययन तथा निर्माण भएको हुने
७.	वैकल्पिक सिँचाईको व्यवस्था	सिँचाईको उपलब्धता	०८३/८४-०८३/८४	७०००	वैकल्पिक सिँचाईको व्यवस्था भएको हुने
८.	ठूला कृषि उत्पादन क्षेत्रमा सिँचाईको विशेष व्यवस्था	कृषि पूर्वाधारको व्यवस्था	०८३/८४-०८४/८५	८०००	ठूला कृषि उत्पादन क्षेत्रमा सिँचाईको विशेष व्यवस्था भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
९.	बहुउद्देश्यीय नमूना पोखरी निर्माण	पोखरी निर्माण तथा मर्मत सम्भार	०८३/८४-०८४/८५	२०००	३ वटा बहुउद्देश्यीय नमूना पोखरी निर्माण भएको हुने
१०.	कृत्रिम जलाशय निर्माणको सम्भाव्यता अध्ययन	सिँचाईको वैकल्पिक व्यवस्था	०८३/८४-०८३/८४	३००	कृत्रिम जलाशय निर्माणको सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने
११.	मर्मत सम्भार कोष स्थापना	निर्माण र मर्मत सम्भारका लागि स्रोत व्यवस्था	०८३/८४-०८३/८४	६००	मर्मत सम्भार कोष स्थापना भएको हुने
१२.	सिँचाई उपभोक्ता समिति तालिम	जिम्मेवार उपभोक्ता समिति	०८३/८४-०८३/८४	३००	सिँचाई उपभोक्ता समिति तालिम संचालन भएको हुने
१३.	हरित क्षेत्र विकास कार्यक्रम सञ्चालन	पर्यावरण संरक्षण	०८३/८४-०८३/८४	७००	हरित क्षेत्र विकास कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
१४.	जलवायु अनुकुलन तथा प्रभाव न्यूनीकरण कार्यक्रम सञ्चालन	पर्यावरणमैत्री र जलवायु अनुकुल जीवन पद्धतिको निर्माण	साल बसाली	३००	जलवायु अनुकूलन तथा प्रभाव न्युनीकरण कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
१५.	सिँचाई सेवा शुल्क निर्धारण तथा संकलन	सेवामा आधारित शुल्क	०८३/८४-०८३/८४	६००	सिँचाई सेवा शुल्क निर्धारण तथा संकलन भएको हुने
१६.	मुहान तथा जलाधार क्षेत्र संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन	जलाधार व्यवस्थापन	साल बसाली	५००	मुहान तथा जलाधार क्षेत्र संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने

५.२.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

कृषियोग्य भूमिमा सिँचाई सुविधा उपलब्ध भई उत्पादन वृद्धि हुने, जलाधार क्षेत्रको पहिचान, प्रयोग र संरक्षण भएको हुने, बहुउपयोगी जलाशय निर्माण भएको हुने, आलोपालो प्रणाली मार्फत सिँचाईको समानुपातिक सुविधा पुगेको हुने, जलवायु अनुकुल उत्पादन र सिँचाई प्रणाली प्रयोगमा आएको हुनेछ। उल्लिखित कार्यक्रम प्राथमिकताका साथ सञ्चालन गर्न नसकिएमा पानीको प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण नहुने, परम्परागत र आधुनिक नहरको नियमित मर्मत सम्भार नहुने र कृषियोग्य भूमि बाँझो रहने जोखिम बढी अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ।

Commented [D1]:

Commented [D2R1]:

५.३ ऊर्जा

५.३.१ पृष्ठभूमि

कुनै पनि स्थानमा बसोबास गर्ने नागरिकको जीवनलाई सरल र सहज बनाउन साथै आर्थिक तथा सामाजिक विकास गर्न विद्युत तथा ऊर्जाको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ। राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को तथ्याङ्क अनुसार कुल घरपरिवार सं ४६,०१८ मध्ये बत्ती बाल्नका लागि प्रयोग गरिने मुख्य ऊर्जाको रुपमा ४३,९५३ अर्थात ९५.५१ प्रतिशतले विद्युतको प्रयोग गर्ने गरेका छन्। यसैगरी १,५४४ अर्थात ३.३६ प्रतिशतले सोलार,

२२३ अर्थात ०.४८ प्रतिशतले मट्टितेलको प्रयोग गर्ने गरेका छन् । त्यसैगरी, खाना पकाउनका लागि प्रमुख इन्धनको रुपमा २३,८२४ अर्थात ५१.७७ प्रतिशतले एल.पी. ग्याँसको प्रगोग गर्ने गर्दछन् । २०,६१७ अर्थात ४४.८० प्रतिशतले काठ/दाउरा, ११० अर्थात ०.२४ प्रतिशतले विद्युतको प्रयोग गर्ने गरेका छन् भने बाँकी नगण्यले मट्टितेल, गुइँठा, बायो ग्याँस जस्ता ऊर्जाका स्रोत प्रयोग गर्दै आएका छन् । काठ दाउराको श्रोत वनजंगलहरु रहेका छन् । काठ दाउराको प्रयोगका थुप्रै नकारात्मक पक्षहरू मध्ये स्वास्थ्यमा पर्ने असर र वन जङ्गलको विनाश प्रमुख हुन् ।

५.३.२ समस्या तथा चुनौती

खाना पकाउने इन्धनका रुपमा काठ/दाउराको अत्याधिक प्रयोग हुनु, विद्युतीकरणका लागि पोल लगायत आवश्यक पूर्वाधारको स्थापना, दिगो विद्युत प्रवाहको लागि ट्रान्सफरको क्षमतामा स्तरोन्नति, विभिन्न स्थानमा अग्ला रुख, झाडी कटान गरी विद्युत प्रवाहको अवरोध हटाउन पहल, सुपथ मुल्यमा विद्युत सेवाको समन्यायिक वितरण लगायतका समस्या र चुनौतीको विद्यमानता यस उपमहानगरपालिकामा समेत रहेको छ ।

५.३.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
ऊर्जामा पूर्ण पूर्वाधारयुक्त उपमहानगरपालिका
लक्ष्य
उपमहानगरपालिका बासीहरुमा दिगो, वातावरण मैत्री उर्जामा पूर्ण पहुँच स्थापित गर्ने ।
उद्देश्यहरू
✓ ऊर्जामा सबै उपमहानगरपालिकाबासीको पहुँच पुऱ्याउनु । ✓ ऊर्जा व्यवस्थापनलाई दिगो र भरपर्दो बनाउनु ।

५.३.४ रणनीति

१. विद्युतीकरण नभएका स्थानहरुमा विद्युत् सेवा विस्तार गर्ने ।
२. विद्युत क्षमता वृद्धि गर्ने ।
३. विद्युत् उपयोग बढाउने ।
४. वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन गर्ने ।
५. विद्युत चुहावट नियन्त्रण गर्ने
६. जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

५.३.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	विद्युत प्रशारण लाईन विस्तार	विद्युतीकरण	०८३/८४-०८४/८५	७०००	विद्युत प्रशारण लाईन विस्तार भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२.	बसपार्कमा हाइमास्टलाइट जडान	सुरक्षित बसपार्क तथा यातायात सञ्चालनमा सहजता	०८३/८४-०८४/८५	८००	बसपार्कमा हाइमास्टलाइट जडान भएको हुने
३.	विद्युत प्राधिकरणसँगको साझेदारीमा विद्युत नपुगेका स्थानहरुमा विद्युत पहुँच विस्तार, बजार क्षेत्रका खुला तारहरुको व्यवस्थापन	पूर्ण विद्युतीकरण तथा जोखिम न्यूनीकरण	०८३/८४-०८५/८६	२५००	विद्युत प्राधिकरणसँगको साझेदारीमा विद्युत नपुगेका स्थानहरुमा विद्युत पहुँच विस्तार, बजार क्षेत्रका खुला तारहरुको व्यवस्थापन भएको हुने
४.	वैकल्पिक ऊर्जा प्रयोग गर्न अनुदान	परम्परागत ऊर्जामा निर्भरता न्यूनीकरण	०८४/८५-०८६/८५	८०००	वैकल्पिक ऊर्जा प्रयोग गर्न अनुदान प्रदान भएको हुने
५.	सघन बस्ती क्षेत्रमा चार्जिङ स्टेशन निर्माण	विद्युतको सहज उपलब्धता	०८३/८४-०८४/८५	७००	सघन बस्ती क्षेत्रमा चार्जिङ स्टेशन निर्माण भएको हुने
६.	आवश्यकताका आधारमा ट्रान्सफर्मर जडान	विद्युत क्षमता वृद्धि	०८३/८४-०८४/८५	२०००	आवश्यकताका आधारमा ट्रान्सफर्मर जडान भएको हुने
७.	विद्युतीय उपकरण खरिदमा निश्चित मापदण्डका आधारमा छुट	विद्युतीय उपकरण प्रयोगलाई प्रोत्साहन	०८३/८४-०८५/८६	३०००	विद्युतीय उपकरण खरिदमा निश्चित मापदण्डका आधारमा छुट प्रदान भएको हुने
८.	विद्युतीय सवारी साधन सञ्चालनमा सवारी कर छुटको व्यवस्था	विद्युतीय सवारी प्रयोगलाई प्रोत्साहन	०८३/८४-०८३/८४	२५००	विद्युतीय सवारी साधन सञ्चालनमा सवारी कर छुटको व्यवस्था भएको हुने
१०.	विद्युत चोरी तथा चुहावट नियन्त्रण गर्न अनुगमनको व्यवस्था	विद्युत चुहावटमा नियन्त्रण	साल बसाली	३००	विद्युत चोरी तथा चुहावट नियन्त्रण गर्न अनुगमनको व्यवस्था भएको हुने
११.	विद्युत प्राधिकरणसँग समन्वय गरी विद्युत प्रसारणलाईन सुधार	सहज विद्युत सेवा विस्तार	०८४/८५-०८५/८६	१५००	विद्युत प्राधिकरणसँग समन्वय गरी विद्युत प्रसारणलाईन सुधार भएको हुने
१२.	सडक तथा सार्वजनिक स्थानमा सडक बत्ती जडान	विद्युतीकरण	०८३/८४-०८४/८५	९००	सडक तथा सार्वजनिक स्थानमा सडक बत्ती जडान भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१३.	विद्युत ऊर्जा तथा वैकल्पिक ऊर्जा प्रयोग सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन	वैकल्पिक ऊर्जाको प्रयोग वृद्धि	साल बसाली	३५०	विद्युत ऊर्जा तथा वैकल्पिक ऊर्जा प्रयोग सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने

५.३.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

विद्युत प्रसारणको लागि जग्गा प्राप्ति, सहज साइट क्लिरेन्स, विद्युतीय सवारी साधन र सामाग्रीको प्रयोगमा वृद्धि, निजी क्षेत्रको संलग्नतामा वैकल्पिक उर्जाको विकास र विस्तार, विद्युत चोरी नियन्त्रण, काठ/दाउराको प्रयोगमा नियन्त्रण, सार्वजनिक स्थलमा सौर्य उर्जाको प्रयोग गरी विद्युतीकरण गरिएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन्छ। उल्लिखित क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न नसकिएमा उद्देश्य हासिल नहुने जोखिम रहन्छ।

५.४ सडक तथा यातायात

५.४.१ पृष्ठभूमि

सडक तथा यातायातलाई पूर्वाधार विकासको महत्वपूर्ण सूचक मानिन्छ। उप-महानगरपालिकाको आवधिक योजना २०८२/८३-०८६/०८७ को तथ्यांक अनुसार यहाँ सडक तथा यातायातको अवस्थालाई हेर्दा स्थिती सन्तोषजनक रहेको पाउन सकिन्छ। यहाँ हवाई यातायातको लागि टरीगाउँ विमानस्थलबाट रहेको भएता पनि उडानमा नियमितता रहेको छैन। तथापी यहाँ लमही तुलसीपुर सडकका साथै अन्य प्रमुख सडकमार्गहरु संचालनमा रहेका छन। यसका साथै यहाँका अन्य मुख्य सडक खण्डहरुमा वालापुर-भमके-बयाले-देविथान सडकवालापुर-भमके-बयाले-देविथान सडक, भमके-देविथान-अजिमारा-रानटाकुरा सडक, भ्युडर सुनपुर-छोटे सडक, वालापुर-कुइरेपानी सडक, बटलपुर-अश्वारा-भट्टे-काठीखोला सडक, अश्वारा-भमके-शान्तिनगर सडक,गहतेखोला-भमके-शान्तिनगर सडक, दुधेना-टीकरी सडक, दोघरे-दमारगाउँ-प्रतापकोट बल्ले सडक, तुलसीपुर-सजनेवा लक्षिणपुर सडक, तुलसीपुर-गौरीगाउँ बेल्गनार सडक, तुलसीपुर-खर्चवा-शान्तिपार्क-तरुले सडक आदि हुन।

उप-महानगरपालिकाले सडक तथा यातायातको स्थितिलाई मध्यनजर गरी सडक तथा यातायातको स्तर सुधार कार्यलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेर गुरुयोजना निर्माण गरेको छ। तसर्थ, उप-महानगरपालिकाले सडक यातायात गुरुयोजना अनुरूप योजनाबद्ध एवं व्यवस्थित तवरले कार्यान्वयन गरी सडक सञ्जालको विस्तार तथा स्तरोन्नति गर्दै गइरहेको छ।

५.४.२ समस्या तथा चुनौती

सडक पूर्वाधार सम्बन्धी एकीकृत गुरुयोजनाको अभाव हुनु, पर्यावरणमैत्री र बाह्रै महिना संचालन हुने गरी सडकको स्तरोन्नति गर्नु, सामाजिक र आर्थिक विकासका पूर्वाधारबिच अन्तर आबद्धता कायम गर्नु जस्ता समस्या र चुनौती यस उप-महानगरपालिमामा समेत रहेका छन्।

५.४.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

सहज, सुरक्षित र भरपर्दो सडक तथा यातायात सेवाको सुनिश्चितता

लक्ष्य

उप-महानगरपालिकाभित्रको सडक सञ्जाल स्तरोन्नति गरी यातायातलाई सुरक्षित, सहज र भरपर्दो बनाउने ।

उद्देश्यहरू

- ✓ उप-महानगरपालिकाबासीमा गुणस्तरीय सडक तथा यातायातको पहुँच पुऱ्याउनु ।
- ✓ उप-महानगरपालिकामा सडक तथा यातायात सेवाको दिगो तथा प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु ।

५.४.४ रणनीति

१. उप-महानगरपालिका केन्द्रबाट सबै वडा केन्द्र र महत्वपूर्ण स्थानमा सडक सञ्जाल विस्तार गर्ने ।
२. विद्यमान सडक पूर्वाधारको स्तरोन्नति तथा विस्तार गर्ने ।
३. सार्वजनिक यातायात प्रणालीको विकास गर्ने ।
४. हेलिप्याड निर्माण गर्ने ।
५. सडक तथा यातायात गुरुयोजना अनुरुप योजनाबद्ध एवं व्यवस्थित तवरले सडक सञ्जालको विस्तार तथा स्तरोन्नति गर्ने ।
६. सडकको न्यूनतम मापदण्ड कार्यान्वयनमा ल्याइने ।
७. दिगो तथा वातावरणमैत्री प्रविधिमा जोड दिने ।
८. शहरी सडक तथा यातायातलाई सुव्यवस्थित गर्न नियमनकारी मापदण्डहरु लागू गर्ने ।

५.४.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	सडक तथा यातायात गुरुयोजना निर्माण	प्रणालीबद्ध सडक सञ्जालीकरण	०८३/८४-०८३/८४	५०००	सडक तथा यातायात गुरुयोजना निर्माण भएको हुने
२.	नगर बस सञ्चालन	व्यवस्थित सार्वजनिक यातायात	०८३/८४-०८५/८६	५०००	नगर बस सञ्चालन भएको हुने
३.	मज्गै बजार दक्षिणदेखि बगौसी जमेरा वनकट्टा जिनुवागाउँ हुँदै मानपुर बजारसम्म सडक स्तरोन्नति	सहज आवतजावत	०८३/८४-०८५/८६	१९००	मज्गै बजार दक्षिणदेखि बगौसी जमेरा वनकट्टा जिनुवागाउँ हुँदै मानपुर बजारसम्म सडक स्तरोन्नति भएको हुने
४.	शितलपुर कचिला कचिली हुँदै हरिपौरा नयाँबस्ती सम्म सडक स्तरोन्नति	दिगो यातायात सञ्जाल	०८३/८४-०८५/८६	१४००	शितलपुर कचिला कचिली हुँदै हरिपौरा नयाँबस्ती सम्म सडक स्तरोन्नति भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
५.	स्यालपानी देखि छिल्लीकोट कालिका मन्दिरसम्मको सडक स्तरोन्नति	धार्मिक पर्यटन प्रवर्द्धन तथा सहज आवतजावत	०८३/८४-०८५/८६	११५०	स्यालपानी देखि छिल्लीकोट कालिका मन्दिरसम्मको सडक स्तरोन्नति भएको हुने
६.	निर्माणाधिन सडक निर्माण तथा संचालन	सडक सञ्जाल विस्तार	०८३/८४-०८४/८५	११०००	निर्माणाधिन सडक निर्माण तथा संचालन भएको हुने
७.	कृषि सडकहरूको विस्तार तथा स्तरोन्नति	कृषि सडक सञ्जालीकरण	०८३/८४-०८५/८६	९५००	कृषि सडकहरूको विस्तार तथा स्तरोन्नति भएको हुने
८.	रणनीतिक सडकहरूको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन निर्माण	रणनीतिक सडक निर्माण	०८३/८४-०८३/८४	१०००	रणनीतिक सडकहरूको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन निर्माण भएको हुने
९.	वडा केन्द्रलाई पालिका केन्द्रसँग जोड्ने मुख्य सडकको स्तरोन्नति तथा कालोपत्रे	सबै वडामा सडक सञ्जालीकरण	०८४/८५-०८५/८६	१५०००	वडा केन्द्रलाई पालिका केन्द्रसँग जोड्ने मुख्य सडकको स्तरोन्नति तथा कालोपत्रे भएको हुने
१०.	बसपार्क तथा विश्राम स्थल निर्माण	पूर्वाधार निर्माण	०८३/८४-०८५/८६	२०००	बसपार्क तथा विश्रामस्थल निर्माण भएको हुने
११.	औद्योगिक, व्यवसायिक तथा कृषि क्षेत्र जोड्ने सडक निर्माण	गुणस्तरीय सडक पूर्वाधार	०८३/८४-०८५/८५	२५००	औद्योगिक, व्यवसायिक तथा कृषि क्षेत्र जोड्ने सडक निर्माण भएको हुने
१२.	सार्वजनिक सवारी साधनको संख्या र प्रकार, रुट र भाडादर निर्धारण	सुलभ, सहज र नियमित यातयात सेवाको उपलब्धता	०८३/८४-०८३/८४	१००	सार्वजनिक सवारी साधनको संख्या र प्रकार, रुट र भाडादर निर्धारण भएको हुने
१३.	उच्च प्राथमिकता प्राप्त पुलहरूको सर्वेक्षण अध्ययन, डिपिआर	सम्भाव्यता प्राप्त आयोजनाको डिपिआर तयार	०८३/८४-०८३/८४	१५००	उच्च प्राथमिकता प्राप्त पुलहरूको सर्वेक्षण अध्ययन, डिपिआर भएको हुने
१४.	उच्च प्राथमिकता प्राप्त पुल निर्माणका लागि संघीय र प्रदेश सरकारसँग समन्वय	पूर्वाधार निर्माणमा साझेदारी	०८३/८४-०८३/८४	३००	उच्च प्राथमिकता प्राप्त पुल निर्माणका लागि संघीय र प्रदेश सरकारसँग समन्वय भएको हुने
१५.	सार्वजनिक शौचालय तथा प्रतिक्षालय निर्माण	शहरी पूर्वाधारको निर्माण	०८३/८४-०८५/८६	१५००	सार्वजनिक शौचालय तथा प्रतिक्षालय निर्माण भएको हुने
१६.	ट्राफिक युनिट स्थापना	यातायात व्यवस्थापन	०८३/८४-०८४/८५	५००	ट्राफिक युनिट स्थापना भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१७.	सडक मर्मत सम्भारमा Bio-engineering प्रविधि अवलम्बन	गुणस्तरीय सडक सेवा	०८३/८४-०८३/८४	७००	सडक मर्मत सम्भारमा Bio-engineering प्रविधि अवलम्बन भएको हुने
१८.	प्रत्येक वडाका सम्भाव्य स्थलमा हेली प्याड निर्माण	सम्भाव्यता र आवश्यकताका आधारमा वडाका विभिन्न स्थलमा हेलिप्याड निर्माण	०८३/८४-०८४/८५	१५००	प्रत्येक वडाका सम्भाव्य स्थलमा हेली प्याड निर्माण भएको हुने
१९.	विद्युतीय सवारी साधन खरिदमा सहुलियत	पर्यावरणमैत्री सवारी साधन प्रयोगमा जोड	०८३/८४-०८४/८५	९००	विद्युतीय सवारी साधन खरिदमा सहुलियत भएको हुने

५.४.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नगरक्षेत्रका विशेषता र आवश्यकताका आधारमा सडक र हवाई पूर्वाधारको निर्माण हुने, सार्वजनिक स्थलमा विद्युत, शौचालय र प्रतिक्षालय निर्माण हुने, सडक पूर्वाधार निर्माणमा जस्तै मर्मत सम्भारका लागि पनि वार्षिक बजेट विनियोजन भएमा यातायातका पूर्वाधार निर्माण र प्रभावकारी सञ्चालनमा आउन सक्नेछन् । स्थानीयबासीको आवश्यकताको आधारमा रुटको निर्धारण, यातायात सञ्चालन, प्रभावकारी अनुगमन हुन नसकेमा यातायात क्षेत्रमा निर्धारित लक्ष्य हासिल नहुने जोखिम रहन्छ ।

५.५ आवास, भवन तथा बस्ती विकास

५.५.१ पृष्ठभूमी

मानव जीवनको आधारभूत आवश्यकताहरू मध्ये आवास पनि एक हो र नेपालको संविधानले पनि सुरक्षित तथा वातावारण मैत्री आवासको हकलाई प्रत्याभूति गरेको छ । उप-महानगरपालिका भित्रका अधिकांश घरहरू पक्की तथा अर्धपक्की अवस्थामा रहनुले यस उप-महानगरपालिकाका घरहरू भूकम्पीय तथा अन्य प्रकोप सुरक्षाको दृष्टिकोणले केही सुरक्षित तथा जोखिममुक्त अवस्थामा रहेका छन् । राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को तथ्याङ्क अनुसार यहाँ जम्मा ४६,०८ घरधुरी रहेकोमा टिन तथा जस्ताको छानो भएका परिवार सबैभन्दा बढी २५,६७१ अर्थात ५५.७८ प्रतिशत रहेका छन् । त्यसैगरी सिमेन्ट/ढलानको छानो भएका परिवार संख्या १८,९३५ अर्थात ४१.१५ प्रतिशत रहेका छन् । यहाँ भुँइको आधारमा माटोको भुँइ भएका परिवार संख्या सबैभन्दा बढी २२,३१२ अर्थात ४८.५ प्रतिशत रहेका छन् भने सिमेन्ट ढलान भएका परिवार संख्या २१,४७७ अर्थात ४६.७ प्रतिशत रहेका छन् ।

५.५.२ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
सबैलाई पूर्ण सुरक्षित तथा आधारभूत सुविधा सम्पन्न आवासको प्रत्याभूति
लक्ष्य

सुरक्षित र न्यूनतम सुविधायुक्त आवास तथा बस्ती विकास गर्ने

उद्देश्यहरू

- ✓ न्यूनतम सुविधा सम्पन्न एकीकृत आवासको विकास गर्नु ।
- ✓ सुरक्षित आवास तथा भवनहरु निर्माण गर्नु ।

५.५.३ रणनीति

१. आधारभूत सुविधायूक्त सुरक्षित र एकिकृत दिगो आवासको सुनिश्चितता गर्ने ।
२. घना बस्ती रहेको स्थानमा बस्ती व्यवस्थित गरी सार्वजनिक भवनहरूको निर्माण तथा व्यवस्थापन गर्ने ।
३. सार्वजनिक निर्माणलाई व्यवस्थित गर्दै एकीकृत सेवा प्रदायक बहुउपयोगी तथा बहुउद्देश्यीय भवन निर्माण गर्ने ।
४. आवास तथा भवन निर्माणमा स्थानीय स्रोत र साधनको उच्चतम प्रयोग गर्ने ।
५. भवन तथा अन्य सार्वजनिक पूर्वाधार निर्माणको नियमन तथा अनुगमन गरी विद्यमान मापदण्ड बमोजिम हुनेगरी सुनिश्चित गर्ने ।

५.५.४ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	बस्ती विकास गुरुयोजना तयार	बस्ती व्यवस्थापन	०८३/८४-०८३/८४	१२००	बस्ती विकास गुरुयोजना तयार भएको हुने
२.	कैलाशनगर टोलमा हिंसा प्रभावित महिला, बालबालिका तथा व्यक्तिहरुलाई मनोपरामर्श सेवा केन्द्र निर्माण	सुरक्षित आश्रय तथा मानसिक पुर्नस्थापना	०८३/८४-०८५/८६	२५००	कैलाशनगर टोलमा हिंसा प्रभावित महिला, बालबालिका तथा व्यक्तिहरुलाई मनोपरामर्श सेवा केन्द्र निर्माण भएको हुने
३.	आधुनिक शवदाह गृह निर्माण	पर्यावरण संरक्षण	०८३/८४-०८५/८६	५०००	आधुनिक शवदाह गृह निर्माण भएको हुने
४.	नगरबासीको सम्मान, टोल बस्ती उज्यालो बनाउने हाम्रो अभियान कार्यक्रम	रात्रिकालीन सुरक्षा तथा अपराध न्यूनीकरण	०८३/८४-०८३/८४	५०००	नगरबासीको सम्मान, टोल वस्ती उज्यालो बनाउने हाम्रो अभियान कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
५.	विपदको जोखिममा रहेका बस्तीहरूको पहिचान र नक्साङ्कन	जोखिमयुक्त क्षेत्रको नक्साङ्कन	०८३/८४-०८३/८४	३००	विपद्को जोखिममा रहेका बस्तीहरूको पहिचान र नक्साङ्कन भएको हुने
६.	एकीकृत आवास निर्माणका लागि वडास्तरमा सम्भावित स्थान पहिचान	एकीकृत तथा दिगो आवास निर्माण	०८३/८४-०८३/८४	६००	एकीकृत आवास निर्माणका लागि वडास्तरमा सम्भावित स्थान पहिचान भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
७.	स्थानीय तह, निजी क्षेत्र तथा लक्षित वर्गको सहकार्यमा एकीकृत बस्ती निर्माण	सहभागितामूलक आवास निर्माण	०८३/८४–०८४/८५	३०००	स्थानीय तह, निजी क्षेत्र तथा लक्षित वर्गको सहकार्यमा एकीकृत बस्ती निर्माण भएको हुने
८.	सामूहिक, सार्वजनिक तथा सरकारी भवन निर्माण	सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सहजता	०८३/८४–०८५/८६	६०००	सामूहिक, सार्वजनिक तथा सरकारी भवन निर्माण भएको हुने
९.	भवन आचार संहिता तर्जुमा तथा लागु	सुरक्षित भवन निर्माण	०८३/८४-०८३/८४	६००	भवन आचार संहिता तर्जुमा तथा लागु भएको हुने
१०.	भवन निर्माण संहिता कार्यान्वयन गर्न जोखिम क्षेत्र पहिचान	सुरक्षित भवन निर्माण	०८३/८४-०८३/८४	५००	भवन निर्माण संहिता कार्यान्वयन गर्न जोखिम क्षेत्र पहिचान भएको हुने
११.	आर्थिक रूपले पिछडिएका वर्गको लागि जनता आवास कार्यक्रम	लक्षित वर्ग आवास निर्माण	०८३/८४-०८३/८४	३००	आर्थिक रूपले पिछडिएका वर्गको लागि जनता आवास कार्यक्रम भएको हुने
१२.	आवश्यकताका आधारमा सरकारी भवन निर्माण	सबै प्रकारका सेवाग्राहीमैत्री सरकारी भवन निर्माण	०८३/८४–०८५/८६	५००	आवश्यकताका आधारमा सरकारी भवन निर्माण भएको हुने
१३.	सुरक्षित आवास निर्माणका लागि क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी तालिम	सीपयुक्त जनशक्तिको उपलब्धता	०८३/८४-०८३/८४	५००	सुरक्षित आवास निर्माणका लागि क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी तालिम संचालन भएको हुने
१४.	अपाङ्ग मैत्री भवनहरु निर्माण	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई सहजता	०८३/८४–०८५/८६	३०००	अपाङ्ग मैत्री भवनहरु निर्माण भएको हुने
१५.	स्थानीय मौलिकताको जर्गेनाको लागि नीति निर्माण	मौलिकताको संरक्षण	०८३/८४-०८३/८४	१२००	स्थानीय मौलिकताको जर्गेनाको लागि नीति निर्माण भएको हुने

५.५.५ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

अव्यवस्थित, असुरक्षित तथा जोखिमयुक्त अवस्थामा रहेका घरपरिवारलाई व्यवस्थित, सुविधा सम्पन्न, वातावरण मैत्री तथा सुरक्षित आवास सुनिश्चित गर्न दीर्घकालीन योजना निर्माण गर्न नसकिएमा संविधान प्रदत्त सुरक्षित आवासको हक तथा दिगो विकासको लक्ष्य कार्यान्वयन दुवै जोखिममा पर्ने सम्भावना रहन्छ ।

५.६ सूचना तथा सञ्चार

५.६.१ पृष्ठभूमी

नेपालको संविधानले सूचना तथा सञ्चार सम्बन्धी हकलाई मौलिक हकको रुपमा उल्लेख गरेको छ। राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को तथ्याङ्क अनुसार र उप-महानगरपालिकामा ७८.१८ प्रतिशतले स्मार्ट मोबाइल फोन प्रयोग गर्ने गरेका छन् भने ५३.५१ प्रतिशत घरधुरीमा टेलिभिजनको प्रयोग हुने गरेको छ। यहाँका ३७.५८ प्रतिशत घरधुरीले रेडियो, ३९.४२ प्रतिशत घरधुरीले इन्टरनेटको प्रयोग गर्ने गरेका छन् भने १४.१५ प्रतिशतले कम्प्युटर तथा ल्यापटपको प्रयोग गर्ने गरेका छन्। उप-महानगरपालिकाका सबै वडामा मोबाइल फोनको सुविधा छ। यहाँ केही वडाहरुमा तारसहितको ल्याण्डलाइन फोन सेवा, बजार क्षेत्रमा इन्टरनेट सेवा संचालनमा रहेको छ।

यसैगरि, उपमहानगरले नेपाल टेलिकमको ADSL सेवा साथै निजी क्षेत्रमा विभिन्न इन्टरनेट सेवा प्रदायक संस्थाहरूले इन्टरनेट सेवा प्रदान गर्दै आएका शहरी क्षेत्रका वडा बाहेकमा इन्टरनेट प्रविधिको अवस्था कमजोर रहेकोले विस्तार र गुणस्तर सुधार गर्नु जरुरी छ। साथै सबै वडाहरुमा स्तरीय इन्टरनेट सेवा उपलब्ध हुन सकेको छैन। नगरमा विभिन्न राष्ट्रिय दैनिक पत्रिका जस्तै गोरखापत्र, कान्तिपुर आदिको आपूर्ति हुने गरेको छ। यसका साथै डीसहोम मार्फत टेलिभिजन प्रसारण हुँदै आएकाले उप-महानगरपालिकाबासीले विभिन्न किसिमका समाचारका साथै मनोरञ्जनात्मक कार्यक्रम हेर्ने मौका पाएका छन्।

५.६.२ समस्या तथा चुनौती

गुणस्तरीय टेलिफोन र इन्टरनेट सेवामा सबै नागरिकको पहुँच वृद्धि गर्नु, सञ्चारका विभिन्न माध्यमको समयसापेक्ष विस्तार, सूचना तथा प्रविधिको प्रयोग सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्नु, अनुगमन र नियमन गर्नु जस्ता समस्या र चुनौतीको विद्यमानता यस उप-महानगरपालिकामा समेत रहेका छन्।

५.६.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
सूचना तथा सञ्चारमा पूर्ण पूर्वाधारयुक्त उप-महानगरपालिका
लक्ष्य
उप-महानगरपालिकाबासीमा सूचना प्रविधिको पहुँच सुनिश्चित गर्ने।
उद्देश्यहरू
✓ उप-महानगरपालिकाबासीमा सूचना प्रविधिको पहुँच सुनिश्चित गर्नु।

५.६.४ रणनीति

१. सूचना प्रविधिका पूर्वाधारहरूको निर्माण गर्ने।
२. उप-महानगरपालिकाबासीमा आमसञ्चारको पहुँच विस्तार गर्ने।
३. क्षमता अभिवृद्धिमूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने।

५.६.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	नेपाल टेलिकम र एनसेलसँग समन्वय गरी आवश्यक स्थानमा टावरहरू निर्माण	दुरसञ्चार पूर्वाधार निर्माण	०८३/८४-०८४/८५	४००	नेपाल टेलिकम र एनसेलसँग समन्वय गरी आवश्यक स्थानमा टावरहरू निर्माण भएको हुने
२.	GIS Mapping तथा डिजिटल डाटा अद्यावधिक	डिजिटल सुशासन	०८३/८४-०८४/८५	४००	GIS Mapping तथा डिजिटल डाटा अद्यावधिक भएको हुने
३.	डिजिटल सेवा प्रवाह तथा ई-गभर्नेन्स प्रणाली स्तरोन्नति (राजस्व, सिफारिस, अनलाइन सेवा Integration)	प्रविधिमैत्री सुशासन	०८३/८४-०८४/८५	२००	डिजिटल सेवा प्रवाह तथा ई-गभर्नेन्स प्रणाली स्तरोन्नति भएको हुने
४.	निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा आम सञ्चार पूर्वाधार निर्माण	सञ्चार क्षेत्रको विकासमा निजी क्षेत्रको योगदान	०८३/८४–०८४/८५	१०००	निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा आम सञ्चार पूर्वाधार निर्माण भएको हुने
५.	स्थानीय स्तरमा सूचना तथा समाचार उत्पादन तथा प्रसारण	सुचनाको उत्पादन र खपत	साल बसाली	३००	स्थानीय स्तरमा सूचना तथा समाचार उत्पादन तथा प्रसारण भएको हुने
६.	विद्युत प्राधिकरकणसँग सहकार्य	दुरसञ्चार र विद्युत प्राधिकरणबिच सेवा प्रवाहमा सहकार्य	०८३/८४–०८४/८५	५००	विद्युत प्राधिकरकणसँग सहकार्य भएको हुने
७.	पालिकाको वेवसाइट अपडेट	सूचनामा सहज पहुँच	साल बसाली	२००	पालिकाको वेवसाइट अपडेट भएको हुने
८.	e-library स्थापना	ज्ञानको विस्तार	०८३/८४-०८३/८४	५००	e-library स्थापना भएको हुने
९.	विद्युतीय सूचना पूर्वाधार निर्माण	विद्युतीय सूचनाको प्रयोगमा वृद्धि	०८४/८५-०८४/८५	२००	विद्युतीय सूचना पूर्वाधार निर्माण भएको हुने
१०.	डिजटल र स्मार्ट पालिकाको अभियानलाई निरन्तरता	स्मार्ट पालिका निर्माण	०८३/८४–०८४/८५	३५०	डिजटल र स्मार्ट पालिकाको अभियान निरन्तर भएको हुने
११.	सूचना प्रविधि तालिम सञ्चालन	प्रविधिमैत्री कर्मचारी प्रशासन र कार्यालय	०८३/८४-०८३/८४	२००	सूचना प्रविधि तालिम सञ्चालन भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१२.	सञ्चारका साधन प्रयोग सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन	सञ्चार माध्यम र साधनको दुरुपयोगबाट हुने सक्ने समस्या सम्बन्धी सचेतना	साल बसाली	५००	सञ्चारका साधन प्रयोग सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने

५.६.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सूचना तथा सञ्चारका क्षेत्रमा भित्रिएका नवीनतम प्रविधिको प्रयोग गर्न सार्वजनिक र निजी सेवा प्रदायकबिच सहकार्य हुने, लक्षित वर्गमा सञ्चार सेवाको पहुँच विस्तार कार्यक्रम केन्द्रित हुने, उपमहानगरपालिकाको वेवसाइट निरन्तर अद्यावधिक गरी सार्वजनिक सूचनामा पहुँच बढाउने, सञ्चारका माध्यमबाट प्रकाशन र प्रशारण हुने सामाग्रीको गुणस्तरीय विकासको लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने जस्ता कार्य गरिएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने सम्भावना रहन्छ। आयोजना/कार्यक्रमलाई प्राथमिकिकरण तथा स्रोत साधनको उचित विनियोजन गर्न नसकिएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ।

नतिजा सूचकहरु

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
१.	**खानेपानी तथा सरसफाई**				
	असर	पाइपबाट वितरण गरिएको पानीमा पहुँच भएका परिवार (प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. ६.१.१.१)	प्रतिशत	६१.५ ***	७५
	असर	आधारभूत खानेपानी सेवामा पहुँच पुगेका जनसंख्या (प.दि.वि.ल. ६.१.१.२)	प्रतिशत	६१.५ ***	७५
	असर	प्रशोधित/सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच पुगेको जनसंख्या	प्रतिशत	०.६ ***	५
	असर	उन्नत सुधारिएका सरसफाई सम्बन्धी सुविधाहरू प्रयोग गर्ने परिवार जसले यस्ता सुविधाहरु अरुसँग साझेदारी गर्नुपर्दैन (प.दि.वि.ल. ६.२.१.१)	प्रतिशत		
	असर	आधारभूत शौचालय प्रयोग गर्ने जनसंख्याको अनुपात (प.दि.वि.ल. ६.२.१.२)	प्रतिशत	७८.२ ***	९०
	असर	ढल प्रणालीहरु/उपयुक्त (Faecal Sludge Management) मा चर्पी जोडिएका परिवार(प.दि.वि.ल. ६.२.१.३)	प्रतिशत		
	प्रतिफल	उपभोक्ता समितिमार्फत सञ्चालन गरिएका खानेपानी आयोजना	संख्या		
	प्रतिफल	शुद्धिकरण गरी सुरक्षित खानेपानी	संख्या	१७०६	२५०००
	असर	आधुनिक र सुविधा सम्पन्न शौचालय प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	७८.२ ***	९०
	प्रतिफल	डस्टबिन प्रयोग गर्ने र फोहोरलाई वर्गीकरण गर्ने घरपरिवार	संख्या	१ **	५००

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
	प्रतिफल	सामुदायिक हिसाबले संगठित रुपमा नियमित नगर घर तथा टोल सरसफाई कार्यक्रम संख्या (वार्षिक)	संख्या		
२.	**सिँचाई**				
	असर	खेतीयोग्य जमिनमध्ये सिंचाई सुविधा पुगेको भूमि	हेक्टर	१७२.१२*	२५०.२५
	असर	खेतीयोग्य जमिनमध्ये १२ महिना सिंचाई सुविधा पुगेको भूमि	प्रतिशत		
	प्रतिफल	सिंचित क्षेत्रफल (हेक्टर))	हेक्टर		
३.	**उर्जा**				
	असर	विद्युतमा पहुँच भएका जनसंख्या (प.दि.वि.ल. ७.१.१)	प्रतिशत	९५.५ ***	१००
	असर	वैकल्पिक तथा नविकरणीय उर्जा जस्तै सोलार प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	३.४ ***	७.५
	असर	खाना पकाउनका निम्ति ऊर्जाको प्राथमिक स्रोतको रूपमा कोइला, दाउरा, गुइँठा लगायतका ठोस इन्धन प्रयोग गर्ने घरपरिवार (प.दि.वि.ल. ७.१.२.१)	प्रतिशत	१.४ ***	०.५
	असर	खाना पकाउन एलपी ग्याँस प्रयोग गर्ने घरपरिवार (प.दि.वि.ल. ७.१.२.२)	प्रतिशत	५१.८ ***	७५.५
	असर	खाना पकाउन विद्युतीय चुलो प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	० ***	५
		खाना पकाउन बैकल्पिक ऊर्जा प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत		
	असर	विद्युतीय सामग्रीमा हिटर, पंखा, एयर कन्डिसनर, वासिङ मेसिन प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	६९.१ ***	८५
४.	**सडक तथा यातायात**				
	असर	बाह्रै महिना सवारी साधन सञ्चालन कालोपत्रे सडकको लम्बाई	कि.मि.	१२०.१८ **	१६५
	असर	बाह्रै महिना सवारी साधन सञ्चालन ग्राभेल सडकको लम्बाई	कि.मि.	४०२.१२ **	५२५
	असर	बाह्रै महिना सवारी साधन सञ्चालन कच्ची सडकको लम्बाई	कि.मि.	३९०.६९ **	४५०
	प्रतिफल	उप-महानगरपालिका केन्द्रबाट वडा केन्द्र जोड्ने कालोपत्रे सडकको लम्बाई	कि.मि		
	प्रतिफल	उप-महानगरपालिकाको सडकको जम्मा लम्बाई	कि.मि		
	प्रतिफल	उप-महानगरपालिकाको कालोपत्रे सडकको जम्मा लम्बाई	कि.मि		
	प्रतिफल	कालोपत्रे सडक राजमार्ग	कि.मि	७५.४१**	९०
	प्रतिफल	सडकहरुमा व्यवस्थित नाला निर्माण	कि.मि		
	प्रतिफल	पुल तथा कल्भर्ट निर्माण	संख्या	११ **	२५

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
	असर	आफ्नै निजी सवारी साधनमध्ये साइकल भएको घरधुरी संख्या	प्रतिशत	१६.८ ***	२५
	असर	आफ्नै निजी सवारी साधनमध्ये मोटरसाइकल भएको घरधुरी संख्या	प्रतिशत	२०.८ ***	३५
	असर	आफ्नै निजी सवारी साधनमध्ये कार, जिप, भ्यान भएको घरधुरी संख्या	प्रतिशत	२.२ ***	१०.५
५.	**आवास, भवन तथा बस्ती विकास**				
	असर	झुपडीमा बस्ने परिवार	प्रतिशत	१.० ***	०.५
	असर	खर/पराल/पातले छाएको घरमा बस्ने परिवार	प्रतिशत	१.६ ***	०.५
	असर	बाढी, डुबान तथा भूकम्पबाट सुरक्षित र सुविधायुक्त घरमा बस्ने परिवार	प्रतिशत	४१.१***	५५.५
	असर	भूमिहीन तथा सुकुम्बासीको संख्या	प्रतिशत		
	असर	एकीकृत आवासमा छुट्टाछुट्टै घरमा बस्ने परिवार	प्रतिशत		
	असर	जस्ता/टिन/च्यादरको छानो भएको घरमा बस्ने परिवार	प्रतिशत	५५.८ ***	६५.२
६.	**सूचना तथा सञ्चार**				
	असर	टेलिफोन तथा मोबाइल सेवामा पहुँच पुगेको घरपरिवार (साधारण/स्मार्ट फोन)	प्रतिशत	१०० ***	१००
	असर	इन्टरनेट प्रयोगकर्ता घरपरिवारको संख्या	प्रतिशत	३९..४ ***	५५
	असर	रेडियोको पहुँच पुगेका घरपरिवार संख्या	प्रतिशत	३७.६ ***	४५
	असर	टेलिभिजनको पहुँच पुगेका घरपरिवार संख्या	प्रतिशत	५३.५ ***	७५

स्रोत: (*) नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०८२

स्रोत: (**) नगरपालिकाको आवधिक योजना, २०७६/७७

स्रोत: (***) राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

परिच्छेद - ६: वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

६.१ वन तथा भू-संरक्षण

६.१.१ पृष्ठभूमि

उप-महानगरपालिका आवधिक योजना २०८२/८३-२०८६/८७ बाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार पालिकाको कूल क्षेत्रफल १६७.५५ वर्ग कि.मि अर्थात ४३.५७ प्रतिशत वन जंगल क्षेत्रले ओगटेको छ। यस उप-महानगरपालिकामा मनहर, मनकामना, सिसाखानी, नवदुर्गा, जनता, भ्युडहर सुनपुर, सरस्वती, शान्ति, तिकयापुर, शिवशक्ति, लक्ष्मी कमल, रिठेकोट, धर्मशाला, सम्झना, नमुना, त्रिवेणी, फुलवारी, भगवती, तुषारेणी, रायपानी लगायतका १०८ वटा सामुदायिक वनहरु रहेका छन्। यहाँको वन जंगलमा पाईने प्रमुख रुखका प्रजातिहरुमा साल, साज, सिसौ, बढधाइरो, बकाइनो, इपिल जिंगेट, सिमल आदि रहेका छन् भने अन्य वनस्पतिमा टिमुर, चिराइतो, पाषाणवेद, सुगन्ध कोकीला, मालागेडी, कुरिलो आदि रहेका छन्। अर्कोतर्फ यस उप-महानगरपालिकामा वन क्षेत्र बाहेक झाडी बुट्यान क्षेत्र र खेर गइरहेका जमिन पनि केही मात्रामा रहेकोले उक्त जमिनमा व्यापक जनपरिचालन गरी बृक्षारोपण गर्नुपर्ने देखिन्छ जसले गर्दा उप-महानगरपालिकालाई एक प्रकारको हरित बगैंचाको रुपमा विकास गरी वनलाई आयआर्जनसँग जोड्न सकिन्छ। त्यसैगरी उप-महानगरपालिकाको अधिकांश भू-भाग समथर क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने भएकाले वर्षातको समयमा डुबानमा परी सडक अवरुद्ध हुनुका साथै धनजनको क्षति हुने हुनाले भू-संरक्षणका हिसाबले अति संवेदनशील क्षेत्रहरूमा बृक्षारोपण, बाँध निर्माण, तारजाली, तटबन्ध तथा परम्परागत बाढी नियन्त्रण र भू-संरक्षणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ। साथै भू-संरक्षणको प्रभावकारी उपाय बृक्षारोपण भएकाले सो कार्यलाई प्राथमिकतामा राख्नु अति आवश्यक छ।

६.१.२ समस्या तथा चुनौती

इन्धनको प्रमुख श्रोतका रुपमा वन पैदावारको प्रयोग अत्याधिक हुनु, वन पैदावर र जडीबुटी संकलन तथा प्रयोगलाई आर्थिक समृद्धिको रुपमा परिचालन गर्न नसक्नु, सामुदायिक वनको आयस्रोत एवं क्रियाकलापलाई पारदर्शी एवं जवाफदेही बनाउन नसक्नु, मानिस, वातावरण र जंगली जनावरबिच सन्तुलित सम्बन्ध बनाउन नसक्नु जस्ता समस्या र चुनौती यस उप-महानगरपालिकामा समेत रहेका छन्।

६.१.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
जल, जमिन, जंगल र जडीबुटीको दिगो संरक्षण तथा सदुपयोग मार्फत दिगो विकास हासिल
लक्ष्य
उप-महानगरपालिकालाई वातावरण सन्तुलित हरित मैत्री शहरको रुपमा विकास गर्ने।
उद्देश्यहरू
✓ वन क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापन गरी पर्यावरणीय सन्तुलन कायम गर्नु। ✓ वन तथा हरित क्षेत्रको दिगो विकास सुनिश्चित गर्नु।

६.१.४ रणनीति

१. वन क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापन गर्ने ।
२. वनलाई आय आर्जनसँग आबद्ध गरी संरक्षण गर्ने ।
३. खेर गइरहेको झाडी बुट्यान क्षेत्रलाई सदुपयोग गरी वनको क्षेत्रफल बढाइने ।
४. वन संरक्षण कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।
५. जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

६.१.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	संकटापन्न वनस्पति संरक्षण कार्यक्रम	हरित क्षेत्रको विस्तार	०८३/८४-०८३/८४	५००	संकटापन्न वनस्पति संरक्षण कार्यक्रम संचालन भएको हुने
२.	वन सम्बन्धी उद्यमशिलता, वास गाउँ कार्यक्रम	हरित उद्यम प्रवर्द्धन	०८३/८४-०८३/८४	२००	वन सम्बन्धी उद्यमशिलता, वास गाउँ कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
३.	हरियाली पार्क, खुला क्षेत्र, ताल तलैया, पोखरी र सिमसार क्षेत्रको अभिलेखिकरण	प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण	०८३/८४-०८३/८४	५०	हरियाली पार्क, खुला क्षेत्र, ताल तलैया, पोखरी र सिमसार क्षेत्रको अभिलेखिकरण भएको हुने
४.	तुलसीपुर उपमहानगरपालिका बजार क्षेत्रको ग्रिन बेल्टलाई मर्मत सम्भार र रंगरोगन साथै बृक्षारोपन कार्यक्रम	हरित तथा सुन्दर तुलसीपुर निर्माण	साल बसाली	७५०	तुलसीपुर उपमहानगरपालिका बजार क्षेत्रको ग्रिन बेल्टलाई मर्मत सम्भार र रंगरोगन साथै बृक्षारोपन कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
५.	फलफूल तथा अन्य बिरुवा उत्पादन र अनुदानमा वितरण	फलफूल तथा अन्य बिरुवा उत्पादनमा आत्मनिर्भर	०८३/८४–०८५/८६	१०००	फलफूल तथा अन्य बिरुवा उत्पादन र अनुदानमा वितरण भएको हुने
६.	स्थानीय वन ऐन निर्माण	वन तथा भू-संरक्षणका लागि आवश्यक कानूनको निर्माण	०८३/८४-०८३/८४	२००	स्थानीय वन ऐन निर्माण भएको हुने
७.	कटान संवेदनशील क्षेत्रको नक्साङ्कन तथा विवरण संकलन	पहिरोग्रस्त क्षेत्रको नक्साङ्कन	०८३/८४-०८३/८४	१००	कटान संवेदनशील क्षेत्रको नक्साङ्कन तथा विवरण संकलन भएको हुने
८.	दिगो वन व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	दिगो वन व्यवस्थापन सम्बन्धी ज्ञान, सीप र क्षमतामा वृद्धि	०८३/८४-०८३/८४	४००	दिगो वन व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम संचालन भएको हुने
९.	Agro forestry का सम्बन्धमा विज्ञसँग परामर्श	वन व्यवस्थापन	०८३/८४-०८३/८४	३००	Agro forestry का सम्बन्धमा विज्ञसँग परामर्श भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१०.	वडास्तरीय नर्सरी स्थापना	विभिन्न प्रजातिका बोटविरुवाको उत्पादन र वितरण	०८३/८४-०८५/८६	१०००	वडास्तरीय नर्सरी स्थापना भएको हुने
११.	हरित क्षेत्र सम्भाव्यता अध्ययन तथा नक्साङ्कन	हरित क्षेत्र पहिचान	०८३/८४-०८३/८४	४००	हरित क्षेत्र सम्भाव्यता अध्ययन तथा नक्साङ्कन भएको हुने
१२.	भू-संरक्षण तथा कटान नियन्त्रण तालिम	वन संरक्षण	०८३/८४-०८३/८४	३००	भू-संरक्षण तथा कटान नियन्त्रण तालिम संचालन भएको हुने
१३.	एक वन एक नर्सरी कार्यक्रम	स्थानीय हावापानी अनुसारका बेर्नाको सहज उपलब्धता	०८३/८४-०८३/८४	८००	एक वन एक नर्सरी कार्यक्रम संचालन भएको हुने
१४.	वन उपभोक्ता समितिलाई तालिम	उपभोक्ता समितिको सशक्त नेतृत्व	साल बसाली	४००	वन उपभोक्ता समितिलाई तालिम संचालन भएको हुने
१५.	हरित क्षेत्र तथा पार्क निर्माण	स्थानको उपलब्धता र आवश्यकताको आधारमा विभिन्न वडामा हरित क्षेत्र र पार्क निर्माण	०८४/८५–०८५/८६	८००	हरित क्षेत्र तथा पार्क निर्माण भएको हुने
१६.	बृक्षारोपण मार्फत पानीको मुहान संरक्षण	जलाधार र मुहान संरक्षण	साल बसाली	२५०	बृक्षारोपण मार्फत पानीको मुहान संरक्षण भएको हुने
१७.	बायो इञ्जिनियरिङ नमुना क्षेत्र अध्ययन भ्रमण	अनुभव आदान प्रदान	०८३/८४-०८३/८४	४००	बायो इञ्जिनियरिङ नमुना क्षेत्र अध्ययन भ्रमण भएको हुने
१८.	“कटान पश्चात पुनः हरियो” कार्यक्रम संचालन	दिगो वन तथा भू-संरक्षण	०८३/८४-०८३/८४	४००	“कटान पश्चात पुनः हरियो” कार्यक्रम संचालन भएको हुने
१९.	चोरी निकासी नियन्त्रयण गर्न वन रक्षक तालिम तथा अभिमूखीकरण	वन रक्षक र सचेतना मार्फत चोरी निकासी नियन्त्रण	०८३/८४-०८३/८४	१००	चोरी निकासी नियन्त्रयण गर्न वन रक्षक तालिम तथा अभिमूखीकरण कार्यक्रम संचालन भएको हुने
२०.	वातावरणीय हिसाबले जोखिमयुक्त र अति संवेदनशील क्षेत्र घोषणा	जोखिमयुक्त र अति संवेदनशील क्षेत्रको नक्साङ्कन	०८३/८४-०८३/८४	४००	वातावरणीय हिसाबले जोखिमयुक्त र अति संवेदनशील क्षेत्र घोषणा भएको हुने
२१.	कटान क्षेत्र विशेष हरित क्षेत्र प्रवर्द्धन कार्यक्रम	हरित क्षेत्र प्रवर्द्धन	०८३/८४-०८३/८४	१००	कटान क्षेत्र विशेष हरित क्षेत्र प्रवर्द्धन कार्यक्रम संचालन भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२२.	संकटापन्न वन्यजन्तु, स्थलचर, जलचर संरक्षण कार्यक्रम	संकटापन्न वन्यजन्तु संरक्षण	साल बसाली	४००	संकटापन्न वन्यजन्तु, स्थलचर, जलचर संरक्षण कार्यक्रम संचालन भएको हुने
२३.	चोरी शिकारी नियन्त्रण इकाई गठन	वन्यजन्तु संरक्षण	०८४/८५-०८४/८५	५००	चोरी शिकारी नियन्त्रण इकाई गठन भएको हुने

६.१.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

निजी वन प्रवर्द्धनलाई प्रोत्साहन, हरित क्षेत्र विस्तारको लागि बोटबिरुवाको बेर्ना वितरण, नदीजन्य कटान रोक्नका लागि तारजाली व्यवस्थापन, बायो इन्जिनियरिङ विधि अवलम्बन गरी निर्माण जस्ता कार्य गर्न सकिएमा वन तथा भू-संरक्षण गर्न सकिन्छ। पर्यावरणीय सन्तुलनलाई ख्याल नगरी विकास निर्माणका कार्य गरिएमा प्राकृतिक सन्तुलन बिग्रन गई प्राकृतिक विपद् आउने जोखिम रहन्छ।

६.२ जलाधार व्यवस्थापन

६.२.१ पृष्ठभूमि

नेपाल जलस्रोतको धनी राष्ट्रका रुपमा संसारमा परिचित छ। यस उप-महानगरपालिका पनि जलस्रोत तथा जलाधार क्षेत्रमा सम्पन्न छ। यस उप-महानगरपालिकाका महत्वपूर्ण जलाधार क्षेत्रहरूको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गरी पारिस्थितिक सन्तुलन कायम राख्न र उप-महानगरपालिकालाई आर्थिक समृद्धितर्फ लैजान जरुरी छ। उप-महानगरपालिकाको आवधिक योजना २०८२/८३-२०८६/०८७ बाट प्राप्त तथ्यांक अनुसार यहाँ रहेका मुख्य जलस्रोतहरुमा बबई नदी, काला खोला, पत्रे खोला, संक्राम खोला, हापुर खोला, पातु खोला, ग्वार खोला, भमके खोला, तुई खोला, गहते खोला, चौवा खोला, क्वांग खोला, गौरीगाउँ, पढा ताल, कमलपोखरी ताल, सुकीदह ताल आदि महत्वपूर्ण जलाधार क्षेत्रका रूपमा रहेका छन्। वातावरण तथा हरियाली प्रवर्द्धन गरी वातावरणको सन्तुलन कायम राखी जलाधार संरक्षण गर्नका लागि उप-महानगरपालिकाले सडकपेटी, नदी किनार तथा सार्वजनिक जग्गाहरुमा बृक्षारोपण गर्ने कार्य सञ्चालन गर्न जरुरी देखिन्छ।

६.२.२ समस्या तथा चुनौती

जलाधार क्षेत्र संरक्षण, वैज्ञानिक जलाधार व्यवस्थापन, पिउने पानी, कृषि र अन्य प्रयोजनको जलश्रोतको बहुउपयोगको व्यवस्थापन, मानवीय चेतना वृद्धि लगायतका कार्यमा दीर्घकालीन सोच र लगानी लगायतका समस्या र चुनौती रहेको छ।

६.२.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
उपमहानगरपालिकाको जल सम्पदालाई उच्चतम सदुपयोग गरी दिगो विकास हासिल

लक्ष्य

उपमहानगरपालिकाको जलाधार क्षेत्रको दिगो संरक्षण गरी जल सम्पदामा आत्मनिर्भर बन्ने ।

उद्देश्यहरू

✓ जलाधार क्षेत्रको प्रभावकारी व्यवस्थापन गरी आर्थिक समृद्धि हासिल गर्नु ।

६.२.४ रणनीति

१. जलस्रोत तथा जलाधार क्षेत्र पहिचान गरी संरक्षण गर्ने ।
२. जलाधार क्षेत्रको दीर्घकालीन व्यवस्थापन गर्ने ।
३. जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

६.२.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	जलस्रोत तथा जलाधार क्षेत्रको विस्तृत विवरण तयार	जलस्रोत तथा जलाधार क्षेत्रको अद्यावधिक तथ्याङ्क उपलब्ध	०८३/८४-०८३/८४	४००	जलस्रोत तथा जलाधार क्षेत्रको विस्तृत विवरण तयार भएको हुने
२.	स्थानीय जलाधार क्षेत्र संरक्षण नियमावली तयार	कानूनको तर्जुमा	०८४/८५-०८४/८५	१००	स्थानीय जलाधार क्षेत्र संरक्षण नियमावली तयार भएको हुने
३.	विशेष जलाधार क्षेत्र संरक्षण कार्यक्रम	जलाधार क्षेत्र संरक्षण	साल बसाली	५०००	विशेष जलाधार क्षेत्र संरक्षण कार्यक्रम संचालन भएको हुने
४.	पोखरीहरू निर्माण तथा पुर्नउत्थान कार्यक्रम	पालिकाको सौन्दर्य वृद्धि र बहुउपयोग	साल बसाली	१०००	पोखरीहरू निर्माण तथा पुर्नउत्थान कार्यक्रम संचालन भएको हुने
५.	बृक्षारोपण कार्यक्रम	वनजंगल संरक्षण र व्यवस्थापन	साल बसाली	१५००	बृक्षारोपण कार्यक्रम संचालन भएको हुने
६.	निजी क्षेत्रको संलग्नतामा जलाधार क्षेत्र उपयोग गरी आर्थिक दिगो पर्यटन, कृषि र उद्योग क्षेत्रका कार्यक्रम संचालन गर्न अन्तरक्रिया	जलाधार क्षेत्रको बहुपयोग	०८३/८४-०८४/८५	१००	निजी क्षेत्रको संलग्नतामा जलाधार क्षेत्र उपयोग गरी आर्थिक दिगो पर्यटन, कृषि र उद्योग क्षेत्रका कार्यक्रम संचालन गर्न अन्तरक्रिया भएको हुने
७.	जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन	बहुसरोकारवाला निकाय र व्यक्ति सचेत	साल बसाली	२००	जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने

६.२.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

जलाधार क्षेत्रको नक्साङ्कन र संरक्षण, खाली तथा प्रयोगहीन जमिनमा वृक्षारोपण, प्राकृतिक पोखरीको संरक्षण र कृत्रिम पोखरीको निर्माण, जलाधार क्षेत्रको संरक्षण र बहुउपयोग सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकेमा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण हुन जान्छ। जलाधार क्षेत्रको अतिक्रमण, अव्यवस्थित फोहोरमैला र सचेतनाको अभावमा जलाधार क्षेत्र विनाश हुँदै जाने जोखिम रहन्छ।

६.३ विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन

६.३.१ पृष्ठभूमि

भौगोलिक जटिलताका कारण नेपाल प्राकृतिक प्रकोपको उच्च जोखिम क्षेत्रमा रहेको छ। नेपालमा वर्षेनी प्राकृतिक प्रकोपका कारण ठूलो मात्रामा जनधनको क्षति हुने गरेको छ। नेपालमा वि.सं. २०७२ सालको महाभूकम्पको पीडा अझै ताजा नै छ। यस उप-महानगरपालिका पनि प्राकृतिक प्रकोपको दृष्टिकोणले संवेदनशील अवस्थामा रहेको छ। यहाँ विशेषगरी बाढी, नदी कटान, हावाहुरी, असिना, चट्याङ, अनावृष्टि, सुख्खा खडेरी, आगलागी जस्ता प्राकृतिक प्रकोपहरु देखापर्दै आइरहेका छन्। यस्ता प्रकोपहरु सामान्यतया पूर्ण नियन्त्रण गर्न नसके पनि प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरु अवलम्बन गरी जनधनको क्षतिलाई न्यूनीकरण गर्न सकिन्छ। यसका लागि उपमहानगरपालिकाले विपद् व्यवस्थापन पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना तयार पारी लागु गर्नु आवश्यक हुन्छ।

६.३.२ समस्या तथा चुनौती

जलवायु परिवर्तनजन्य प्राकृतिक प्रकोप न्यूनीकरण, नदी कटान र भू-क्षय नियन्त्रण, व्यवस्थित र प्रणालीबद्ध मानव बस्ती विकास र शहरीकरण, विषादीजन्य र किटनाशक औषधिको प्रयोग सम्बन्धी सचेतना वृद्धि, प्राविधिक अध्ययन विना जथाभावी विकास संरचना निर्माण गर्नु, विकास निमार्ण कार्यलाई पर्यावरणमैत्री बनाई दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिमा सहजीकरण लगायतका समस्या र चुनौतीको विद्यमानता रहेको छ।

६.३.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
प्रभावकारी विपद् व्यवस्थापन सुरक्षित जनजीवन
लक्ष्य
विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा प्रतिकार्य योजना लागू गरी पूर्णत कार्यान्वयन गर्ने।
उद्देश्यहरू
✓ प्राकृतिक तथा गैर प्राकृतिक विपद्बाट हुने क्षति न्यूनीकरण गर्नु। ✓ विपद्को दिगो तथा प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु।

६.३.४ रणनीति

१. विपद् जोखिम क्षेत्र नक्साङ्कन गर्ने।

२. विपद् पूर्वानुमान तथा पूर्व चेतावनी प्रणाली प्रभावकारी बनाउने ।
३. बिमा योजना लागू गर्ने ।
४. विपद् व्यवस्थापनमा सक्षम संयन्त्रको निर्माण गर्ने ।
५. जलवायु अनुकूलन तथा जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणका लागि क्षमता विकास गर्ने ।
७. श्रोतको प्रबन्ध, क्षमता विकास र जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

६.३.५ कार्यक्रमको विस्तृत विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	उच्च जोखिम क्षेत्रहरूको नक्साङ्कन	नक्साङ्कनको आधारमा सुरक्षित बस्ती विकास	०८३/८४-०८३/८४	४००	उच्च जोखिम क्षेत्रहरूको नक्साङ्कन भएको हुने
२.	बाढी, पहिरो, नदी कटान तथा भू-क्षय नियन्त्रणका साथै आवश्यक तारजालीको व्यवस्थापन	विपद् जोखिम न्यूनीकरण	०८३/८४-०८५/८६	१५००	बाढी, पहिरो, नदी कटान तथा भू-क्षय नियन्त्रणका साथै आवश्यक तारजालीको व्यवस्थापन भएको हुने
३.	विपन्न तथा जोखिममा परेका घरपरिवारलाई सुरक्षित आवासका लागि सहयोग	सुरक्षित आवास निर्माण	०८३/८४-०८४/८५	५००	विपन्न तथा जोखिममा परेका घरपरिवारलाई सुरक्षित आवासका लागि सहयोग प्राप्त भएको हुने
४.	वातावरण प्रदुषण नियन्त्रण, विपद् जोखिम नक्शाङ्कन, विपद् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना (DPRP) लगायत निर्माण तथा अद्यावधिक	विपद् उत्थानशिलता	०८३/८४-०८३/८४	१५०	वातावरण प्रदुषण नियन्त्रण, विपद् जोखिम नक्शाङ्कन, विपद् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना (DPRP) लगायत निर्माण तथा अद्यावधिक भएको हुने
५.	अत्यावश्यक खोज तथा उद्धार सामग्री र बारुणयन्त्र (दमकल) का उपकरण खरिद एवं मर्मत सम्भार व्यवस्थापन	अग्नि सुरक्षा सुदृढिकरण	०८३/८४-०८४/८५	१०००	अत्यावश्यक खोज तथा उद्धार सामग्री र बारुणयन्त्र (दमकल) का उपकरण खरिद एवं मर्मत सम्भार व्यवस्थापन भएको हुने
६.	विपद् पूर्वानुमान तथा चेतावनी सुचना प्रणालीको प्रभावकारी सञ्चालन	प्रविधिको प्रयोगबाट विपद्बाट हुने क्षति न्यूनीकरण	०८३/८४-०८३/८४	३००	विपद् पूर्वानुमान तथा चेतावनी सुचना प्रणालीको प्रभावकारी सञ्चालन भएको हुने
७.	विपद् सम्बन्धी पूर्व सूचना सम्प्रेषण	विपद् क्षति न्यूनीकरण	०८३/८४-०८४/८५	२००	विपद् सम्बन्धी पूर्व सूचना सम्प्रेषण भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
८.	बीमा योजनामा अनुदान	गरीबलाई प्रोत्साहन	०८३/८४-०८३/८४	९००	बीमा योजनामा अनुदान प्रदान भएको हुने
९.	विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्माण	पूर्वतयारी	०८४/८५-०८४/८५	३००	विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्माण भएको हुने
१०.	वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन संयन्त्र निर्माण	विपद् न्यूनीकरण	०८३/८४-०८३/८४	२५०	वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन संयन्त्र निर्माण भएको हुने
११.	खुल्ला स्थान तय गरी पूर्वाधार निर्माण	विपद् क्षति न्यूनीकरण	०८३/८४-०८५/८६	२२००	खुल्ला स्थान तय गरी पूर्वाधार निर्माण भएको हुने
१२.	संक्रामक रोग तथा महामारी प्रतिकार्य टोली गठन	संक्रामणजन्य रोग व्यवस्थापन	०८३/८४-०८३/८४	१२००	संक्रामक रोग तथा महामारी प्रतिकार्य टोली गठन भएको हुने
१३.	विपद् प्रतिकार्य स्वयंसेवक समूहलाई तालिम	क्षमता विकास	साल बसाली	२००	विपद् प्रतिकार्य स्वयंसेवक समूहलाई तालिम प्रदान गरिएको हुने
१४.	विपद् उद्धार सामाग्री खरिद	सामाग्रीको उपलब्धता	०८३/८४-०८४/८५	५००	विपद् उद्धार सामाग्री खरिद भएको हुने
१५.	महामारीका लागि आइसोलेसन केन्द्र निर्माण	महामारी नियन्त्रण	०८३/८४–०८४/८५	२०००	महामारीका लागि आइसोलेसन केन्द्र निर्माण भएको हुने
१६.	विपद् व्यवस्थापन गर्ने संस्थाहरुसँग प्रभावकारी समन्वय र सहकार्य	समन्वयात्मक र सहकार्यात्मक विपद् व्यवस्थापन	साल बसाली	२००	विपद् व्यवस्थापन गर्ने संस्थाहरुसँग प्रभावकारी समन्वय र सहकार्य भएको हुने
१७.	जलवायू अनुकूलनका हिसाबले स्मार्ट भिलेज सम्भाव्यता अध्ययन	स्मार्ट भिलेज निर्माण	०८३/८४-०८३/८४	१००	जलवायू अनुकूलनका हिसाबले स्मार्ट भिलेज सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने
१८.	तालिम, अन्तरक्रिया तथा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन	विपद् प्रतिकार्य र रोकथाम सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि	साल बसाली	३००	तालिम, अन्तरक्रिया तथा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने

६.३.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नगरक्षेत्रमा प्रत्येक वर्ष देखापर्ने प्राकृतिक जोखिम न्यूनीकरणको लागि जोखिमयुक्त क्षेत्रको नक्साङ्कन हुने, जोखिमयुक्त स्थानबाट सुरक्षित स्थानमा बस्ती स्थानान्तरण हुने, जलवायु परिवर्तनबाट सिर्जना हुने समस्या र अनुकुलनताका उपाय अवलम्बन हुने, संक्रमण र महामारीजन्य रोगको बारेमा उप-महानगरपालिका भौतिक र वित्तीय रुपमा सबल अवस्थामा हुने तथा तीनै तहका सरकारबाट सञ्चालित कार्यक्रमबिच समन्वयात्मक सम्बन्ध बनाउन सकेमा विपद्जन्य समस्या र जलवायु परिवर्तन अनुकुल बालीनाली लगाउन सकिन्छ।

विपद्को पूर्व सूचना प्रणालीको स्थापना, पूर्व तयारीका कार्यक्रम, राहत, उद्धार तथा पुर्नस्थापना कोष जस्ता आधारभूत कार्यक्रम सञ्चालन गर्न नसकिएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न कठिन हुन्छ ।

६.४ वातावरण संरक्षण

६.४.१ पृष्ठभूमि

हाम्रो वरपर रहेका प्राकृतिक अवयवहरू जस्तै वायुमण्डल, भूमि, जल, वनजंगल, वनस्पति, जीवजन्तु र प्राकृतिक जीवनचक्र, जलवायु तथा मौसम आदिको अन्तरक्रिया र समग्रताले सिर्जना गरेका भौतिक अवस्थालाई वातावरण भनिन्छ । वातावरण संरक्षण भनेको सम्पूर्ण वातावरणीय अवयवहरूको एकीकृत संरक्षणको पाटो हो । यसमा समग्रमा जल, जमिन, जंगल, वायुमण्डल र हाम्रो वरपरको सेरोफेरोलाई स्वच्छ, सफा र सन्तुलित राख्ने विषय आउँछ । वातावरण प्रदुषणले मानिसमा विभिन्न किसिमका रोगहरू निम्त्याउँछ । नेपालको संविधानमा प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने हक हुनेछ भनी मौलिक हकको रुपमा उल्लेख गरिएको छ । मौलिक हकको प्रत्याभूति दिलाउनका लागि उप-महानगरपालिकाले **जहाँ छ्हारी, त्यहाँ चौतारी** को अवधारणालाई साकार पार्न सार्वजनिक स्थलमा चौतारी निर्माण गर्ने, बाझो, खाली सार्वजनिक स्थलको संरक्षण गरी वातावरण जोगाउन वृक्षारोपण गर्ने लगायतका नीति अगाडि सारेको छ यसका साथै पालिकाले **सफा तुलसीपुर सुन्दर तुलसीपुर** को सौन्दर्यकरण गर्न आवश्यक कार्य गर्ने, नगरको फोहरलाई दीर्घकालिन रुपमा व्यवस्थापन गर्नका लागि स्थायी ल्यान्डफिल साईटको व्यवस्था गर्ने लगायतका नीतिहरु अगाडि सारेको छ ।

६.४.२ समस्या तथा चुनौती

वातावरण र विकास बिच सन्तुलन कायम गर्नु, पर्यावरणमैत्री कृषि प्रणालीको अवलम्बन, प्रदुषकले क्षति व्यहोर्ने पद्धतिको कार्यान्वयन गराउनु, फोहर व्यवस्थापनका लागि ल्याण्डफिल्ड साइटको व्यवस्था, फोहोरको वर्गीकरण तथा पुनः प्रयोग, सामाजिक उत्तरदायित्व अन्तर्गत उप-महानगरपालिका क्षेत्रभित्रका उद्योग, कलकारखानालाई सामाजिक पुनः उत्थानका कार्यक्रममा उत्प्रेरित गर्नुपर्ने जस्ता समस्या र चुनौती वातावरण संरक्षणका क्षेत्रमा यस उप-महानगरपालिकामा समेत रहेका छन् ।

६.४.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
स्वच्छ, सफा, हराभरा हाम्रो उप-महानगरपालिका
लक्ष्य
उप-महानगरपालिकालाई वातावरणमैत्री नमूना हरित क्षेत्रका रुपमा विकास गर्ने ।
उद्देश्यहरू
✓ जल, जमिन, वायु र ध्वनी प्रदुषण नियन्त्रण गर्नु । ✓ सम्पूर्ण पूर्वाधार विकास क्रियाकलापहरुलाई दिगो र वातावरण मैत्री बनाउनु ।

६.४.४ रणनीति

१. प्रदुषण नियन्त्रणका लागि मापदण्ड बनाई लागू गर्ने ।
२. समुदाय वा टोलस्तरमा नियमित सरसफाई तथा शौचालय निर्माण अभियान सञ्चालन गर्ने ।
३. विकास निर्माणका कार्यक्रम गर्दा IEE कार्यान्वयन गर्ने ।
४. ऐतिहासिक तथा सार्वजनिक स्थलहरुको दिगो विकास र संरक्षण गर्ने ।

६.४.५ कार्यक्रमको विस्तृत विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	प्लाष्टिक तथा टायर, ट्यूब जलाउन निषेध अभियान	पर्यावरण संरक्षण	साल बसाली	१५०	प्लाष्टिक तथा टायर, ट्यूब जलाउन निषेध अभियान संचालन भएको हुने
२.	मरेका चौपायाहरू व्यवस्थापन गर्ने स्थान निर्माण	फोहोरमैला व्यवस्थापन	०८३/८४-०८४/८५	८००	मरेका चौपायाहरू व्यवस्थापन गर्ने स्थान निर्माण भएको हुने
३.	वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन गर्न अनुदान	परम्परागत उर्जाको प्रयोगलाई क्रमिक निरुत्साहन	०८३/८४-०८३/८४	१७००	वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन गर्न अनुदान प्रदान गरिएको हुने
४.	ठूला उद्योग सञ्चालन मापदण्ड तयार	कानूनको निर्माण	०८४/८५-०८५/८६	१००	ठूला उद्योग सञ्चालन मापदण्ड तयार भएको हुने
५.	भू-संरक्षण योजना कार्यान्वयन	भू-संरक्षण	०८३/८४-०८३/८४	३००	भू-संरक्षण योजना कार्यान्वयन भएको हुने
६.	एकीकृत संरक्षण योजना निर्माण	पर्यावरणीय, सामाजिक, सांस्कृतिक धरोहरको संरक्षण	०८३/८४-०८३/८४	३००	एकीकृत संरक्षण योजना निर्माण भएको हुने
७.	एक वडा एक हरित पार्कहरूको निर्माण	हरियाली प्रवर्द्धन	०८३/८४–०८५/८५	४५००	एक वडा एक हरित पार्कहरूको निर्माण भएको हुने

६.४.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

भू-उपयोग नीति अनुसार उद्योगको स्थापना, पर्यावरणमैत्री बालीनाली उत्पादन, भौतिक निर्माण सम्बन्धी विकासका कार्य सञ्चालन गर्दा दीर्घकालीन वातावरणीय प्रभावको अध्ययन, औद्योगिक, अस्पतालजन्य, मानवजन्य फोहोरमैलाको वैज्ञानिक व्यवस्थापन तथा मृत जनावरको उचित व्यवस्थापन भएमा वातावरण संरक्षण हुन सक्छ । वातावरण संरक्षण सम्बन्धी जनचेतनाको कमी, नदीजन्य तथा खानीजन्य पदार्थको अधिक दोहन, दीर्घकालीन असरको अध्ययन नगरी सञ्चालन गरिने विकास निर्माणका कार्यले पृथ्वीबाट मानव लगायत अन्य प्राणीको पनि लोप हुने जोखिम रहन्छ ।

नतिजा सूचकहरु

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
१.	**वन तथा भू-संरक्षण**				
	असर	वनले ओगटेको कुल क्षेत्र (प्रतिशत) (प.दि.वि.ल. १५.१.१)	प्रतिशत	४३.५७ *	५५
	असर	निजी वनले ओगटेको क्षेत्र हेक्टर (प.दि.वि.ल. १५.१.१.१)	हेक्टर	९९ **	११५
	प्रतिफल	वृक्षारोपण गरिएको क्षेत्र (प.दि.वि.ल. १५.२.१.२)	हेक्टर		
	प्रतिफल	जैविक विविधता युक्त क्षेत्र	संख्या	७ **	१५
	असर	सामुदायिक तथा कबुलियत वन क्षेत्र	हेक्टर	१०४**	१२५
	असर	जडीबुटी तथा फलफूल खेतीले ओगटेको सामुदायिक वनको क्षेत्र	प्रतिशत		
	असर	मिचाहा प्रजातिका बिरुवाहरुले ओगटेको वनको क्षेत्र (प्रतिशत)	प्रतिशत		
	असर	संकटापन्न अवस्थामा रहेका औषधिको रुपमा प्रयोग हुने वनस्पतिहरु	प्रतिशत		
	असर	अनुत्पादक झाडी, बुट्यान क्षेत्र मध्ये उत्पादनशील वनमा परिणत भएको क्षेत्र			
	असर	संकटापन्न घोषणा भएका वनस्पतिको संख्या	प्रतिशत		
	असर	संकटापन्न घोषणा भएका वन्यजन्तुको संख्या	प्रतिशत		
	प्रतिफल	सामुदायिक वनभित्र निर्मित पोखरी संख्या	संख्या		
	असर	बायो इन्जिनियरिङ्ग प्रविधिको प्रयोग गरी भू-संरक्षण गरिएका स्थानहरूको संख्या	प्रतिशत		
२.	**जलाधार व्यवस्थापन**				
	असर	ताल, सिमसार र तलाउ/पोखरीहरुको संख्या (प.दि.वि.ल. १५.१.२.२)	प्रतिशत		
	असर	संकटासन्न तालहरु/पोखरीहरु (प.दि.वि.ल. १५.४.१.१)	प्रतिशत		
	प्रतिफल	संरक्षित सिमसार क्षेत्र र तालतलैया	संख्या	४ **	९
	प्रतिफल	संरक्षित भू-क्षय र बाढी संवेदनशील क्षेत्र	संख्या	५ **	-
	प्रतिफल	परम्परागत जैविक विधि अपनाई संरक्षण गरिएका पानीको मुहानहरुको संख्या	संख्या	५ **	१२
	प्रतिफल	संकटमा परी पुनरुत्थान गरिएका पानीका मुहानको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	वनजंगल भित्र रहेका पोखरीहरुको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	संकटयुक्त अर्थात् सुख्खाका कारण सुक्ने खतरामा रहेका नदीहरूको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	संकटयुक्त अर्थात् सुख्खाका कारण सुक्ने खतरामा रहेका पानीका मुहानहरुको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	संकटयुक्त अर्थात् सुख्खाका कारण सुक्ने खतरामा रहेका सिमसार क्षेत्रको संख्या	संख्या		

Commented [ii3]:

Commented [D4R3]:

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
	असर	नयाँ निर्माण गरिएका पोखरी, ताल वा अन्य जलक्षेत्रले ओगटेको क्षेत्र	प्रतिशत		
३.	**विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन**				
	प्रतिफल	विपद्को कारण ज्यान गुमाउनेको संख्या (प.दि.वि.ल. ११.५.१.१)	संख्या		
	प्रतिफल	वस्ती अयोग्य स्थानमा बसोबास गरेका परिवार	प्रतिशत	२० **	१०
	असर	तालिम प्राप्त स्वयंसेवक	संख्या	७२ **	१५०
	प्रतिफल	विपद्को बेला भेला हुने स्थानको संख्या	संख्या	२५ **	५०
	प्रतिफल	दमकल संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	एक्सकाभेटर संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	विपद् व्यवस्थापनमा क्रियाशील संघ/संस्था	संख्या	४**	९
	असर	भूकम्प प्रतिरोधी घरको प्रतिशत	प्रतिशत		
	प्रतिफल	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना अन्तर्गत समुदायस्तरमा कार्यान्वयन भएका कार्यक्रमहरूको संख्या (प.दि.वि.ल. १३.२.१)	संख्या		
	प्रतिफल	जलवायु अनुकूलनका वनस्पति तथा बालीनालीको संख्या	संख्या		
	असर	जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी शिक्षा समावेश गरेका विद्यालयहरूको संख्या (प.दि.वि.ल. १३.३.१.१)	प्रतिशत		
	प्रतिफल	जलवायुका असरलाई कम गर्ने कार्यमा तालिम प्राप्त व्यक्तिहरूको संख्या	संख्या		
४.	**वातावरण संरक्षण**				
	प्रतिफल	नव हरित क्षेत्रको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	वातावरणीय संवेदनशील क्षेत्रहरूको संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	सडक सौन्दर्यीकरण	कि.मि.		

स्रोत: (*) नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०८२

स्रोत: (**) नगरपालिकाको आवधिक योजना, २०७६/७७

Commented [ii3]:

Commented [D4R3]:

परिच्छेद -७: संस्थागत विकास सेवा प्रवाह तथा सुशासन

७.१ सुशासन तथा सेवा प्रवाह

७.१.१ पृष्ठभूमि

उप-महानगरपालिकाबासीलाई चुस्त, पारदर्शी तथा सुविधाजनक सेवा प्रवाह गर्नु उप-महानगरपालिकाको पहिलो दायित्व हो । सही सूचना तथा जानकारी प्राप्त नहुँदा सेवाग्राहीले पटक पटक दुःख पाउने अवस्था आउँछ भने पालिकाप्रति जनविश्वास पनि घट्न जान्छ । उप-महानगरपालिकाले कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरूको क्षमता अभिवृद्धि तालिम, नागरिक भेला, सार्वजनिक सुनुवाइ, सामाजिक परीक्षण, अनुगमन तथा नियन्त्रण कार्यप्रणालीलाई चुस्त, व्यवस्थित तथा पारदर्शी बनाउनु आवश्यक छ ।

७.१.२ समस्या तथा चुनौती

प्रशासनिक र वित्तीय उत्तरदायित्व प्रवर्द्धन गर्नु, निर्वाचित र मनोनित पदाधिकारी तथा कर्मचारीको आचरण र अनुशासन कायम गर्नु, सेवा प्रवाह सरल, सुलभ र गुणस्तरीय बनाउनु, नागरिक शिक्षा र राजनीतिक चेतनाको विकास र विस्तार गर्नु, विविधता, प्रविधिमैत्री र समावेशी शासनको प्रवर्द्धन तथा सहभागितात्मक शासन पद्धतिको अवलम्बन गर्नु चुनौतीपूर्ण कार्यको रुपमा रहेको छ ।

७.१.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाको सरोकार जनमूखी सरकार
लक्ष्य
सेवा प्रवाहलाई छिटो, छरितो, सुलभ जनउत्तरदायी र प्रभावकारी बनाई जनचासोमा केन्द्रित हुने ।
उद्देश्यहरू
✓ भ्रष्टाचारमुक्त असल शासनको प्रत्याभूति गरी सेवा प्रवाहलाई जनमूखी बनाउनु ।

७.१.४ रणनीति

१. जनचासोमा केन्द्रित जनमूखी सरकार महशुस हुने सेवा प्रणाली प्रवर्द्धन गर्ने ।

७.१.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	नियमित नागरिक सन्तुष्टि सर्वेक्षण	सेवा प्रवाहको प्रभावकारीता मापन	०८३/८४-०८४/८५	८००	नियमित नागरिक सन्तुष्टि सर्वेक्षण भएको हुने
२.	असल अभ्यास आदानप्रदान कार्यक्रम	संस्थागत सुधार	०८३/८४-०८३/८४	२००	असल अभ्यास आदानप्रदान कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
३.	जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुको लागि क्षमता विकास कार्यक्रम	सुशासन कायम तथा उत्कृष्ट सेवा प्रवाह	०८३/८४–०८३/८४	७००	जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुको लागि क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
४.	सुशासन प्रवर्द्धन सम्बन्धी पञ्चवर्षीय कार्ययोजना निर्माण	संस्थागत सुशासन	०८३/८४–०८३/८४	२००	सुशासन प्रवर्द्धन सम्बन्धी पञ्चवर्षीय कार्ययोजना निर्माण भएको हुने
५.	घुम्ती स्थानीय सरकार कार्यक्रम	सार्वजनिक सेवामा सहज पहुँच	साल बसाली	१५००	घुम्ती स्थानीय सरकार कार्यक्रम संचालन भएको हुने
६.	सूचना प्रविधि पूर्वाधार खरिद	सेवा प्रवाह छिटो, छरितो	०८३/८४-०८३/८४	१०००	सूचना प्रविधि पूर्वाधार खरिद भएको हुने
७.	इन्टरनेट स्तरवृद्धि र सेवा विस्तार	सहज, सुलभ र भरपर्दो इन्टरनेट सेवा	०८३/८४-०८३/८४	६००	इन्टरनेट स्तरवृद्धि र सेवा विस्तार भएको हुने
८.	सार्वजनिक अभिलेख र पञ्जिकरण डिजिटलाइजेसन	अद्यावधिक अभिलेख व्यवस्थापन	साल बसाली	६००	सार्वजनिक अभिलेख र पञ्जिकरण डिजिटलाइजेसन भएको हुने
९.	आवश्यकताका आधारमा वडा भवन डिपिआर तयारी	भवन निर्माण	०८३/८४-०८३/८४	१६००	वडा भवन डिपिआर तयारी भएको हुने
१०.	न्यायिक समिति क्षमता विकास	न्याय सम्पादनमा प्रभावकारिता	०८३/८४-०८३/८४	५००	न्यायिक समिति क्षमता विकास तालिम संचालन भएको हुने
११.	स्थानीय सरकार रेडियो कार्यक्रम	सार्वजनिक सूचना र कामकारवाही बारे जानकारी प्रदान	०८३/८४-०८३/८४	५००	स्थानीय सरकार रेडियो कार्यक्रम संचालन भएको हुने
१२.	सार्वजनिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली निर्माण	सार्वजनिक महत्वको सूचनामा सहज पहुँच	०८४/८५-०८५/८६	१२००	सार्वजनिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली निर्माण भएको हुने
१३.	जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारी क्षमता विकास	कार्य सम्पादनमा सहजता	साल बसाली	६००	जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारी क्षमता विकास तालिम संचालन भएको हुने
१४.	विकास निर्माण प्रगति विवरण Display Board निर्माण	विकास निर्माणको प्रगतिबारे अवगत	०८३/८४-०८३/८४	७००	विकास निर्माण प्रगति विवरण Display Board निर्माण भएको हुने
१५.	आयोजना स्थल विवरण प्रकाशन	जनतामा सचेतना वृद्धि	०८३/८४-०८३/८४	६००	आयोजना स्थल विवरण प्रकाशन भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१६.	कर्मचारीको तलब वृद्धि तथा भत्ता	कर्मचारीलाई प्रोत्साहन	साल बसाली	६००	कर्मचारीको तलब वृद्धि तथा भत्ताको व्यवस्था भएको हुने
१७.	सार्वजनिक सुनुवाई संचालन	सरोकारवाला पक्षबिच सार्वजनिक महत्वका विषयमा बहस	साल बसाली	६००	सार्वजनिक सुनुवाई संचालन भएको हुने

७.१.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

विकासको प्रतिफल समावेशी र समन्यायिक तवरबाट वितरण गर्न, लक्षित वर्गमा परिवर्तनको महशुस गराउन, समाजमा प्रणाली, शौहार्दता र सद्भाव कायम गर्न सुशासनको महत्वपूर्ण भुमिका हुन्छ। नैतिक मूल्य मान्यताको स्खलन, भ्रष्टाचार, वित्तीय विश्रृङ्खलता, अपारदर्शीता, दण्डहीनता, जनउत्तरदायी व्यवहार, जनगुनासोको सम्बोधन गर्ने संयन्त्रको अभावमा सार्वजनिक प्रशासनलाई क्षयीकरण गर्ने, विकृति मौलाउने, समाजमा धनी र गरीब बिचको असमानता अझ गहिरो हुँदै जाने जोखिम रहन्छ।

७.२ मानव अधिकार तथा सामाजिक न्याय

७.२.१ पृष्ठभूमि

मानवियता, मानवहित र सामाजिक न्यायका निम्ती आम नागरिकलाई मानव अधिकारको महत्व र आवश्यकता बारे ज्ञान हुनुपर्दछ। आधारभूत तहमा मौलिक हकको रुपमा नेपालको संविधानले प्रत्याभूत गरेका मानवअधिकार उपभोगको सुनिश्चितता गर्ने राज्य र राज्यद्वारा परिचालित राज्यका यन्त्रहरू जस्तै प्रशासन, प्रहरी र राज्यका संवैधानिक अंगहरू जस्तै न्यायालय, मानव अधिकार आयोग, स्थानीय न्यायिक समिति आदि हुन्। स्थानीय सरकारको प्रमुख दायित्व अन्तर्गत मानव अधिकार प्रत्याभूत गर्नु र सामाजिक न्याय कायम गर्नुपर्ने भएकोले स्थानीय विकास योजनाका यी विषयको सम्बोधन गरिएको छ।

७.२.२ समस्या तथा चुनौती

अशिक्षा, अज्ञानता र पछौटेपन लगायतका सामाजिक कु-संस्कार, गरिबी, दण्डहिनता, राजनीतिक र नागरिक चेतनाको अभाव, न्यायमा पहुँच लगायतका विषय मानव अधिकार तथा सामाजिक न्यायको स्थापनाको क्षेत्रमा समस्या र चुनौतीका रुपमा रहेका छन्।

७.२.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
सामाजिक न्यायपूर्ण समाजको निर्माण
लक्ष्य
मानव अधिकार उल्लङ्घनका घटनाहरुमा उल्लेख्य कमी ल्याई मौलिक हक प्रत्याभूत गर्ने।
उद्देश्यहरू
✓ मानव अधिकारको प्रत्याभूति गरी न्यायपूर्ण समाजको निर्माण गर्नु।

७.२.४ रणनीति

१. मानव वेचविखन तथा शोषणका दृष्टिकोणले संवेदनशील व्यक्ति तथा समूह पहिचान गरी व्यापक जनचेतना अभिवृद्धि र सशक्तिकरण गर्ने ।

७.२.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	जोखिम समूह र व्यक्तिको पहिचान	संरक्षणका उपाय अवलम्बन	०८३/८४-०८३/८४	६००	जोखिम समूह र व्यक्तिको पहिचान
२.	न्यायिक समितिको बैठक सञ्चालन तथा परिचालन	सहज, सुलभ र छिटो छरितो न्याय	०८३/८४-०८३/८४	२००	न्यायिक समितिको बैठक सञ्चालन तथा परिचालन भएको हुने
३.	कर्मचारी र न्यायिक समितिका सदस्यहरुलाई क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी तालिम/भ्रमण	असल अभ्यासको अध्ययन	०८३/८४-०८४/८५	२५०	कर्मचारी र न्यायिक समितिका सदस्यहरुलाई क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी तालिम/भ्रमण भएको हुने
४.	कानून कार्यान्वयन सम्बन्धमा सरोकारवाला पक्षसँग अन्तरक्रिया कार्यक्रम	कानूनी सुशासन	०८३/८४-०८३/८४	५०	कानून कार्यान्वयन सम्बन्धमा सरोकारवाला पक्षसँग अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
५.	सामाजिक सञ्जाल तथा स्थानीय सञ्चार माध्यम मार्फत जनचेतनामूलक कार्यक्रम	मनवता विरोधी घटनाको न्यूनीकरण	साल बसाली	५००	सामाजिक सञ्जाल तथा स्थानीय सञ्चार माध्यम मार्फत जनचेतनामूलक कार्यक्रम
६.	वडास्तरीय मानव अधिकार सेल गठन	मानव अधिकारको संरक्षण	०८३/८४-०८३/८४	६००	वडास्तरीय मानव अधिकार सेल गठन भएको हुने
७.	आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरणका लागि लक्षित समूह आय आर्जन कार्यक्रम	आर्थिक सशक्तिकरण	साल बसाली	६००	आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरणका लागि लक्षित समूह आय आर्जन कार्यक्रम संचालन भएको हुने
८.	न्यायिक समितिमा मानवअधिकार उल्लङ्घनका घटना दर्ता गर्न महिला सेल अभिमूखीकरण	मनवअधिकार हननका घटना प्रति संवेदनशिलता वृद्धि	०८३/८४-०८३/८४	५००	न्यायिक समितिमा मानवअधिकार उल्लङ्घनका घटना दर्ता गर्न अभिमूखीकरण भएको हुन
९.	निशुल्क कानुनी परामर्श सेवा सञ्चालन	सुलभ र प्रभावकारी कानूनी सेवा	०८३/८४-०८३/८४	६००	निशुल्क कानुनी परामर्श सेवा सञ्चालन भएको हुन

७.२.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

मानवअधिकार अभावमा विकासको कुनै पनि उपलब्धिको मुल्य र महत्व रहदैन् । सामाजिक वर्ग विभेद, जात व्यवस्था, लैङ्गिक असमानता, यौनिक र अल्पसंख्यक मानिसको पहिचानको अभाव, कानूनको व्यक्ति जनित व्याख्या र कार्यान्यवनले आधारभूत मानव अधिकारको उल्लङ्घनका हुने जोखिम रहन्छ । विकास योजना निर्माण, नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा, लक्षित वर्ग कार्यक्रम कार्यान्वयन जस्ता आधारभूत पक्षमा सरोकारवाला पक्षको आवाज, प्रतिनिधित्व र पहिचानको सम्बोधन हुन सकेमा मात्र मानव अधिकारको संरक्षण हुन्छ ।

७.३ तथ्याङ्क, व्यवस्थापन, राजश्व परिचालन, वित्तीय अनुशासन तथा लेखा व्यवस्थापन

७.३.१ पृष्ठभूमि

कुनै पनि विकास योजनालाई सफल रुपमा कार्यान्वयन गर्न वस्तुनिष्ठ सूचनाको अनिवार्यता हुन्छ । यसका लागि वस्तुनिष्ठ र विश्वसनीय सूचना तथा तथ्याङ्क प्रणालीको आवश्यकता रहन्छ । अर्कोतर्फ राजश्व परिचालन, वित्तीय अनुशासन र लेखा व्यवस्थापन नियमित र वैज्ञानिक नहुँदा राज्यको स्रोत र साधनको व्यापक दुरुपयोग हुन सक्ने जोखिम रहन्छ । यी पक्षहरुलाई ध्यानमा राखी तथ्याङ्क व्यवस्थापन, राजस्व परिचालन, वित्तीय अनुशासन र लेखा व्यवस्थालाई सुदृढ गर्नुपर्ने भएकोले यो खण्ड तयार पारिएको छ ।

७.३.२ समस्या तथा चुनौती

सार्वजनिक नीतिलाई तथ्य र प्रमाणमा आधारित बनाउन भरपर्दो तथ्याङ्क प्रणालीको आवश्यकता पर्दछ । विश्वसनीय तथ्याङ्क प्रणालीको विकासको लागि चाहिने नीतिगत, संस्थागत र मानवीय प्रबन्धका लागि पर्याप्त लगानी, राजस्वको क्षेत्र पहिचान, चुस्त र प्रविधिमा आधारित लेखा र लेखापरीक्षण प्रणाली, वित्तीय सुशासन कायम यो क्षेत्रको चुनौतीको रुपमा रहेको छ ।

७.३.३ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच
चुस्त तथ्याङ्क तथा वित्तीय व्यवस्थापन
लक्ष्य
सूचना प्रविधिको महत्तम प्रयोग मार्फत तथ्याङ्क र वित्तीय व्यवस्थापनलाई चुस्त र दुरुस्त राख्ने ।
उद्देश्यहरू
✓ स्थानीय सरकारसँग सम्बन्धित महत्वपूर्ण सूचनाहरुलाई सहज, पहुँच योग्य र व्यवस्थित बनाउँदै वित्तीय व्यवस्थापन अब्बल तुल्याउनु ।

७.३.४ रणनीति

१. सुदृढ अभिलेख प्रणालीको विकास गर्ने ।
२. राजश्व तथा आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी संस्थागत संयन्त्र निर्माण गरी वित्तीय व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी तुल्याउने ।
३. आर्थिक प्रशासनलाई चुस्तदुरुस्त तुल्याउन आवश्यक प्रबन्ध गरिने ।
४. आन्तरिक लेखा परीक्षणलाई सुव्यवस्थित गर्ने ।

७.३.५ कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	तथ्याङ्क तथा सूचना इकाई गठन	विश्वसनीय सूचना तथा तथ्याङ्कको उत्पादन	०८३/८४-०८३/८४	३००	तथ्याङ्क तथा सूचना इकाइ गठन भएको हुने
२.	वडा सचिव तथा राजश्व संकलन कर्तालाई क्षमता विकास तालिम सञ्चालन	वित्तीय सुशासन तथा राजश्व वृद्धि	०८३/८४-०८३/८४	२००	वडा सचिव तथा राजश्व संकलन कर्तालाई क्षमता विकास तालिम सञ्चालन भएको हुने
३.	SUTRA RVENUE तालिम तथा डाटा हस्तान्तरण	प्रविधिमैत्री राजश्व प्रणाली तथा डाटा सुदृढीकरण	०८३/८४-०८४/८५	५००	SUTRA RVENUE तालिम तथा डाटा हस्तान्तरण भएको हुने
४.	निजी क्षेत्रका संघसंस्थाहरुको साझेदारीमा राजश्व परिचालन सम्बन्धी कार्यक्रम	करको दायरा विस्तार	०८३/८४-०८३/८४	३००	निजी क्षेत्रका संघसंस्थाहरुको साझेदारीमा राजश्व परिचालन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने
५.	राजश्व परामर्श समितिका लागि भ्रमण तथा अवलोकन	राजश्व सुदृढिकरण	०८३/८४-०८३/८४	२००	राजश्व परामर्श समितिका लागि भ्रमण तथा अवलोकन भएको हुने
६.	सूचना अभिलेखाङ्कन सफ्टवेयर खरिद	प्रविधिमा आधारित अभिलेख	०८३/८४-०८३/८४	५००	सूचना अभिलेखाङ्कन सफ्टवेयर खरिद भएको हुने
७.	सार्वजनिक खर्चको मापदण्ड निर्माण	कानून बमोजिमको सार्वजनिक खर्च	०८३/८४-०८५/८६	३००	सार्वजनिक खर्चको मापदण्ड निर्माण भएको हुने
८.	अनुगमन वार्षिक कार्ययोजना तयारी	प्रणालीबद्ध अनुगमन	०८३/८४-०८३/८४	३००	अनुगमन वार्षिक कार्ययोजना तयारी भएको हुने
९.	करदाता शिक्षा कार्यक्रम	कर सम्बन्धी सचेतना वृद्धि	साल बसाली	३००	करदाता शिक्षा कार्यक्रम संचालन भएको हुने
१०.	राजश्व सुधार कार्ययोजना निर्माण	राजश्व संकलनमा सुधार	०८४/८५-०८४/८५	३००	राजश्व सुधार कार्ययोजना निर्माण भएको हुने
११.	ठूला करदाता सम्मान	कर तिर्न प्रोत्साहन	साल बसाली	३००	१० जना ठूला करदाता सम्मानित भएको हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१२.	व्यवसाय दर्ता छुट (लक्षित समुदाय) तथा अनुदान	औपचारिक कारोबारलाई प्रोत्साहन	०८३/८४-०८५/८६	३५०	व्यवसाय दर्ता छुट (लक्षित समुदाय) तथा अनुदान प्रदान भएको हुने
१३.	पालिकाको आयव्यय नियमित प्रकाशन प्रणाली निर्माण	पारदर्शी आर्थिक प्रणाली	साल बसाली	६००	पालिकाको आयव्यय नियमित प्रकाशन प्रणाली निर्माण भएको हुने

७.३.६ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

प्रमाणमा आधारित नीति निर्माण, आवश्यकतामा आधारित कार्यक्रम/आयोजना छनौट, लक्षित वर्गमा समन्यायिक लाभको वितरण, क्षमता विकास र सामाजिक आर्थिक सशक्तिकरणका लागि वस्तुगत र वैज्ञानिक तथ्याङ्कको आवश्यकता पर्दछ। त्यसैगरी सीमित स्रोत साधनको कुशल विनियोजन, प्रभावकारी कार्यान्वयन र कानून बमोजिमको प्रतिवेदन प्रणालीले सार्वजनिक स्रोतको पारदर्शीता, वित्तीय अनुशासन दर्शाउँछ। तसर्थ, तथ्याङ्कमा आधारित योजना प्रणाली र अनुशासित विनियोजन र खर्च प्रणाली अवलम्बन गरिएमा सार्वजनिक वित्त प्रणाली स्वस्थ बन्न सक्छ। तथ्याङ्क प्रणाली र स्वस्थ सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन निर्माणका लागि समयमा पर्याप्त लगानी गर्न नसकिएमा कुनै पनि उत्कृष्ट योजना/आयोजना कार्यान्वयन नहुने जोखिम रहन्छ।

नतिजा सूचकहरु

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
१.	**सुशासन तथा सेवा प्रवाह**				
	प्रतिफल	सेवा प्रवाह सन्तुष्टि सर्वेक्षण	संख्या		
	प्रतिफल	सार्वजनिक सुनुवाई	संख्या		
	प्रतिफल	अनुगमन	संख्या		
	असर	पूँजीगत बजेट खर्च	प्रतिशत		
	असर	लक्षित आयोजना सम्पन्न	प्रतिशत		
	प्रतिफल	न्यायिक समितिबाट फछ्यौंट मुद्धा संख्या (वार्षिक)	संख्या	३५ **	२८०
	प्रतिफल	जनगुनासो संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	गुनासो सम्बोधन प्रणालीबाट सम्बोधन भएका गुनासा	संख्या		
	प्रतिफल	कर्मचारी जनप्रतिनिधि तालिम अभिमुखीकरण	संख्या		
	प्रतिफल	सूचना प्रविधिमा आबद्ध सूचना संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	स्थानीय रेडियो कार्यक्रम प्रसारण	संख्या		
	प्रतिफल	निजी क्षेत्र अन्तरक्रिया	संख्या		

क्र.सं.	नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष	अन्तिम वर्ष
२.	**मानव अधिकार तथा सामाजिक न्याय**		संख्या		
	प्रतिफल	जोखिममा परेका व्यक्तिको संख्या	संख्या	८१० **	२००
	प्रतिफल	मानव अधिकार सेल संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	लक्षित समूह आय आर्जन कार्यक्रम संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	न्यायिक समितिमा दर्ता भएका मानव अधिकार उल्लङ्घनका	संख्या		
	प्रतिफल	मानव अधिकार घुम्ती कक्षा संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	निशुल्क कानूनी परामर्शबाट दर्ता भएका मुद्धा संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	यौन हिंसाका घटना (दर्ता संख्या)	संख्या		
	प्रतिफल	मानव वेचविखनमा परेका संख्या	संख्या		
३.	**तथ्याङ्क व्यवस्थापन राजश्व परिचालन**				
	प्रतिफल	तथ्याङ्क व्यवस्थापन प्रणालीमा आवद्ध सूचना प्रणाली संख्या	संख्या		
	प्रतिफल	करदाता शिक्षा कार्यक्रम संख्या	संख्या		
	असर	कूल बजेटमा आन्तरिक राजश्व वा करको हिस्सा	प्रतिशत		
	असर	कूल स्वीकृत बजेटको खर्च प्रतिशत (वार्षिक)	प्रतिशत		
	प्रतिफल	दर्ता भएका व्यवसाय संख्या	संख्या	६२२५ *	११२५
	प्रतिफल	राजश्व संकलन हुने शिर्षक संख्या	संख्या		

स्रोत: (*) नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०८२

स्रोत: (**) नगरपालिकाको आवधिक योजना, २०७६/७७